

J. DOMINIAN

güncel
kitaplar

Cinsel

Psikolojik

ve Toplumsal açıdan

BOŞANMA

«BOŞANMA»

J. Dominian

Cinsel - Psikolojik
ve Toplumsal Açidan

BOŞANMA

J. DOMINIAN

KOZA YAYINLARI

KOZA YAYINLARI

Güncel Kitaplar Dizisi : 10

Birinci Baskı : Eylül 1974

«Boşanma - Marital Breakdown» ● J. Dominian'ın
inceleme - araştırısı ● Dilimize çeviren : Mehmet Har-
manlı ● Kapak düzeni : İbrahim Köktürk ● Dizgi,
Baskı : Özyayın Matbaası ● Düzelti : P. Yüce ● Ka-
pak filmleri : Zafer Ofset ● Baskı : Uycan Matbaası
● Cilt : Nümune Mücellithanesi ● Yayın Hakkı (copy-
right) : Koza Yayınları Tic. Ltd. Şti. (Nuruosmaniye
Cad. Özyayın Han, Kat 4, D-6-7. Tel: 22 00 26, İstanbul)

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ EVLİLİK

EVLİLİKTE BAŞARISIZLIK ne yeni ne de çamıza özgü bir şeydir. Evliliğin boşanma ile son bulmasına ve yeniden evlenmeye ait kurallara Babil, İbrani, Yunan ve Roma yasalarında yaygın bir şekilde rastlamaktayız. Hristiyanlık Avrupa'ya ve dünyanın batı uygarlığının etkisinde kalan diğer bölgelerine hayat boyunca çözülemeyecek yeni bir evlilik ideali getirmiş bulunmaktadır. Fakat son üç yüzyılda ve hele son yüzyıl içinde Hristiyanlığın etkisi giderek azalmış ve lâik felsefe temelleri üzerine kurulmuş medeni yasaların ortaya çıktığı görülmüştür. Böylece eski çözüm yolları tekrar ortaya atılmıştır. Boşanma, Hristiyanlık öncesi evlilik başarı-sızlıklarının çözümüne bir dönüş sayılmaktadır.

Evliliğin yürümemesi bir insanî ilişkinin kesilmesidir. Toplumlar bu olaya şimdiye değin edilgin, şaşkın ve çaresiz birer tanık olarak bakmışlardır. Artık bu durum değişmeye yüz tutmuştur. Sosyoloji ve psikoloji bilimleri bu konuyu araştırma alanlarına almışlardır. Daha şimdiden bu hastalığa karşı önleyici ve tedavi edici müdahale olanaklarının ortaya çıkacağı anlaşılmıştır. Konuya böylesine bir yaklaşma, bu müdahalenin istenilen bir şey olup olmadığını hatıra getirmektedir. Eğer bu sorunun cevabı olumluysa ve insancı düşünceye uyum gösteriyorsa, o zaman, yüzyıllar boyunca insanı şaşırtmış olan bir sorunun çözülmesi için bilime başvuracağız demektir.

Bu ilk Bölüm’de, toplumsal ve psikolojik bulguların değerlendirilebileceği bir zemini çizebilmek için evliliğin yakın evriminin bir özetini vereceğiz.

Evlilik ve aile, sanayi devrimine kadar hem üretim hem tüketim yeri olan evi, merkez olarak alan ayrılmaz bir birim meydana getiriyordu. Tarımsal ekonominin ağır bastığı bir düzende mal üretiminin büyük bir kısmı kadınların ve çocukların bütün enerjisi ve yetenekleri ile bu üretime katkıda bulunmalarıyla evlerde yapıldı. Üretim merkezi olarak fabrikaların ortaya çıkması, erkekler için ev ve işyerini birbirinden ayırdı. Daha sonraları evli kadın da, hamileliğin ve çocuk bakımının kendisini eve bağladığı süreler dışında evden uzakta çalışmaya başladı. Bu değişiklikler ev halkını bir yandan dış etkenlerin yararlarına açık tutuyor, diğer yandan bu yeni çevresel isteklerle başa çıkabilmek için baskı altına alıyordu. Fakat karşılaşılan güçlükler ne olursa olsun,

eski zamanların kısıtlı güvenliğine ve yalnızlığına dönüş yoktu artık.

Ev, yalnız üretici değerini yitirmekle kalmamış, güçlü bir çağdaş devletin varlığı, onun diğer gerekli görevlerini de elinden almıştı. Bu görevlere en iyi bir örnek olarak eğitimi gösterebiliriz. Eğitim artık bütünüyle ev dışında olduğu gibi, son zamanlarda gelişen ana okulları da, anayı daha erken bir yaşta sorumluluklarından kurtarmaktadır. Tıp biliminin ilerlemesi çocuk hastalıklarını azaltmış, ağır hastalıkların hastahanelerde tedavi edilmesi aile üyelerini zaman alıcı sorumluluklardan kurtarmıştır. Son olarak da, yakın yıllarda geliştirilen hastalık ve emeklilik sigortaları ile aileyi baskı altında tutan korkuları ortadan kaldıran iktisadî tedbirler alınmıştır. Bütün bu tedbirlerin uygulanması sonunda ortaya yeni bir yön verilmesi gereken yetenekler ve enerjiler çıkmıştır.

Bu toplumsal değişikliklerin yanısıra, ailenin erkeğinin eline büyük bir güç ve otorite veren ataerkil düzen de yıkılmıştır. Babanın çalışma yerinin evden fabrikaya taşınmasının ve sorumlusu olduğu görevlerin azaltılmasının bu değişikliğe katkıda bulunduğu şüphesizdir. Fakat bundan daha büyük bir etken de, kadının erkeğin kölesi olma durumundan kurtulup, onunkinden pek farklı olmayan bir düzeye yükselmesi olmuştur. Her iki Dünya Savaşı sırasında bireyin giderek önem kazanması sonunda kadına karşıt olan tutum çözülmüştür. Erkeklerin yaptıkları herşeyi kadınların da yapabileceği ortaya çıkmış ve o zamana kadar kabul edilen farklılıkların bilgisizlik ve önyargıdan doğdukları anlaşılmıştır. Her

iki cins arasında zekâ farklılığı olmadığını ve hatta kadınların bazı alanlarda erkeklerden üstün olduklarını karşı konulmaz bir biçimde gösteren psikoloji bilimi bu konuda öldürücü bir darbe daha indirmiştir. Kadınlar iktisadî bağımsızlıklarını güven altına alamamış olsalardı bu görüşlerin hiçbir değeri olmayacaktı. Eşit işe eşit ücret düzeyine henüz tam olarak erişmiş değiliz; fakat bu artık yaklaşılmak üzere olan bir hedeftir. Yine de şu ana kadar elde edilen ilerleme cinsler arasındaki ilişkiye bir süreklilik unsuru getirecek kadar yeterli bir iktisadî bağımsızlık yaratmıştır.

Sanayi devriminin meydana getirdiği toplumsal değişiklikler, devlet müdahalesi ve en önemlisi, kadınların haklarına kavuşması çağdaş evliliğin meşru bir anlaşmanın yarattığı ve düzenlediği bir kuruluştan çok bir dostluk olarak ortaya çıkmasının nedeni olmuştur. Böylesine bir örnek üzerine yaşanan evlilik karşılıklı görevler çerçevesinden ayrılmış olup, kişisel ihtiyaçların en yüksek tatminine doğru yönelmektedir. Bundan dolayı şimdi evlilik, cinslerin ortak ihtiyaçlarının ne derecede tatmin edildiği sözkonusu olan kişisel bir ilişki olarak görülmekte ve incelenmektedir. Bu ilişkinin bedensel, psikolojik, toplumsal ve ruhsal çeşitli görünüşleri vardır; bunların hepsi de, gerek kur yapma döneminde ve gerekse evliliğin çeşitli dönemlerinde özel bir önem kazanmaktadırlar.

Kur yapma ve eş seçme üç ayrı biçimde değişikliğe uğramıştır. Bugün genç erkek ve kadın birbirlerini karı ve koca olarak seçen başlıca kimselerdir. Ana-babalar ve akrabalar bu eş seçmeyi genellikle onaylarlar, fakat artık bu uygulamayı yürüten et-

kili kimseler değildirler. Önceden kararlaştırılmış evliliklerin yerine şimdi romantik aşk üzerine kurulan kişisel seçim düzeni yerleşmiştir. «Romantik aşk, bize bir kadınla bir erkek arasındaki kavrayıcı duygusal bağı anlatır, bu kapalı ve kişileşmiş bir bağdır, ihtiyaç anında her türlü engeli aşar, bir idealleştirmeyi öngörür, cinsel ilişkiyi sevilen insanın kişiliğine ilişkin sıcak bir duygululukla sarar.»

Bu tümünü kapsayan duygu bağlantısı her türlü çağdaş sanat biçimlerinde idealleştirilmiştir. Romantik aşkın önemli bir unsur olarak ilk ortaya çıkışının onüçüncü yüzyıl gezici ozanları (troubadour) arasında olduğu görülür. Bu, kadının idealleştirilmesine ve evlilik dışı aşkın yüceltilmesine dayanıyordu. Bugün idealleştirme devam etmekteyse de hedef değişmiştir; bu kendine özgü kişisel bağlılığın aracı şimdi anlaşma ile evlenme olmuştur. Hayat boyu tek evlilikle romantik aşkı bağdaştırmak çağdaş evliliğin karşısına çıkan pek çok güçlüklerden biridir.

Evlilik böylece önceki görevlerinden sıyrılarak üç eski ve bir de yeni insanî ihtiyacın tatmini üzerinde toplanmakta serbest kalmıştır. Bunlar cinsel ihtiyaçların tatmini, üreme ve çocukların yetiştirilmesi ve bir yuvanın kurulmasıdır. Yeni olan ihtiyaç da, diğer sorumluluklardan kurtularak eşlerin kişisel gelişmelerine verilmesi gereken önemdir. Böyle bir uyum gösterme gereği doğal olarak eşlerin, kişisel ilişkilerindeki bu bilinçli ve bilinçsiz özlemleri karşılama yeteneğini önemli kılmaktadır.

Son otuz kırk yıl içinde bu kişisel ilişkinin özellikle iki yönü üzerinde durulmuştur. Bunlar cinsel tatmin ve ailenin kalabalıklığıdır. Bu konuların çek-

tiği yaygın ilgiye karşılık bunların, tıpkı boşanmada olduğu gibi, yeni konular olmadığını belirtmek gerekir. Eski uygarlık tarihi evliliğin, üremeye ilişkin şehvî ve toplumsal yanları ile uğraşmasıyla belirlenmiştir. Boşanma yasağı durumu dışında Hristiyanlığın bu alandaki etkisini değerlendirmek pek kolay değildir. Cinsel değerlerin değerden düşürülmeleri konusunda sorumluluğun büyük bir kısmını Hristiyanlığın yüklenmesi gerekirse de, Hristiyan olmayan unsurların da burada etkili olduklarında şüphe yoktur. Bu konu halen enine boyuna bir araştırma ve açıklama beklemektedir. Cevap ne olursa olsun, bir takım yeni unsurlar konuyu ön plâna çıkarmıştır. Bunlardan başlıcaları kadınların özgürlüklerine kavuşmaları, Freud psikolojisinin etkisi ve Hristiyan sofuluğuna karşı çıkan yararcı felsefenin gelişmesidir.

Bu güçlerin, çağdaş araştırmaların da yardımıyla birleşmeleri cinsel ilişkilerin çok önemsendiği bir düşünce iklimi yaratmıştır. Şu anda, kadının da cinsel hayatından erkek kadar zevk duymaya hakkı olduğu kabul edilmektedir. Hatta yalnızca kadına ait olan biyolojik ve psikolojik engeller bulunduğundan, onun kendi cinselliğini anlamasına yardımcı olma yönünde özel bir dikkat gösterilmektedir. Erkeğin de kadının gayet karmaşık cinsel davranışını anlaması ve kendi cinselliğini onun ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde kullanmayı öğrenmesi gerekmektedir.

Bu ilerlemeler üremeyi kontrolda kullanılan etkili yöntemlerin yaygın bir şekilde kullanılması ile kolaylaştırılmıştır. Geleceğin toplum tarihçisinin karşısına çıkacak olan zengin bilgi kaynakları ara-

sında doğum kontrolunun gelişmesi büyük ve önemli bir rol oynayacaktır. Doğum kontrolu yalnızca aileyi istenilen büyüklükte tutmakla kalmayıp, eşleri cinselliklerinin daha derin ve yakın bir anlayışına yöneltmiştir.

İlerleyen tıp bilimi ile birlikte yolalan doğum düzenlemesi çok arzulanan bir hedefe varılmasını giderek olanaklı kılmaktadır. Çocukların ancak ana-babalarının istediği ve onların beden ve ruh bakımından sağlıklı olarak yetiştirilmeleri için gereken sevgi ve bakımı verebilecekleri zamanda dünyaya getirilmeleri artık çok yakındır. Beden sağlığı bakımından kazançlar pek açık olarak görülmektedir. Daha karmaşık bir konu olan psikolojik araştırmanın katkısı pek tabii olarak daha geride kalmışsa da, ana-babanın ortaya çıkan yeni zaman ve enerjileri, bireyin gelecekteki gelişmesinde çok önemli olan çocukluk kişiliğinin bütünlüğünü sağlamada kendi yolunu bulacaktır.

Çağdaş evliliğin bu kısa özeti, dengesizliğe götüren zedelenebilir unsurların bir kısmının ipuçlarını içermektedir. İlişkiyi her yönünden kapsayan bir toplumda maddî özlemlerin tatmini nisbeten kolaydır; duygusal ve ruhsal özlemlerin tatmini ise kişinin evi içindeki kaynaklarına bağlıdır.

Eşler ve eşler ile çocuklar arasında eşitlikçi ilişkilerin kurulması, korku ve otorite temeli yerine kişisel değer temeline dayanan bağların kurulmasını sağlar. Bu yapısal hiyerarşik ilişkilerin sınırlayıcı olduklarında şüphe yoktur; fakat yine bunların dengelik, süreklilik ve yaratıcılığa pek az ihtiyaç gösterme gibi yararları vardır. Çevreye uymakta gü-

venlik vardır. Eşitlik, kişisel hakların güven altına alınmasını ve duyguların incinmemesini sağlamak için sürekli bir uyumu gerektirir. Evlilik içinde her an değişen rollerin karmaşıklığı arasında bunu elde etmek için eşlerin bağdaşabilir, esnek ve dengeli kişiliklere sahip olmaları, taviz ya da zarar vermeden birbirleri ile uyuşabilmeleri gerekir. Bu nitelikler olmayınca bulanıklık, şaşkınlık, hayâl kırıklığı ve anlaşma güçlükleri doğacaktır. Bundan da ötesi, bu ya da başka bir nedenle ortaya çıkan hayâl kırıklıkları ya da eksiklik duyguları ana-baba evinin dinlemeye hazır ve anlayışlı üyelerine açıkça söylenemeyecektir. Bu sıkıntıların kişinin içinde taşınması gerekecektir. Yalnızlık ve giderek artan bir baskı duygusu çok rastlanan bir olgudur.

Çağdaş evlilik kendini bağımsızlık, özgürlük ve en yüksek derecede kişisel tatmin amaçlarına adanmıştır. Toplum ve milletlerin refahları, evliliklerin ve ailelerin rahatlığına bağlı oldukları için bunların en iyi biçimde nasıl elde edilebileceğini öğrenmemiz gerekmektedir. Bu da ancak yaygın bir eğitim, evliliğe hazırlık, insanın içinde varolan yıkıcı güçlerin araştırma sonunda tanınması ve ihtiyacı olanlara etkili bir yardımın sağlanmasıyla olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİLİKTE SONA ERME VE ZAMANI

BATI TOPLUMLARINDA yüzyıllardanberi evlilik, bir kadın ile erkek arasında cinsel, maddî ve toplumsal hayatlarında ortak haklar ve yükümlülükler tanıyan ciddî ve hayat boyu süren bir anlaşma olarak kabul edilegelmiştir. Böyle bir birleşmenin en birinci ya da en belli başlı amacı çocuk yapmak ve yetiştirmektir. Evlilik hemen hemen yalnızca bu meşru sınırlar içinde görülmüş, yasalar böylesine örneği olmayan bir kuruluşu meydana getiren ve bunun hangi durumlarda sona ereceğini belirleyen resmi koşullar koymuşlardır.

Geçerli bir evliliğin yapılması ya da bozulması konusunda bir ülkenin yasaları bir takım koşullar ileri sürebilirlerse de, bu kadar saf bir hukuksal çerçeve, evliliğin temel özelliği konusunda çok yararlı

olamaz. O ancak, toplum adına, bunun başlangıcı ve sonu hakkında kesin sınırlar koyabilir. Bu koşullar altında evlilik resmî bir bağlantıysa da, özelliği bakımından eşler arasında yıllar boyu süren canlı bir ilişkidir. Eşlerin kendileri ve çocukları arasındaki bu ilişki çeşitli toplumsal baskılara olduğu kadar beden ve ruh sağlığının sürekli değişimlerine de tabidir. Böylesine karmaşık bir durum, kendi varlığının bir parçası olarak, sürtüşme, çatışma ve bir miktar da mutsuzluk yaratacaktır.

Pierce, yaptığı bir araştırmada, 1950 yıllarında İngiltere'de evlenmiş olan çiftlerin karşılaştıkları güçlüklerin bazılarını incelemiştir. Görüşülen çiftlerin % 48.2'si uyum güçlükleri ileri sürmüşlerdir. Bu yüksek oran ev, para, her iki eşin ailesi, dinsel ve cinsel güçlükleri gayet geniş olarak kapsamaktaydı. Ve bütün bunlara karşın yine de ciddî bir evlilik çözümlerinin ölçüsü değildiler. Evliliğin yıkılmasına yol açan unsur, bu çatışmaların daha geniş ve derin olması, eşlerin birbirlerinin gerekli ihtiyaçlarını karşılayıp tatmin edememeleridir. Bu bölümde boşanma ile son bulsun ya da bulmasın, evlilik içinde çiftleri ayırmaya götüren koşullar incelenecektir.

Elimizde ancak boşanmalar konusunda kesin rakamlar bulunmaktadır; fakat ne boşanma ne de ayrılma, evliliğin sona ermesi hakkında bize kesin bir bilgi veremez, çünkü aynı çatı altında yaşamakla birlikte aralarında evlilik bağı kalmamış çiftler de bu terimin kapsamına girmektedirler. Bunun anlamı, bu rakamların dikkatle ele alınması gerekliliği ve elde olan rakamların, sorunun tümünü pek küçük göstereceğidir. Boşanma artışı ilk başlarda yavaş fakat

son birkaç on yıl içinde hızlı olmuştur. 1715 ile 1852 yılları arasında ortalama boşanma sayısı yılda ikiden azdır. Oysa şimdi bu sayı 30 bine yükselmiştir. Fakat kesin rakamların insanı yanıltabileceği de hesaba katılmalıdır. Evli çift sayısı 1857'den bu yana üç kat artmış, hayat süresi uzamıştır. Herhangi bir yılın rakamları bir eğilime değil, bir yükselişi zorlayan geçici bir nedene dayanabilir.

Boşanma kesin olarak belirlenen ve evlilik anlaşmasının sona erdiğini belirten ve böylece doğru olarak ölçülebilen bir olgudur. Ancak evliliğin sona ermesinin göstergesi olarak bütün tablonun bir bölümünü yansıtır. Boşanma olmadan geçici ya da sürekli ayrılıklar olduğu gibi, çiftlerin bir arada yaşamaya devam ettikleri şiddetli ve uzun süreli ızdırap yaratan durumlar da vardır. Rowntree araştırmasına bu çiftleri de katarak daha doğru bir çözüme gitmiştir. 1960 yılında, 1930-1949 dönemi içinde evlenen 16 ilâ 59 yaşında 3000 kadın ve erkek üzerinde incelemeler yapmıştır. Rowntree, bu süre içinde evlenenlerin 1960 yılına kadar yüzde altı ilâ onunun bir ayrılık dönemi geçirdiğini ve bunların yüzde beş ilâ yedisinin boşanma ile sonuçlandığını saptamıştır. İncelenenlerin yüzde iki ilâ dördü ise ayrılmayı düşünmekteydi. Böylece, görüşülen kimselerin % 8 ilâ 14'ü ayrılığı düşündüren evlilik sorunları olduğunu kabul etmişler, bunların bir kısmı ayrılmış ya da boşanmıştır. Bu rakamlar evliliklerin % 50'sinde var olduğu sanılan uyuma güçlüklerinin çiftlerin büyük bir çoğunluğu tarafından çözümlenebildiğini göstermektedir. Evliliklerinin ilk eşle başarısız oldu-

ğu çiftlerin oranı az olmakla birlikte yine küçümsenmiyecek bir noktadır.

Yasalarca boşanmanın kabul edildiği bütün ülkelerde olduğu gibi Birleşik Devletler'den alınan rakamlar da bu artış eğilimini yansıtmaktadır. Jacobson, Amerika'da 1860-1956 yıllarını ele almıştır. Bu süreler içinde boşanma eğrisi devamlı olarak yükselmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın hemen bitiminde bu artık çok fazla olmuş ve bir süre sonra 1860 yılındaki boşanma sayısının sekiz katı civarında belirli bir dengeye ulaşmıştır. Jacobson, 1950 yıllarında yeni evlilerde boşanma oranının % 17 olduğunu bulmuştur. Bu sayı, İngiltere için bulunanın iki katıdır. Fakat hesaplama yöntemleri ayrı olduğundan tam bir karşılaştırma yapmak çok güçtür. Aynı süre içinde eşlerden birinin ölümüyle biten evliliklerin sayısının üçte bir oranında azalmasının ortaya çıkması da çok ilginçtir. Tıp biliminin insan sağlığının korunması ve yaşamın uzatılması yolunda attığı dev adımların evliliğin dengesi üzerinde yararlı bir etkisi olmamıştır. Çünkü, bugün mahkemelerde görülen pek çok boşanma davası, önceki yıllarda eşin birinin ölmesi nedeniyle görülmemiş olacaktı.

Evliliğin herhangi bir döneminde, bulunulan bir ülkenin yasalarına uygun olarak boşanmak mümkündür. Evli çiftler ilişkilerini hemen sona erdirebilecekleri gibi, çocuklar doğup büyüdükten çok sonra da boşanma seçebilirler. İngiltere'de çok özel koşullar olmadıkça evliliğin ilk üç yılında boşanmak için mahkemeye başvurulamaz.

Evliliğin boşanmadan önceki **süresi** hakkında pek çok araştırma yapılmıştır. Monahan ve Chancel-

lor bu sürenin 6—10 yıl olduğunu tespit etmişlerdir. Hill ve Tarver Wisconsin'de bu sürenin 6, Goode da 425 boşanmış kadın arasında yaptığı ankette yedi yıl olduğunu bulmuşlardır. İsveç'te, kırk yıla dek varan evlileri de kapsayan geniş çaptaki araştırmalar boşanmanın evlilikten dört yıl sonra en yüksek noktasına ulaştığını göstermektedir. 1963 yılında İngiltere ve Wales'te karara bağlanmış 32.052 boşanma davasının incelenmesi ,evli çiftleri boşanmaya dek götüren şiddetli geçimsizliklerin evliliklerin ilk altı ve yedi yılı içinde en yüksek noktaya vardığını ortaya çıkarmıştır. Bu istatistikler farklı oldukları halde ortaya çıkan gerçek, evliliğin tehlikeli dönemi olduğu anlaşılan ilk yıllarında daha çok sona erme eğiliminde oluşudur. Fakat ne olursa olsun bütün bu rakamlar yanıltıcıdır ve evlilikte şiddetli bir anlaşmazlığın doğal olarak ortaya çıkışına ve gelişmesine yön veremezler. Sözü edilen yıllar evlilikten ne kadar süre sonra boşanma davası açılabileceğini düzenleyen yasalar gibi farklı unsurlara bağlıdır. Daha gerçek bir tablo, boşanmadan önce geçen yılları araştırarak değil de çiftlerin ayrı yaşamaya başladıkları zamanı hesaplayarak elde edilebilir.

Monahan, kendisinin ve öteki araştırmacıların bulgularını 1957 yılındaki 4282 boşanma davasını temel alarak özetlemiştir. Bu araştırmalarda çiftlerin ayrı yaşamaya başlamalarıyla kesin olarak boşanmaları arasında 2-5 yıl geçtiği ortaya çıkmıştır. Monahan'ın kendi bulgularına göre; en yüksek ayrılma oranı, evliliğin ilk yılında görülmektedir. İlk yıldan sonraki en yüksek ayrılma oranı da evliliğin ikinci yılına rastlamaktadır. Monahan'ın araştırmaları,

boşanma istatistiklerinin belirttiğinden çok daha önce bir evlilik çözülmesine gidildiğini ortaya koymuştur. Evliliğin en fazla zedelenebilir olduğu dönemin ilk üç yıl içinde olduğunu gösteren bu sonuçların öteki ülkelerde de aynen tekrarlanması için bir sebep yoktur. Bu sonuçlar, genel olarak doğruluğu kabul edilirse, evliliğin yardım edilmesi gereken dönemini göstermeleri bakımından yararlı olacaktır.

Boşanma, daha çok evliliğin ilk yıllarında görülmekteyse de bazan otuz yıllık evlilikler bile kesin ayrılmayla bitmektedir. Bu uzun yıllar boyunca evlilikleri yıkan aynı geçimsizliklerin olup olmadığı şüphelidir. Bugünkü araştırmalar sayesinde evliliği yıkıcı unsurların neler olduğu ve nasıl ortaya çıktığı aydınlığa kavuşturulmuştur. Bu eserde ortaya koyacağımız kanıtlarla evliliğin yıkımındaki ilk sorumluluğun eşlerin kişiliklerine ve karşılıklı ilişkilerine bağlı olduğunu göreceğiz.

İstatistikler evliliğin sona ermesinin en az iki döneme ayrılabilceğini göstermektedir. Birincisi evliliğin ilk beş yılını kapsamaktadır. Bu dönemde gerekli olan bedensel ve ruhsal ilişkinin sağlanamaması boşanmanın başlıca sebebi olmaktadır. Bu dönemi başarı ile atlatan evli çiftler, aralarındaki ilişkinin başka baskılar altına girdiği ikinci döneme geçmektedirler. Bu baskılar pek karmaşık olup henüz tam olarak anlaşılamadığı halde, bazı yeni araştırmalar birtakım unsurları ortaya çıkarmıştır.

Bu unsurlardan biri, yıllar geçtikçe kişiliğin kaçınılmaz bir şekilde olgunlaşmasıdır. Geçen yıllar içinde ortaya çıkan yeni alışkanlıklar ve ihtiyaçlar eş ta-

rafından anlaşılıp giderilemediği için, gittikçe artan bir değer kazanırlar.

Evlilik ne kadar erken başlarsa, giderilmesi gereken yeni kişilik ihtiyaçlarını ortaya çıkma oranı da o derece fazla olur. Genç evlilerdeki boşanmaların bir nedeni de çifti, kendilerine yepyeni gelen ve sonradan ortaya çıkan bu kişilikleriyle karşı karşıya bırakan durumdur. Yine aynı şekilde son yirmi yılın araştırmalarıyla ortaya çıkan bir diğer unsur da, bu ikinci dönemde çiftlerin duygusal bir yakınlığa girmeleridir. Bu yakınlık nedeniyle de, eskiden ana baba ile olan çözümlenmemiş duygusal çatışmalara benzer bir durumun yeniden ortaya çıktığı görülür. Tatmin edemeyen ana ve babanın yerini bu kez eş alır. Bunların yanı sıra bir de, çocuklar büyüyüp birer birer evi terk etmeye başlayınca, ana babayı ve özellikle anayı duygusal ve toplumsal yaşamlarında yeni bir yön aramak durumuyla karşı karşıya bırakırlar.

Sonraki bölümlerde bu unsurlar tek tek incelenecektir. Eğer günümüzün araştırmaları evliliğin bu tehlikeli sayılan dönemlerini ve sözü edilen unsurların önemli olduğunu onaylarsa, çiftleri boşanmadan önce yardım istemeye iterek ayrılmayı önlemek ve evlilikte anlaşmayı sağlamak kolay olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞ SEÇME : TOPLUMSAL VE DİNSİLLER ETKENLER

SOSYOLOGLAR, 1930'LARDAN BU YANA, araştırmalarında çağdaş bilimsel yöntemler kullanarak evliliği ve aileyi sistematik olarak incelemişlerdir. İlk araştırmaların hepsinde ortak olan bir nokta, eş seçimini etkileyen **toplumsal** unsurları ortaya çıkarabilme çabasıydı. Daha sonraları psikologlar ve psikiyatrlar bu seçimi etkileyen psikolojik unsurlar araştırmaya başladılar. İncelenen toplumsal özellikler; kadın ve erkek sayısının eşit olup olmadığı, birbirlerine yakınlıkları, ortalama evlenme yaşı, dinsel inanışlar, toplumsal sınıflar, ırksal ve etnik geçmişlerdi. 1940 ile 1950 yıllarında özellikle Birleşik Devletler'de yapılan çok geniş araştırmalar sonunda bu unsurlar bakımından seçme sürecinin **homogamous** olduğu, yani benzerin benzeri seçtiği anlaşıldı. Kadın

ve erkeklerin birbirlerinde, kendilerinde varolan niteliklere benzeyen nitelikleri seçmesi seçici eşleşme olarak adlandırılır.

Toplumsal gelenekler genç kız ve erkeklerin tanışma, buluşma ve kur yapma biçimlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Yirmi otuz yıl içinde her sınıftan gençlerin geliştirdiği alışkanlıklar, bir iki kuşak öncesine kıyasla çok farklıdır. Bunlar arasında en önemlisi, artık evliliği önceden düzenleyemeyen, gerektiği zaman ona engel olamayan ana-baba ve akrabaların giderek azalma etkileridir. Bu gün eş seçiminin eşleri ilgilendiren bir iş olduğu artık her yerde kabul edilmektedir. Alındığı zaman hoşla giderse de, ana-babanın onayı ya aranır ya aranmaz. Ama baba muhalefeti bazılarını kararından döndürebilir, bazılarını ise bocalatabilir, fakat bu hiçbir zaman yenilmez bir engel değildir. Gelenek baskısının giderek azalması, hem kadın hem de erkek için eşit değerde olan bir özgürlüğün uzantısıdır.

Ana babanın çocuklar üzerindeki etkisi azaldıkça, izin verilen arkadaş çevrelerine konulan sınırlamalar da kalkmaktadır. Tarımdan sanayileşmiş bir topluma doğru olan ilerleme, yerleşme merkezlerini köy ve kasabalardan, çeşitli kimselerle daha rahat tanışma olanaklarının sağlanabildiği büyük şehirlere doğru kaydirmiştir. Bu arada çağdaş ulaşım araçları ve özellikle otomobilin toplumun geniş bir kesimine dek yayılabilmesi, insanlar arasındaki ilişkilerin genişlemesinde faydalı olmuş, büyük şehirlerde iş yerlerinin evden uzak olması da mümkün olabilen eş seçme olanaklarının daha geniş olmasını sağlamıştır. Fakat bütün bu değişiklikler nedeniyle, ilişki alanı-

nın genişlemesine rağmen insanın gelecekteki eşine rastlayabileceği yer olarak yakın çevrenin önemi hiçbir zaman değişmemiştir.

Nişanlı ve evli çiftlerin evlilik için yaptıkları müracaat dilekçelerine dayanılarak yapılan araştırmalar, bugün bile evliliklerin büyük bir kesiminin hâlâ birbirlerine yakın yerlerde yaşayan insanlar arasında yapıldığını göstermektedir. Evliliklerin oluşumunda önemli bir yeri olan bu unsura **yerleşme yakınlığı** adı verilmektedir. Birleşik Devletler'de yapılan iki araştırma, birbirleriyle tanışan, flört eden ve evlenen çiftlerin yüzde ellisinin birbirlerinden birkaç sokak ötede yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Yerleşme yakınlığı şüphe yok ki, aynı toplumsal sınıf kökenine sahip insanları bir araya getirecektir. Ama babanın etkisinden kurtulmuş olan gençlerin sahip olduğu seçim özgürlüğüne rağmen, İngiltere ve Birleşik Devletler'de yapılan araştırmalar evli çiftlerin genellikle eşlerini **kendi toplumsal sınıflarından** seçtiklerini göstermektedir. Evli çiftlerin toplumsal kökenleri konusunda en ayrıntılı ve geniş araştırmalardan biri de Connecticut'ta New Haven'de yapılmıştır. 1948 yılında nikâhlanan 2063 çiftin nikâh kayıtları incelenmiş ve toplumsal sınıflarının benzerliği saptanmıştır. Bu araştırmadan çıkarılan bir başka sonuca göre **ırk ve soy** geçmişi de önemlidir. Hollingshead, kendi araştırmalarında değişik ırktan bir tek evliliğe rastlamadığı için bunun üzerinde durmakta ve şöyle demektedir:

«Bulgularımız ırksal **ahlâk kurallarının**, bir insanın kiminle evlenip evlenemeyeceği konusunda güç-

l , kesin ve açık seçik sınırlar koyduğunu göstermiştir.»

Yazar burada yalnız kendi bulgularını değil, ayrıca ırk ilişkilerinin etkilediği bir anlayışı da ortaya çıkarmaktadır. Irklar arasında sürüp giden bu g cl  yasağın daha ne kadar devam edeceği bilinmemekle birlikte, dünyanın başka yerlerinde de bunun kadar, hatta bundan da g cl  yasaklar bulunduğunu belirtmek gerekir. Böylesine g cl  bir yasağın  iğnenebilmesi, çeşitli toplumsal baskıların yanısıra, toplum yasağına karşı koyabilecek  l de bir olgunluk ve dengeliliği de gerektirir. Irklararası evliliklere güdüsel olarak ya da birtakım bilinçsiz duygu çatışmaları sonunda girilirse, bunların hem toplumun düşmanlığını üzerlerine  ekeceklerinden hem de çiftin zaten içinde varolan zedelenebilir olma duygusu yüzünden,   z lme tehlikesi daha da fazla olacaktır.

 oğunluğu kapsayan aynı sınıf ve ırktan evliliklerin yanısıra çeşitli değişiklikler gösteren daha küçük gruplar da vardır. Toplumsal sınıf sınırlarının zorlandığı birkaç olay görülmüştür. Kendisinden aşağıda hatta bazan çok aşağıda olan bir sınıftan eş alan kimse her zaman erkektir. Bunun tersine pek seyrek olarak rastlanılmıştır. Bu sonuç, İngiltere’de 4858 evli çifti kapsayan bir anketle de doğrulanmıştır. Böylece evliliklerde eşlerin toplumsal sınıf benzerliğinin gayet yaygın  ld ğu kanıtlanmış oluyor.

Bir eşin kendi toplumsal sınıfının altında olan biriyle evlendiği durumlarda ortaya çıkan sorunların özel bir dikkatle ele alınması gerekir. Çünkü toplum değerlerinin bu şekilde çiğnenmesinin altında yatan nedenler çoğunlukla psikolojiktir. Bilinçli ya

da bilinçsiz olarak insanda yerleşen birtakım yetersizlik duyguları ya da bağımsızlığını kabul ettirmek ve ana baba tarafından yönetilmeye karşı gelmek gibi güçlü etmenler, ana baba etkisinden kurtulduktan ya da bir eş bulmanın verdiği tatmin edilme duygusundan çok sonra bile devam edebilirler. Bu nedenle bu eğilimlerin evlilik üzerinde yıkıcı etkileri olur.

Farklı sınıftan insanların evlilikleri sonucunda ortaya çıkan geçimsizliklerin bütün suçunu gelenek, eğitim, anlayış ve değer yargıları gibi toplumsal ayrımlara yüklemeye kalkarsak, temeldeki sorunları daha da karmaşık bir hale sokmuş oluruz. Bu bakımdan toplumsal farklılıkların varolduğu bütün evliliklerde bu türden olan anlaşmazlıkları duygusal etkenlerden ayırmak ve her eşin ortak yaşamlarındaki önemini anlamasına yardımcı olmamız gerekir.

Toplumsal sınıf farklılıklarının etkilediği evliliklerin sayısı, bozulan evliliklerin toplam sayısına kıyasla pek azdır. Toplumsal sınıf ile evliliğin sona ermesi arasındaki ilişkiye daha büyük bir ilgi gösterilmiştir. Bu unsur, özellikle Birleşik Devletler'de 1950 nüfus sayımında pek geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bu sayımda kadın ve erkek, beyaz ve zenci ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bulgular arasında mutlak değişmezlik gösteren sadece birine rastlanılmıştır. Beyaz erkekler arasında evliliğin bozulmasıyla, gelir düzeyleri, eğitim ve meslek durumu arasında ters orantılı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Ayrılık ve boşanma her kategoride en alt düzeyde en yüksek noktasına varıyordu. Daha yüksek sosyo-ekonomik grubun bunlara kıyasla bağışıklığı daha fazla 'dış da-

yanaklar'a sahip olması varsayımı ile açıklanabilir. Goode, bu dış dayanaklar arasında sosyal ilişkilerin sürekliliğini, daha uzun vadeli maddi ve toplumsal yatırımlar bulunmasını ve koca ile karının kazanma güçleri arasında daha büyük bir farklılık olmasını saymaktadır.

İngiltere'de bununla kıyas edilebilecek araştırmalar pek azdır. İngiltere ve Wales'de 1858-1957 arasındaki dönemde boşanma oranını ve niteliklerini araştıran Rowntree ve Carrier, Birleşik Devletler'de elde edilen bulguları doğrulayamamışlar, meslek ile boşanma arasında önemli bir ilişkiye rastlayamamışlardır.

Fakat Amerika'da varılan sonuçlar öylesine düzenlidir ki, bu ilişkinin nedenlerinden hiç olmazsa bir tanesinin üstünde durmak gerekir. Erkeğin mesleği onun zekâsına, teknik ya da kol işini kavrayabilmesindeki güç ve kararlılığına bağlıdır. İnsanın yeteneğine uygun bir yeri elde edememesi ya da sık sık iş değiştirmesi nedeniyle başarılı olamamasının belirli psikolojik bozukluklardan ileri geldiğini kanıtlayacak psikiyatrik deliller vardır. Usta olmayan işçiler ve işsizler arasında bu gibi insanların çok olmasının nedeni bunların kişisel bozuklukları sonucu eşişlerinden başka bir işte başarı kazanamamaları olabilir. Goode'un, Birleşik Devletler'de 425 boşanma üzerinde yaptığı ayrıntılı araştırmada boşanan erkeklerin büyük bir çoğunluğunun sürekli bir işleri olmadığını tesbit edilmesi bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

Geniş çaplı araştırmalara konu olmuş diğer bir toplumsal unsur da dinin evlilik dengesi üzerindeki etkisidir. Boşanmaya karşı sert tutumu ile Hristi-

yanlığın —halen batı kültürünün dini olduğundan— etkisi, değişik de olsa güçlüdür. Dine ilişkin araştırmalar dinsel ya da medenî nikâh törenlerini, eşlerin mezheplerini ve ayrı dinden insanların evliliklerini kapsamıştır.

Tören konusunu ele alacak olursak, Amerika'da yapılan araştırmalar yalnız medenî nikâhla yapılmış evliliklerin, kilisede yapılanlardan daha çok sona erme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu göstermiştir. Oysa İngiltere'de Millî Evlilik Yardım Konseyi'—kede bunun böyle olmadığını ortaya koymuştur. Bu vakalarda medenî nikâh ile evlenmiş çiftlerin oranı, ülke çapındaki evliliklerin oranına eşitti. Bu evliliklerin boşanma ile sonuçlanan bütün evlilikleri temsil edecek örnekler olmadığı itirazı ileri sürülebilir. Bu unsuru değerlendirecek ve her iki ülkedeki bulguları kıyaslayacak daha pek çok araştırmanın yapılması gerekmektedir.

Amerika'daki araştırmaların sonuçları kabul edilecek olsa bile bu bulgunun önemini dikkatle ele almak gerekir. Medenî nikâhın, Hristiyanlığın yüklediği boşanma yasağını tanımadığı bir gerçektir. Dinsel bir törenle evlilik hayatlarına başlayan bir çiftin, bu ilişkiye, kendi içlerinde varolan bir inanışla girdikleri söylenebilir. Fakat bu inanışın niteliği nedir? Vaftiz edilmiş iki Hristiyan arasındaki evliliği kutsal kabul eden Roma Hristiyan Kilisesinin bile, bu kutsallığı, çiftin kilisede papazın önünde bulunmasından değil, karşılıklı yemin ve vaadlerinden dolayı kabul ettiği unutulmamalıdır. İnancın verdiği itici güç ve kesinliğin, törenin dış görünüşünden ve tören yerinden önemli olduğu şüphesizdir. Üstelik

medenî nikâhlar genellikle ana-babalarının onayını almamış gençler arasında yapıldığı için bunlar bozulabilme olasılığına daha çok yaklaşmış olurlar.

Pek çok dinî mezhep de üyelerini kendi aralarında evlenmeye teşvik etmektedir. Böylece din de eş seçiminde sınırlayıcı bir etken olarak toplumsal sınıfın yanında yer alır. Aynı dinden evliliğin oranı şüphesiz o dine bağlı kadın ve erkeklerin oranının eşit olmasına bağlıdır. Birleşik Devletler'de yapılan araştırmalar, nüfusta belirli bir din grubunun sayısının azaldığı oranda dinler-arası evliliğin çoğaldığını ortaya koymuştur.

Karma evlilikler gerek Musevîler gerekse Katolikler tarafından şiddetle reddedilmektedir. Bu evliliklerin sonuçları acaba böylesine şiddetli bir tepkiyi doğrulamakta mıdır? Bütün büyük araştırmaların vardığı bir sonuç karma evliliklerin, hele taraflardan biri Katolik'se, bozulma olasılığının çok fazla olduğudur. Landis ve diğer iki araştırmacının sonuçlarını yansıtan aşağıdaki tablo bunu açıkça göstermektedir.

Tablo 1

Michigan, Maryland ve Washington eyâletlerinde yapılan araştırmalarda boşanma ya da ayrılıkla son bulan evliliklerin oranı:

	Landis Araştırması (4.108 çift)		Bell Araştırması (13.528 çift)		Weeke Araştırması (6.548 çift)	
	Adet	%	%		%	
Her ikisi de Katolik	373	4.4	6.4		3.8	
Her ikisi de Musevi	96	5.2	4.6		—	

Her ikisi de Protestan	2794	6.0	6.8	10.0
Katolik-Protestan	192	14.1	15.2	17.4
Dinsiz	39	17.9	16.7	23.9
Katolikliği kabul etmiş Protestan	53	10.7		
Protestanlığı kabul etmiş Katolik	57	10.6		
Erkek Protestan, kadın Katolik	90	6.7		
Erkek Katolik, kadın Protestan	102	20.6		
Erkek dinsiz, kadın Katolik	41	9.8		
Erkek dinsiz, kadın Protestan	84	19.0		

Karma Katolik evlilikleri Katolik kilisesinin koyduğu sınırlamalar yüzünden çok tartışma konusu olmuştur. Kilise, nikâh töreninin Kilisede yapılmasını, Katolik olmayan eşin, çocuklarını Katolik olarak yetiştirmesini öngörmektedir. Bu koşulların, doğum kontrolü güçlükleri ile birleşince evlilik uyumsuzları ve sürtüşme için yeterli nedenler oldukları açıktır. Hangi görüş açısından bakılırsa bakılsın başarılı olan karma Katolik evlilikleri de vardır. Başarılı olanı, olmayandan ayıran nedir? Heise, Manhattan'da rastgele seçtiği 1167 çiftlik bir gruba bu konuda sorular sormuştur. Bunlardan 304'ünün Katolik, Protestan, Musevi ve mezhepsiz olmak üzere karma evlilikler yaptıkları, 863 çiftin de aynı din-den eşlerle evlendikleri ortaya çıkmıştır.

Heiss, karma evlilik yapan çiftlerin ana-babala-

rının güçlü laik eğilimlere sahip olduğunu da saptamıştır. Ayrıca, bu kişilerle ana-babaları arasındaki ilişkiyi araştırınca, ana-babaları ile ilk ilişkilerinde tatmin olmayanların başka mezheplerden eş aradıklarını da ortaya koymuştur. Aynı şekilde ana-babası ile çatışan, onlarla gergin bağları olan ya da ana-baba evinde çekişme olan kimseler de çoğunlukla başka mezheplerden olanlarla evlenmişlerdi. Bu nitelikler, erginlik dönemlerinde kişilik sıkıntıları gösteren insanların da nitelikleridir. Bu da, evlilik dengesizliğinde en önemli unsurun, eşlerin kişilikleri ve ana-babalarıyla olan ilişkileri olduğunu destekleyen bir kanıttır. Kendi yetiştirme çağlarında bir çatışma ya da çekişme olmayan karma evlilik yapmış çiftlerin karşılaştıkları güçlükler hiç abartılmadan başarı ile uzlaştırılmaktadır. Bu kişilik sıkıntılarının varolduğu durumlarda doğum kontrolü konusundaki dinsel düşünce farklılıklarıyla çocukların dinsel eğitimi konusundaki çatışmalar, kişiler arası geçimsizliği tanımak ve çözümlemekteki başarısızlığın tehlikeli nedenleri olmaktadır.

Bu bölüme son olarak ev konusunun alınması bu konuda yapılan araştırmaların çokluğundan ya da çıkarılan sonuçlardan dolayı değildir. Gerçekte araştırmacılar, yerleşme sorununun evliliğin niteliği üzerindeki etkisini bütünüyle ihmal etmişlerdir. Bu konuda çalışan herkes, evlilik ilişkilerinde gerginlik olan pek çok çiftin anlaşmazlığın suçunu, kötü bir yerde yaşamaya yüklediklerini ve daha iyi bir yerde yaşama özlemi çektiklerini bilirler.

Aile için yetersiz bir yerleşme yeri demek, aileyi meydana getiren bireylerin birbirleriyle olan ça-

tışma ve sürtüşmelerinin artması demektir. Küçük çocukların varlığı karmaşıklığı daha da artırır ve eşlerin cinsel hayatları üzerinde olumsuz bir etki yapabilir. Aynı şekilde, komşudan gelen gürültülerden, beslediği ev hayvanlarından ya da onların kötü davranışlı çocukları olmasından da tatminsizlik doğabilir.

Bu konuda en geniş araştırma Baltimore'da yapılmış ve tümüyle zenci olan bin aileye test yapılmıştır. Bunların yarısı yeni evlere yerleştirilmişler, yarısı da sıralarını beklerken denetim altında tutulmuşlardır. Her grup taşınmadan önce ve taşındıktan sonra incelenmiştir. Yeni eve yerleşen çiftlerin kavga ve tartışmalarında önemli olmasa bile, pek az bir azalma görülmüştür. Aynı şekilde başka bir araştırma da giderek artan kavga ve tartışmaları yer darlığına bağlayabilmıştır.

Ne var ki, şimdiye kadar yapılanlar pek yetersiz olup bu konuyu daha çok açıklığa kavuşturacak incelemelerin yapılması gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EŞ SEÇME : ZEKÂ

EVLİLİKTE BAŞARISIZLIĞA ilişkin toplumsal etkenlerin incelenmesi, bunların ters etkilerinin çok dikkatle gözönüne alınmasını gerektirmektedir.

1950 nüfus sayımında Birleşik Devletler'de eğitim ile evlilik dengesi arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur. Şöyle ki, düşük eğitim düzeyine sahip erkekler arasında daha fazla boşanma olayına rastlanılmıştır. Zekâ, eğitsel başarının çok önemli bir unsuru olduğu için bu dolaylı kanıt yoluyla zekâ eksikliğinin evliliğin yıkılmasında önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Zekânın, ya da insanın çevresini denetim altında bulundurabildiği o zihinsel gücün en üstün yetenek olarak kabul edildiği batı toplumlarında bu varsayım çok ilgi çekicidir ve çok yaygın bir destek bulur.

Fakat sayım sonuçlarının dikkatle incelenmesi ge-

rekecektir. Zekânın eğitsel başarıda büyük bir rol oynamasına karşın, eğitim kolaylıklarının elde edilmesi, itici güç, duygusal dengelilik ve diğer toplumsal baskılar da her hangi bir insanın bu tür başarılarında ters etki yaratabilirler. Bu varsayım en aşırı biçiminde, normalin altındaki ya da zihin bozukluğuna sahip oldukları bilinen eşler arasındaki evliliklerin incelenmesiyle denenebilir.

İngiltere’de böyle bir araştırma yapılmıştır. Zihnî bozukluğa sahip 2877 kişinin evlilik kayıtları incelenmiştir. Bunlar içinden de evlenen 242 kişinin % 81’i izlenmiştir. Boşanma ve sürekli ayrılma oranının % 20 olduğu görülmüştür. Bu, hiç şüphe yok ki, ülke çapında % 14 olan orandan fazladır ama yine de çok sayılmaz. Araştırmacılar, «Bu tip aileler başkalarınca problemlili olarak görüldükleri halde, evliliklerden çoğunun mutlu ve dengeli görüldüğünü» belirtmişlerdir. Diğer bazı araştırmalar bu başarılı sonuç üzerinde dururlarken zihni bozukluğa sahip ananın duygusal bakımdan dengeli olması ve ailesinin, kendisinin yönetebileceğinden kalabalık olmaması gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Gerçekten de, yukarıda sözü geçen araştırmada kalabalık olmayan ailelerin % 64’ünde toplumsal uyumun tam olduğu, daha kalabalık ailelerde bunun % 39’a düştüğü saptanmıştır. Böylece duygusal dengeliliğin ve aşırı derecede güçlükler içinde bulunmayan bir ananın varlığında sonuçlar şaşkınlık verecek kadar olumludur. Zekânın kısıtlı olması doğum kontrolünün istenmesini ve kullanılmasını etkilemekteyse de, bu tür çiftlere toplumsal kolaylıkların sağlanmasının yanısıra güvenilir bir doğum kontrolü

yardımı yapmak da önemlidir. Bunların kısıtlılıkları komşularının sabırlarını tüketirse de, bu durumları evliliği yıkan bir özellik taşımamaktadır. Zekânın başarılı bir evliliğin anahtarı olduğu varsayımımıza gelince, normal zekâ düzeyinin üstünde bir zekâyâ sahip olanların toplumun kendilerine tanıdığı üstünlüklere sahip olmaları gerekir. Amerikalı Terman böyle bir grubu geniş bir şekilde incelemiştir. 1921 yılından başlayarak üstün zekâlı 1500 çocuğun gelişmesini izlemiştir. 1950-55 yıllarında bu çocuklar artık orta yaşa varmış yetişkinlerdi. Erkeklerin yüzde 21'i, kadınlarınsa yüzde 22'si boşanmışlardı ki, bu da genel nüfusun boşanma oranına pek yakın bir çizgiyi izlemektedir. Bu bulgu, üstün bir zekânın tek başına evliliğin yıkılmasını önlemekte yeterli olmadığını, üstün yetenekli kadın ve erkeklerin kendi sorunlarını etkili bir şekilde çözümleyemediklerini ortaya koymaktadır. Zaten klinik bulgular da bunu doğrulamaktadır. Zekâ ile duygular ve zekâ ile kişilik arasındaki bu ikilik daha çok, başarılı ve toplumca saygı gören iki insanın tam olarak yürümeyen evliliklerinde kesinlikle görünmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

EŞ SEÇME : ANA BABA BENZERLİĞİ VE KİŞİLİK İHTİYAÇLARI

Her çağda insanlar bir çifti bir araya getiren unsurların neler olduğunu çeşitli açılardan araştırmışlardır. Beden güzelliği, zekâ üstünlüğü, toplumsal seviye uygunluğu ve diğer birtakım nitelikler her zaman için geçerli sayılmıştır. Oysa, eş seçmedeki gerçek neden, her zaman tahmin edilenlerin dışında kalmış ve çiftlerin kendileri için bile çözölemeyen bir sır olma niteliğini korumuştur. Bir İsviçre atasözü evliliği, üstü örtülü bir yemek tabağı olarak nitelemiştir. Bir başka halk deyişi de evliliklerin cennette kararlaştırıldığını belirtmiştir. Bu deyişler, eş seçiminde rol oynayan görünürdeki etkenlerin kesin olmadığına dikkat çekmektedirler.

Günümüzdeki araştırmalar bu mutlak bilinmezlikten giderek kurtulmakta ve sosyologlar kesin bir doğrulukla yaşama yerinin, toplumsal sınıfın, ırkın, yaşın, zekânın ve dinsel inanışların, yani en başta bireysel seçimin yapıldığı insanın etki gücünü incelemektedirler. Eş seçiminde etkisi olan uygun nitelik-

ler bu saydığımız toplumsal unsurlardan daha da fazlasını kapsamaktadır. Burgess ve Wallin, eş seçiminde rol oynayan kırk yedi benzer nitelik bulmuşlardır. Bunların arasından şunları sayabiliriz: Dinsel inanışlar ve uygulama, ailelerin geçimi, flört dönemi ilişkileri, evliliğin yapısı (kadının çalışması, çocuk sayısı, cinsel tutum), toplumsal eylemler (içki ve sigara alışkanlıkları, boş zaman zevkleri, üye olunan dernekler), ortak arkadaşlar ve aile ilişkileri (ana baba, aile fertlerine karşı olan tutum). Bedensel niteliklerde de bu uygunluklara raslanmıştır: Uzun boylu erkekler, uzun boylu kadınlara, kısa boylular kısa boylu kadınlara eğilim duymaktadır.

Bu toplumsal ve bedensel nitelikler seçilebilen adayların alanını her ne kadar sınırlarsa da, gene de esas eş seçme işleminin yapıldığı oldukça geniş bir alan vardır. Acaba, belli bir kadınla belli bir erkeği bir araya getiren öteki unsurlar nelerdir?

Oedipus kompleksine verdiği önem nedeniyle Freud psikolojisinin ana babanın çocuklar üzerindeki etkisinin incelenmesinde büyük katkıları olmuştur. Freud'un formülleştirdiği oedipus kompleksi, kişiliğin gelişmesiyle ilgili içgüdü teorisinin bir kavramıdır. Bu teori, çocuğun karşı cinsten olan ebeveyne duyduğu cinsel tutkunun yanı sıra, aynı zamanda kendi cinsinden olan o ebeveyne duyduğu düşmanca yarışma duygusunu göstermektedir. Bu kompleks, çocukta bilinçsizce yer alan şehvet özlemlerinin, özellikle hadım edilme cezasının yarattığı korku nedeniyle giderek reddedilmesi sonucunda bir çözüme ulaşabilmektedir. Erkek çocuk babasına, kız da anasına özdeşleşme denilen bir süreçle yaşamaktadır. İşte Fre-

ud'un bu varsayımına dayanılarak erkeklerin analarına benzeyen kadınlar, kızların da babalarına benzeyen erkekler aradıkları ileri sürülmüştür. Araştırmalar bu konuda şu iki soruya cevap vermek amacını gütmektedir: Birincisi, insanların karşı cinsten olan ebeveyn benzeyen eş arama eğilimlerinin olup olmadığı; ikinci olarak ta eğer böyle bir eğilim varsa, bunun Freud psikolojisinin ileri sürdüğü nedenlerle mi, yoksa başka nedenlerle mi meydana geldiğidir.

Bazı eşlerin karşı cinsten olan ebeveyn benzerliği gözönünde tutularak seçildiklerine şüphe yoktur. Burgess ve Wallin şu örneği vermektedirler:

«Lucy'nin anneme benzeyişi beni çok etkiledi. Bu, benzerlik daha çok onun yürüyüşünde ve gülümsemesindeydi, sanırım. İhtiraslıydı. Annem de öyle. Babamı yola getirmek için annem ne kadar da uğraşmıştı. Genç hanımda da aynı eğilimler var. Fizik olarak boy ve yürüyüşlerinden başka benzer yanları yok. Annem zayıf, Lucy ise biraz toplu. Annem sarışın, nişanlım ise kumral.»

«Carl'da babama benzer bir yan var. Babam şimdi şişmansa da gençliğinde hemen hemen Carl kadardı. İkisinin de tıpatıp birbirlerine benzedikleri söylenebilir. Her ikisinin de gözleri mavi, saçları sarı. İkisinin de parmakları uzun. Her ikisi de sabırlı ve özgeci (diğergâm). Hiçbiri birdenbire kızmaz, kin duymaz. Bir dereceye kadar ikisi de inatçıdır. Kendilerine özgü düşünceleri vardır. İçlerine kapanıktırlar. Kadınlara karşı aynı saygıyı duyarlar. Annem-

le sık sık onların bu benzerliklerini konuşmuştuzdur. Başkaları da bu benzerliğe dikkatimi çekmiştir.»

Fakat eşin aynı cinsten ebeveynin niteliklerine sahip olduğu için seçilmesine ilişkin örnekler de vardır:

«Babama olan bütün düşkünlüğüme karşın, ona benzeyen bir erkekle evlenmek istemem doğrusu. Ben de ona çok benzerim. Babam kendisini iyice şımartan bir ailenin çocuğu idi, fevkalâde bir annesi vardı, onun eteğine bağlı denilebilirdi kendisi için. Annemin sürekli olarak babamın ailesi ile yarışmaya girmesi gibi bir problemim olmayacak benim. Ed'in de, annemin de gayet açık kişilikleri var. Her ikisi de seviliyorlar ve herkes onların yanında olmaktan memnun. İnsanlar anneme dertlerini dökebilecekleri gibi Ed'e de açılabilirler. İnsanların görüş açısından da birbirlerine benzediklerine inanıyorum. Annem insanlar hakkındaki düşünceleri bakımından babamdan çok daha rahat.»

Üçüncü bir örnek de ana baba örneğinin tam aksi bir insanla evlenmek isteğini belirtmektedir:

«Babamın hiç sevmediğim bir yanı çok edilgen (pasif) olmasıydı. Evde her şeyi annem kararlaştırırdı. Bunların hepsi doğru olduğu halde ben bundan hiç hoşlanmazdım. Bunu kendim için söylemiyorum. Ben hiç bir zaman «egemen» olmak istemedim; her zaman kendi haklarını savunacak birini aradım. Bütün diğer oğlanlar-

daki kusur da buydu. Beni o kadar 'seviyorlardı ki', söylediğim her şeyi hemen kabul ediyorlardı. Ben bundan daha güçlü birini arıyordum sanırım. Bir ara Joey'nin gangstere benzediğini düşündüm. Şimdi bu aklıma gelince bir anlamı olduğunu anlıyorum. Benim için gangster demek gerçek bir erkek demek. Hayır, belki de bu, onun zayıf bakışlı bir yüzü olmadığından - evet, bu, gerçeğe daha yakın sanırım.»

Dördüncü ve pek sık rastlanan bir örnek de, çocuk-ana baba ilişkisinde, ana-babanın çocuğa çekici gelen niteliklerinin birleşmesidir.

«George'un annemden çok babama benzediğini söyleyebilirim. İkisi de çok dakik, çok kesindirler. Yetiştirilmelerinden olacak hiçbir şeye aldırmazlık edemezler. Ne istediklerini bilirler ve peşinden giderler. İkisinin de gayet kurnaz birer iş adamı olduklarına eminim. Kişilikleri de birbirlerini çok andırıyor. Her ikisi de çok şakacı ve alaycıdırlar. Kişiliklerinin eş olduğunu söyleyebilirim. Fakat huyları bambaşkadır. George kişiliği bakımından babama, huyları bakımından anneme benzer. Beden yapısı da babam gibidir. Her ikisinin de geniş omuzları, koca koca el ve ayakları var. Annem çok iyi yürekli bir kadındır. O ve George hayatımda gördüğüm en müşfik iki insandır. İkisi de kimseye zarar vermez. George doğum günlerini, Noel'leri, diğer küçük şeyleri hiç unutmaz. Beni en çok çeken de bu yanı - o herkesi çok düşünen bir insandır ve beni diğer oğlanlardan çok onun düşündüğüne inanıyorum.»

Bu çeşitli görüş açıları gayet farklı seçim olanaklarını göstermektedir. Bu konuyu inceleyen daha geniş çaplı araştırmalar pek azdır. Strauss, 373 nişanlı ve yeni evli çift üzerinde yaptığı incelemede, çiftlerle ana baba arasında, rastgelelikten ya da sıradan bir seçimden daha fazla bir benzerliğe rastlamıştır. Bu benzerlik bedensel görünüş pek az, kişilik ve huy alanlarında daha çok belirliydi. Bu bulgular genel olarak ana baba örneğinin eş seçimini etkilediği görüşüne uygun düşüyorsa da, verilerin daha yakından incelenmesi, etkin olan ebeveynin mutlaka karşı cinsten olması gerekmediğini ortaya koymuştur. Strauss'a göre önemli olan unsur, güçlü ve olumlu sevgi bağlarının varlığıdır. Diğer bazı araştırmacılar da bu görüşe, yani ana-baba ile çocuğu bağlayan sevgi bağlantısı görüşüne, eğilim göstermişlerdir.

Ana baba örneğinin etkileri üzerindeki araştırma sonuçları Burgess ile Wallin tarafından şöyle özetlenmektedir:

Vakaların çoğunluğuna uygulanan bir açıklama biçimi ortaya çıkmaktadır. Bir insan ana ya da babasına benzeyen ya da çocukluğunda onlar yerine geçen ve sevgi yakınlığı duyduğu bir kimseye aşık olma eğilimindedir. Diğer bir açıklama ise vakaların ancak sınırlı bir bölümünü kapsamaktadır. Ana babadan biri ile (özellikle karşı cinsten olanla) tatmin edici olmayan bir ilişki olmuşsa, o kimse bütünüyle karşıt niteliklere sahip bir insan tarafından çekilmektedir.

Çok ilgi çeken diğer bir soruşturma yolu da kişilik ihtiyaçları kavramıdır. Bu ihtiyaçlar az ve ba-

sit, çok ve karmaşık olabilirler. Slater ve Woodside, savaş sırasında işçi ve orta sınıf geçmişine sahip ikiyüz aileyi inceleme fırsatı bulmuşlardır. Bunlardan bazılarının ihtiyaçları aşırı derecede basitti:

«Bir kadına ihtiyacım vardı ve önüme çıkan ilk insanla evlenmeye hazırdım.»

«Kendi yuvam olsun istemiştım.»
Araştırmacılar bunu şöyle açıklamaktadırlar.

İnsan her zaman arka planı düşünmelidir: kalabalık olan ana baba evinde sıkışık bir durumda yaşamak, yalnızlık olanağının bulunmaması, ana babanın uyuşmazlıkları ve iktisadî bağımsızlık için sürekli bir mücadele. Kadın için yeni bir yuva, güven, çalışmaktan kaçma, ana baba denetiminden uzaklaşma anlamına gelmektedir. Erkek içinse, yeni bir yuvada rahatlıkla birlikte, kendisinin olabilecek ve kendi çabası ile yaratılacak bir şeyin umudu vardır.

Bir yuvaya, bağımsızlığa, cinsel tatmine ve çocuklara duyulan bu ihtiyaç evrenseldir. Kocaların sözlerinde ise daha kişisel bir noktaya değinilmektedir: «Karım çirkindi ama bence güvenilecek bir insandı...» «Karım üstünlük taslamayan ya da iş buyurmayan bir insandır..» Bir de kadınların söylediklerine bakalım: «Kocam o kadar iyi, müşfik, sabırlı ve hoşgörülüydü ki, birlikte yaşamak için her türlü niteliği vardı diyebilirim.»

Çiftlerin evlilikte aradıkları bireysel ihtiyaçlar, sevgi ve şefkat, güven, anlayış, sempati, bağımlılık, teşvik, içtenlikle onaylanma ve duygusal güvenliktir.

Evliliğin bu çeşitli nedenlerini Amerikalı bir kolejli bir kız şöyle dile getirmektedir:

«Laurence bana istediklerimi veriyor - doğum günlerimi hep hatırlar. Ortak pek çok şeyimiz var, pek çok şeyi birlikte yapmaktan hoşlanıyoruz.. Bu, alıcı verici bir ilişki olacak. Laurence bana üstünlük taslamaz, ne yapmam gerektiğini söyleyip durmaz. Bu da, beni tatmin ediyor. Gerçekte ihtiyacım var buna. Öğüt istediğim zaman kendisine başvuruyorum, fakat o hiçbir zaman söylediklerinin tek çıkar yol olduğunda ısrar etmez. Aynı şeyleri yapmaktan hoşlanıyoruz. Birlikte yapabileceğimiz sporları, dans etmeyi seviyoruz. Onunla birlikte olmaktan çok zevk duyuyorum; diğer oğlanlarla hiç böyle bir şey olmamıştı.. Fiziksel bir tatmin de var aramızda - birbirimizde uygunuz. Ne o çok hâkim ne de ben - tam bir denge var aramızda. Olup bitenleri, günlük olayları konuşacak birini isterim ben. Beni sevdiğini hissettiğim birini severim. Bunu özellikle çok güçlü olarak duyuyorum. Beni eleştiren değil, tutkularımı anlayacak olan birini istiyorum.»

Bu örnek, yalnızca ortak ihtiyaçların aranma ve giderilme şekillerini aydınlatmakla kalmayıp, bunların eşit olarak paylaşılmasının önemini de göstermektedir. Sorumluluğun, yönetimin ve kararların birlikte paylaşıldığı karşılıklı anlaşma temeli üzerine kurulan yeni bir ilişki şeklidir bu. Kadının bu yüzyıl içinde elde ettiği hakların bir sonucudur. Bundan böyle, çağdaş evliliğin, sınırları önceden tayin edilmiş belirli rolleri oynamakla değil, eşitlikçi ve

karşılıklı anlaşma temeli üzerine kurulabileceğini göstermektedir. Fakat elde edilen bu hakların uygulanma sürecinin kısıtlı olduğuna da kuşku yok. Çağımıza özgü güçlüklerin bir bölümü, ortaya çıkan bu yeni ihtiyaçların giderilmesi sırasında beliren şaşkınlık ve uyumsuzluktan ileri gelmektedir.

Pek çok araştırmanın sonunda, toplumsal ve bedensel niteliklerin benzer oluşunun yanı sıra, bireysel ihtiyaçların giderilmesi için yapılan evliliklerde, kişilik özelliklerin de benzer oldukları ortaya çıkmıştır. **Ne var ki, bu, benzerin benzeri aldığı evliliklerde, zararlı etkilere arınmış, dengeli kişiliklerin yanyana gelme olanağının yanı sıra, bunun tam tersi de olmaktadır.** Bu konuda yapılan bütün araştırmalar, evlilikteki anlaşmazlık ve mutsuzlukların sebebini eşlerin kişilikleriyle ruhsal bozukluklarına bağlamaktadır. Ruhsal bozuklukların ayrıntılı olarak yapılan bir incelenmesinde belirli birtakım şeylerin yokluğunun, evlilikte başarı olasılığını azalttığını ve bunun tersi bir oluşumu ise çoğalttığını göstermiştir. Birdenbire olan ruhsal değişiklikler, yalnızlık, aşırı duygusallık, suçluluk ve pişmanlık duyguları, kendine güvenin bulunmayışı, çabuk öfkelenmek, hâkim olmak ihtiyacı, esnek olamamak, vb. evlilik üzerinde ters etkiler yapar. Kendilerinin ve öteki araştırmacıların bulgularını özetleyen Burgess ve Wallin, mutlu olan ve olmayan evli çiftlerin aşağıda gösterildiği gibi birtakım çelişen niteliklere sahip bulunduklarını söylemektedirler:

Mutlu Evlilikler

Duygusal olarak dengeli
Başkalarına karşı saygılı

Mutlu Olmayan Evlilikler

Duygusal olarak dengesiz
Başkalarını eleştiren

Boyun eğen	Hâkim olan
Dostça davranan	Yalnız yaşayan
Kendine güvenli	Kendine güvenli olmayan
Duygusal olarak bağımlı	Duygusal olarak kendine yeterli

Şimdiye kadar hâkim olan görüşe göre benzerin benzeri seçmesi ilkesi üzerine dayanan evlilikler kamu oyununda bir eşin kişiliğinin ve ruhsal sorunlarının diğerinde de varolması anlamında kabul ediliyordu. Her ne kadar bu durum varsa da bu, diğer unsurların bulunabileceği ihtimalini dışarıda bırakmamaktadır. Bir eşin evliliğe gayet normal bir kişilikle girdiği halde, evlilik süresince eşi tarafından ters yönde etkilenmesi mümkündür. Evliliğin kurtarılması için yardım arandığı zaman her ikisinin de eşit derecede bozuklukları olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Bu görüşü destekleyen kanıtlar Kreitmann'ın ruh hastalarının eşleri tarafından sağlanmıştır. Ruhsal bozuklukları olan bir grup hastanın kayıtları tutulmuş ve bunlar normal bir grubunkilerle karşılaştırılmıştır. Bir süre sonra hastaların eşlerinde ve özellikle karılarında, nevrotik bulgular arttığı halde normal grupta buna benzer bir şeye rastlanılmamıştır.

Hem evlilik danışmanlığı kurumlarında hem de psikiyatri kliniklerinde elde edilen bulgulara göre karşılıklı etkilenme başlamadan evliliğin daha, ilk zamanlarda kötüye gittiği görülmüştür. Burgess ve Wallin, önce 1000 nişanlı çift üzerinde ve sonra bunlar evlendiklerinde aynı çiftlerin 666'sı üzerinde yaptıkları araştırmalarda, belirli kişilik sıkıntılarını incelemişlerdir. Vardıkları sonuç, evlilikte mutsuzluğun

evlilikten önce daha nişanlılık döneminde varolan ve değişmeyen, çelişkili unsurlardan doğduğudur.

Benzerlerin eşleşmesi (homogamy) konusunda diğerlerinin vardığı sonuçtan ayrılan bir otorite de vardır. Winch'e göre cazibe ve seçmenin iki dönemi vardır. Yaş, toplumsal sınıf, din gibi sosyal nitelikler elde edilebilecek adayların alanını sınırlarsa da, gerçek seçim, karşıtların eşleşmesi (heterogamy) dürtüleriyle yapılır. Winch'in görüşüne göre insanların birbirleriyle evlenmelerinin nedenleri, diğerlerinde kendilerinde olmayan nitelikleri görmeleri ve seçilen insanın **tamamlayıcı** ortak ihtiyaçlara sahip olmasıdır. Böylece, âşık olanlar toplumsal nitelikleri bakımından birbirlerini andırırlar ama ruhsal ihtiyaçları bakımından da birbirlerini tamamlarlar. Örneğin, yardıma ya da bakıma ihtiyacı olan biri mutlaka yardım etmeye ihtiyacı olan biri tarafından cezbedilecektir. Ya da başarılı olmak için büyük ihtiyaç duyan bir insan, feragat ihtiyacı duyan birini arayacaktır. Klinik incelemeler Winch'in kuramında büyük bir gerçek payı bulunduğunu ortaya koymuştur.

Benzer ve karşıt eşleşme dürtülerinin son seçimi etkilediği doğru olabilir. Mekanizması ne olursa olsun, evliliği böylesine kendine özgü bir oluş yapan şey, onun yakın ve samimi bir ruhsal ilişki doğurmasıdır. Evliliğin devam etmesi eşlerin ruhsal ihtiyaçları karşılama yeteneğine dayanır ki, bu da bir dereceye kadar olgunluğu gerektirmektedir. Olgunluk, psikoloji sözlüğünde en çok kullanılan ve en güç anlaşılan kelimelerden biridir. Duygusal olgunluk ne anlama gelmektedir?

Kişiliğin gelişmesi konusunda çeşitli kuramlar

vardır, fakat bunların hepsi de duygusal gelişmenin bir aşamalar dizisi halinde sıralandığı görüşünde birleşirler. Çocuğun her aşamadan başarı ile çıkması ve bir sonraki döneme mücadele ruhu içinde girmesi gerekmektedir.

İlk dönem tam bir bağımlılık dönemidir. Bu daha çok açlık, uyku ve ısınma ihtiyacının etkilediği kaba bir temel davranış dönemidir. Okul öncesi çağını kapsayan diğer dönem ise, giderek artan özerklikle belirlenir. Bu özerklik hareketlerde, konuşmada, dışkılama kontrolunda kendini gösterir. Ev dışında giderek artan toplumsal ilişkiler ileride okul yıllarında geliştirilecektir. Toplumsal ve entellektüel inisiyatif erginlik çağına dek artmaya devam eder. Erginlik çağındaki bu biyolojik sarsılma yetişkin cinsel faaliyeti doğurur ve anayla baba örneği üzerine kurulmuş olan cinsel özdeşleşmeye bu önemli unsuru da katar. Gençlik dönemi ise insanı evi ile son ayrılma dönemine götürür; iş sahası bulunur ve sonunda evliliğe dek giden cinsel ilişkiler kurulur.

Bütün bu yıllar boyunca çocuk kendisi, ana-babası, kardeşleri, okul arkadaşları ve akrabaları arasında çeşitli duygusal ilişkilerin etkisinde kalmıştır. En önemli ilişkisi güvenlik, sevgi, cinsel özdeşleşme, değer ölçüsü, davranış ve toplumsal geleneklerini aldığı ana-babasıyla kendisi arasında olmalıdır. Bu yakın ilişkide ana babanın görevi, fiziksel, duygusal ve zekâ bakımından mümkün olabilen en yüksek gelişmeyi, tehlikesizce yaratacak şekilde çocuğa destek olmaktır. Çocuğun büyümesi ve yaşaması için böylesine dikkatli ve yakın bir ilişki gereklidir. Çocukla ana-baba

arasında, çocuğun gelişmesini sağlayan bu ilişkiler okulda da devam eder. Çocuklar evde, komşularda ve okulda arkadaşlarıyla kurdukları çeşitli ilişkiler sayesinde inisiyatif, çalışkanlık ve yarışmayı gerektiren davranışları öğrenirler.

Evlilik, eşlerin kendi kişiliklerinin daha da gelişmesini, çocuk doğurmak ve yetiştirmek ihtiyaçlarını gideren böylesine dikkatli ve yakın bir beraberliğe dönüştür. Evlilik ilişkisinin sürebilmesi için iki eşin de yeter derecede kendine güvenmeye, duygusal olarak bağımsızlığa, kendini tanımaya, alıp verme yeteneklerine varmış olmaları ve aşırı bir endişe halinin ya da saldırganlığın bulunmaması gereklidir. Bunlar evliliğin yürüyebilmesi için zorunlu olan yakın ilişkinin kurulabilmesi bakımından gerekli niteliklerdir. Eşlerden birinin ya da her ikisinin birden yukarıda sayılan çeşitli dönemlerden tam bir başarı ile geçememeleri halinde evlilik bozuklukları doğar. **Eş, evlilikten önce tamamlanması gereken gelişmeyi tamamlamak ya da büyüme döneminde yoksun kalman önemli bireysel ihtiyaçları giderebilmek için seçilir.**

Ruhsal bakımdan olgun olamamak, gelişmenin daha önceki bir dönemine ait olan ihtiyaç ya da niteliklerin varlığını gösterir. Böyle insanlar evlilik ilişkisinin gereklerini yerine getiremediklerinden, kişiliğin eksik kalan bu unsurları nedeniyle, evliliğin yıkılmasına sebep olurlar. Bu bakımdan, evlilikte başarısızlığın köklerini eşlerin evlilik öncesi kişiliklerinde aramamız gerekiyor. Bu durum, her olgun olmayan insanın yapacağı evliliğin yıkılacağını göstermez. Öteki eşin bu sıkıntılara katlanabilme yeteneği sonu-

cu etkileyecektir. Fakat her iki eşin de olgun olmaması halinde ister homogamy isterse heterogamy yolu ile evlensinler, başarısızlık tehlikesi artacaktır.

Olgun olmayan bir insanda beliren kişilik bozuklukları pek çoktur. Bundan sonraki üç bölümde bunların en yaygın olanlarını, evliliğin başlangıcında ve sonraki dönemlerinde yaptıkları etkilerle birlikte inceleyeceğiz.

ALTINCI BÖLÜM

BAĞIMLI OLMAK

İNSAN GELİŞMESİNDE en belli başlı niteliklerden biri önce anaya, daha sonraları da hem anaya hem babaya yönelik olan bağımlılık duygusunun hâkim olduğu uzun süreli bir çocukluk dönemidir. Çocuk, hayata tam bir çaresizlik içinde başlar ve yaşaması, ana babanın, onun bedensel ve duygusal ihtiyaçlarına (bunların her ikisi de aynı derecede önemlidir) karşılık verebilme yeteneğine bağlıdır. Duygusal gelişme, üstünlük bir bakışla, daha az belirgin fakat daha karmaşıktır. Bebek ve çocuk sürekli olarak çevresine karşı tepki gösterir. Bu durum, konuşma öncesi dönemiyle, ilk konuşmaya başladığı dönemi ve daha sonraları konuşmanın sürekli olduğu fakat çocuğun kendi duyguları üzerinde yeterli bir kontrole sahip olamadığı dönemi kapsar. Bu ilk dönem süresince çocuk zayıflığını, çaresizliğini ve

önemli olmadığını hisseder; endişe ve korkularını güvenlik içinde giderecek bir ana babaya ihtiyacı vardır. Aynı zamanda ana-babanın ona gösterdikleri tehlike işaretlerini anlaması, kendisine güven duyacağı sürekli bir rahatlık sağlaması da gerekmektedir. Bedensel ve zihinsel gelişme için nasıl gıda, barınak ve sistemli bir eğitim gerekliyse, aynı şekilde, duygusal hayatın gelişmesi için de bedensel yakınlık ve güven duygusu gereklidir. Özellikle ilk dönemde ana babayla çocuğun ayrılması sonucunda meydana gelen korku ve dehşet duygusu, önceden bilinerek dikkatle ele alınmadığı takdirde, çocuk için tehdit edici, yaralayıcı deneyimler olarak kalır.

İnsanın gelişerek büyümesi, çocukla ana-babanın yavaş yavaş birbirlerinden ayrılmasını gerektirir. Sonunda, genç kız ya da genç erkek, içinde yetiştiği evini, ana-baba desteğinden yoksun olduğu halde kendi başına varolabileceğine güvenerek terkeder. Zaten, **aşgari ölçüde bir duygusal bağımsızlık elde edememek, evliliğin sona ermesinin başlıca nedenlerinden biridir.**

Duygusal olarak ana babaya fazlasıyla bağımlı şekilde çocuklarını yetiştiren, pek yaygın iki aile tipi vardır. Birincisi, ana babadan birinin ya da her ikisinin endişeli kimseler olmaları ve bu niteliklerini çocuklarına da aşılamış olmaları durumudur. Bu kötü mirasa ana baba davranışının kesin olan etkisi de eklenmelidir.

Kendi endişeli halleri yüzünden her şeye karşı korunmak hevesinde olan ana baba, çocuğun üzerine aşırı koruyucu kesilerek eğilirler ki, güvenliğin ya da

tatmin olmanın ancak kendilerinin sürekli olarak çocuğa müdahale etmeleriyle sağlanabileceği fikrini onun kafasına iyice yerleştirirler. Böylece, çocuk ana babasının kendisi için duyduğu ve normal olarak tanıldığı bir endişe dünyasında yaşamayı kabullenir.

Eğer çocukluk hastalıkları da bu endişenin artmasında etkili olmuşsa, ana babayla çocuk arasındaki bağlar daha da güçlenir ve destek görmeden meydana gelebilecek bir ayrılma büyük zorluklarla karşı karşıya kalır. Böyle endişeli ailelerin çocukları erginlik çağına ya da evlenme dönemine gerektiği kadar evden ayrı ve bağımsız yaşama yeteneği elde edemediği geçerler. Hatta bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu ayrılıktan korkarlar. Ana babadan bağımsız olarak, kendi kendine varolma durumu bireysel yaşamı tehdit eder ve beraberinde, endişe ve dengesizliğin en sık görülen belirtileri olan çeşitli bedensel, ruhsal bozuklukları getirir.

Bu çeşit bozukluklar yalnızca aşırı derecede koruyucu olan ana babaların bulunduğu ailelerde yetişenlerde değil, tüm kararları ancak kendileri veren, otoriter ve kendilerine sorulmadan yapılan herhangi bir davranışı hoşgörü ile karşılamayan ana babaların varolduğu ailelerde yetişenlerde de görülür. Çocuk, bu baskıya da, kendi yararına olduğuna inandığından ya da başkaldırmasıyla, kendi varoluşunu sağlayan sevgi bağı ve duygusal desteği yitireceği korkusuyla boyun eğer.

Ana babaya karşı olan bu duygusal bağımlılık, genel olarak, farklı derecelerde hiddet ve düşmanlıkla yanyana bulunmaktadır. Bağımsızlık, kendi kendi-

ni yönetme ve kontrol, duygusal olgunluğun belli başlı nitelikleridir. Bunların yokluğu insanı her alanda engeller, yaşamaya devam edebilme gücünü her zaman başkalarının elinde bırakır. Bu bakımdan, böyle bir özgürlük kısıtlanması gençlerde, bir kırgınlık yaratacak ve ana babalar gittikçe karmaşık bir durum alan duyguların başlıca konusu olacaklardır. Çünkü, sağladıkları destek ölçüsünde ana babaya ihtiyaç duyulur ve bireysel sınırlamaları temsil ettikleri ölçüde de kendilerinden nefret edilir.

Ana babaya karşı olan kesin duygusal bağımlılıklar evliliği önleyebilir; öyle ki, bağımlılık evliliğe izin verecek kadar azaltılmış bile olsa, çeşitli yollar-
dan yine de evliliğin dengesini bozmaya devam edecektir. Zaten bu tür kimseler arasında yapılan evlilikler ya hemen sona erer ya da bir iki yıl içinde çözülür. Bazan her iki eşte de aynı duygusal bağımlılıklar olabilir. Hatta aynı bağımlılık nedeniyle birbirleriyle evlenen çiftler de bulunabilir. Bu birleşmelerde evlilikten hemen sonra güçlükler çıkmaya başlar. Hele yeni evli çift, eğer ana babalarının yakınlarında oturuyorlarsa, sırayla gidip gelmeler başlar.

Evlilik içinde kendisini ihmale uğramış hisseden ya da öyle gören eş için bu gidip gelmeler acı bir kırgınlık nedeni olacaktır. Bireysel olarak yakınmaların sebebi ne olursa olsun, her iki eş de kendi iç dünyalarında çelişkilere düşerler. Alıştıkları, destekleyici ve güvenilir olan baba evine dönmek için içlerinde dayanılmaz bir istek duyarlar. Aynı zamanda, ileri gitmek, değişik bir hayat kurmak ve eşin yeni ihtiyaçlarını karşılamak için de içlerinde bir dürtü var-

dır. İşte ana babanın bu noktada hayati derecede önemli bir rolleri olur. Çocuklarının evlerinden uzaklaşmalarına dayanamıyorlarsa, en az çocukları kadar kendilerinin de desteğe ihtiyaçları varsa, evlâtlarını geri getirmek için ellerinden geleni yapacaklarına şüphe yok.

Bu nedenle çocuklarının şikâyetlerini güçlendirerek, eşin iyi yönlerini de yıkar ve evliliği sona erdirmek için bilinçli ya da bilinçsiz, her hareketi göze alırlar. Hele iki tarafın ailesi de kendi çocuklarını geri almak için bu mücadeleye katılırsa, savaş tamamen dengesiz bir hale döner ve evliliğin kurtulabilme şansı iyice yok olur.

Ana babalarına duygusal olarak bağımlı olan insanların en belirli niteliklerinden biri de, güven verici bir rolü olan ve **yalnızlık korkusunu** azaltan eşin, maddî varlığına duyulan ihtiyaçtır. Böyle güven verici bir desteğe ihtiyacı olan kadın, evlilik öncesinde bunu işinde, ailesinde ya da arkadaş çevresinde bulabilir.

Genellikle evlilikten hemen sonra işlerinden ayrılan kadınlar, bunun yanı sıra arkadaş çevresini yitirmek tehlikesiyle de karşı karşıya kalırlar. Bir yandan da doğacak olan ilk çocuğu hakkında çeşitli endişeler duymaya başladığından, özellikle bu dönemde kocanın varlığına ve desteğine olan ihtiyacı çok fazladır.

Aynı derdin içinde olan kocaya da bu iki ihtiyaç aşırı derecede ürkütücü gelebilir; işinde daha uzun saatlar çalışmaya, yalnız ya da arkadaşları ile dışarı çıkmaya, eve iş getirmeye başlar. Böylece kadının

baba evine, akrabalarına ya da arkadaşlarına kaçması ile sonuçlanan **çıkma** bir durum ortaya çıkar. Bu tür insanların olmadığı durumlarda, kadın evde oturur, kocasını endişeyle hatta bazan umutsuzluğa düşerek bekler. Koca eve geç geldiğinde hemen saldıırıya uğrar. Kadının çalışması ya da akrabalarına uzun süren ziyaretler yapması halinde bu durum tersine döner; aynı duyguların altında olan koca misilleme yapar. Aşırı düşmanlık daha çok geri çekilmeye sebep olur ve karşı tarafın ailesinin de işe karışmasıyla, eziyet ve ihmâl gibi bilinen temellere dayanan bir erken boşanma ile evlilik sona erer.

Evlilik öncesinde kuvvetli ve güven verici olarak görünen eşin bu niteliklere sahip olmadığının ortaya çıkması da ayrı bir düş kırıklığına sebep olur. Örneğin, bağımlı erkek tam ters bir şekilde görünür ve davranır. Polislik ya da askerlikte olduğu gibi dıştan bakıldığında kuvvetli ve cesur görünüşleri olan mesleklerde bu durum özellikle açık olarak görülmektedir. Hastabakıcılık ya da öğretmenlik gibi güven verici otoriter mesleklere sahip kadınlar da buna benzer davranışlarda bulunabilirler. Böyle kadın ve erkekler, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, bu görünüşteki destekleyici rollerini devam ettirecekleri umudu ve inancı ile seçilirler. Bunlar evliliğin yakın ve istek dolu ilişkisine girince, eşlerinin beklediklerine ulaşamazlar ve kendi duygusal bağımlılıkları günlük yaşantılarının içinde hemen ortaya çıkar. Bu gibi kimseler şimdi yalnızca yetersiz görünmekle kalmayıp, eşlerini kapana kısırmış, güvenilmeyen sahte insanlar olarak görülürler.

Kadının desteklenme ihtiyacını artıran çocuğun

doğumu bu ilk düş kırıklıklarını daha da şiddetlendirir. Bu yeni durum, yeni istekleri karşılayamadığı için, karısı üzerinde zaten sallanmakta olan üstünlüğünü de tehdit ettiğinden, kocanın endişesini artırır. Böyle bir evliliği 'perçinlemek' için çocuk yapmalarını öğütlemek -görüldüğü gibi- bu birliğin ölüm çanı olabilir.

Bu gibi evlilikler ya birden bire sona ererler ya da süretli olarak baba evine dönmek, sonra tekrar kısa bir süre için birlikte yaşamak gibi ayrılık dönemlerinden geçerek yavaş yavaş tükenirler. Bir kadınla bir erkeğin başkaldırabilen bir kimseden başkasını evliliğe kabul edememe gibi bir ortak kusurları nedeniyle birbirleriyle evlendikleri zaman, böyle bir birleşme daha ilk başlangıçta bitebilir. Ana babaya karşı duyulan güçlü bir düşmanlık onlardan kaçmak gibi şiddetli bir tutku ile birleştğinde, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, temelde yatan dürtünün, o zamana dek hayatlarına hâkim olanlardan kurtularak, onları bir çeşit cezalandırmak şeklinde ortaya çıktığı evlilikler yapılmış olur.

Ana babanın yenilgisinin yarattığı ilk sevinç yattısınca, bu kez çifti birleştiren temeldeki dürtü ve enerjiler karşılıklı olarak çalışmaya başlar. Bundan böyle, evlilik, bir başkasının hâkimiyeti altına girmek korkusunun yeniden canlandığı tehlikeli bir tuzak haline gelir. Bu baskı altına girmek korkusu ya geri çekilmeye ya da daha fazla bağımsızlık istemeye doğru yönelir. Daha baskı altına girildiği hissedilmeden, iki tarafın da karşılıklı olarak birbirlerini olduğu gibi kabul etmeleri, anlaşmanın tek çaresidir. Eğer bu yapılamazsa, evlilik mutlaka sona erecektir.

Şimdiye dek sözü edilen evliliklerin tamamlayıcı niteliklerden yoksun oldukları göze çarpmaktadır. Birçok evliliklerde ise bir görev paylaşılması vardır; eşler özel yeteneklerine göre davranırlar, bu yeteneklerinin meyvelerini birbirlerine sunarlar. Genel bir deyişle, koca, evliliğin idarî, pratik ve malî yönlerinden sorumlu olacak; karısı ise, çocuk doğurmanın yanı sıra ailenin geleneksel şefkat ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayacak, evin yönetiminde belirli sorumluluklar taşıyacaktır.

Bunlar çok geniş genelleştirmeler olup, günümüzde kadının değişen rolü yüzünden önemli değişimlere uğramaktadırlar. Fakat esas nokta, rollerin değişik olduğu ve karı kocadan hiçbirinin diğeri tarafından hâkimiyet altına alındığını hissedemeyeceği biçimde eşlerin karşılıklı ihtiyaçlarına katkıda bulunmalarıdır. Aynı değerde, fakat katkıları değişik olan bir eşitlik ilişkisi artık elde edilmiş bulunmaktadır.

Bununla birlikte yalnızca hâkimiyet - boyun eğme ilişkisi temeli üzerinde varolabilen evlilikler de vardır. Güçlü bağımlılık ihtiyaçlarına sahip bir insan ana baba desteğinin devamlılığını sağlayacak bir eş arar. Bu eş, bu role uydurulacak, kendisine aynı umutlarla bakılacak, aynı sevgi ve nefret duyguları karşısında kalacaktır. Hâkim eş, kadın ya da erkek olabilir. Bu kimse, önemli kararları vererek günlük hayatın yükünü üstüne alacak, eşini endişeden koruyarak ana baba rolünü devam ettirecektir.

Bağımlı olan eş, hâkim eş, yerini aldığı ana baba örneğinin bütün niteliklerini verebilir. İlk döneme ait çocuk - ana baba ilişkisindeki düşmanlık bilinç-

altında kalmış olabilir. Bilinçli bile olsa, dünyada en önemli varlığın sevgisini yitirmek endişesi ve bu hareketin doğuracağı suçluluk bunu açıkça belirtmeye engel olur. Evlilikte de aynı duygular vardır.

Fakat zamanla korkunun azalmasıyla düşmanlıkta azar azar, sürekli eleştirme ve tersleme biçimlerinde ortaya çıkar. Eğer boyun eğen eş erkeğe, ev kadını ve ana olarak karısının yeteneklerini eleştirecektir. Kadının kararlarını kabul etmekle birlikte onun sıkıntılı haline sevinecek, yanlış olan her şey için onu aşırı derecede suçlu bulacaktır. Çocukların, karısı tarafından denetimine ve eğitimine razı olacak, fakat imkân buldukça çocukların tarafını tutacaktır. Hâkim rolünde olan kadınsa, kocasının başarısızlıklarını özellikle işinde ilerliyemediği takdirde, kınayacaktır. Ayrıca kadın, çok güçlü bir engelleyici unsura da sahiptir.

Eu, kendi intikamını almak için pek rahat olarak kullanabileceği, cinsel birleşmeden kaçınma yeteneğidir.

Her ikisi de, yalnız başlarına yapmaya korkacakları bir kavgayı, akraba ya da arkadaşlarının varlığını yedek güç olarak kullanarak yapabileceklerdir. Zaman zaman zayıf eşin düş kırıklığı ve hiddeti kırılma noktasına gelecek, bütün denetimi elden kaçırıp şiddete başvuracaktır. Bu durumda, içte birikmiş olan hiddet duygularının, sınırsız bir şekilde ortaya konmasında içki de yardımcı olmaktadır.

Zamanın ilerlemesi ile iki ayrı gelişme daha ortaya çıkar. Bağımlı eş öyle bir noktaya kadar olgunlaşır ki, uzun yıllar boyunca uyumlu görülen ilk

ilişkiler artık evlilik için tatmin edici bir temel olamaz. **Duygusal gelişme ve bununla birlikte meydana gelen değişiklikler bir evliliği yıkan uyumsuzluğun başlıca nedenlerinden biridir.**

Bu olgunlaşma çeşitli süreçlerin sonucudur. İşinde başarılı olan bir insan daha büyük sorumluluklar yüklenince neler elde etmeye yetenekli olduğunu düşünmeye başlar. Bu düşünce kendisine daha fazla güven sağlar. Bu ana kadar ürkütücü durumlardan, muhalefetle karşılaşmaktan, başkalarının öfkesinden ve onlar tarafından reddedilmekten kaçmak hep bir taviz verme pahasına elde edilmişti. Bu korkular azaldıkça muhalefet, beğenilmeme, öfke ve hatta reddedilme bile, bireyin varlığını tehlikeye düşüren bir korku duyulmadan karşılanabilir. Başarı ile üstesinden geline her acı verici karşılaşma, daha büyük duygusal ve toplumsal karşı koymalara bir atlama tahtası görevini görür.

Başarı, başarı yaratır ama daha da önemlisi insanın bireysel varlığının zaman zaman karşısına çıkan kabul edilmemeye, yenilgiye, başkalarından uzak kalmaya ve eleştiriye dayandığını gösterir. Bütün bunlar duygusal gelişmenin bazı yolları olup, etkisi ve sonuçları bir ana baba himayesine ihtiyaç gösterenlerde ve bağımsız hayatlarına endişeli olarak girmiş olanlarda şüphesiz ki, çok daha fazladır.

Eğer değişmekte olan kocaysa, kendisini işinde güven altına alınca evinde de aynı şeyin olmasını isteyecektir. Yıllardan beri karısının vermiş olduğu kararlar artık hemen kabul edilmiyecektir. Kadın kocasındaki bu değişikliğin farkına varamazsa, ya

onun müdahalelerine aldırmayarak ya da kocasının katkılarının hepsini değıştirerek ona engel olacaktır.

Kocasının ileri sürdüğü her şeye karşı daha iyi bir cevap bulmaya çalışacaktır. Ne de olsa kendisi yıllardan beri bu işi yapmakta ve artık bu dönemde bir değışikliğe ihtiyaç görmemektedir. Kocanın ilk çabaları kadının tecrübeli olduğu konularda zayıf düşerse bu, çok merhametsizce onun yüzüne vurulacaktır. Örneğin, koca, çocukların yetiştirilmesinde kendisinin de bir katkısı olmasını isteyebilir. Bu istek, ananın çocukları ile kendisi arasında yarattığı bağı tehdit eder; babanın bu konuda ileri sürmüş olduğu önceki düşüncelerinin başarısızlığı çocuklara belirterek etkin ya da pasif bir tutumla buna karşı konulur. Kocanın evi dışında, kendi başına buyruk bir hayat yaşama çabaları da bir güceniklik nedeni olacaktır. Kadın kocasını, arkadaşlarının (genellikle kadının arkadaşlarının) artık kendisi için bir değeri olmadığı ve bu yüzden kendi sınıfından yukarıda yaşamaya özendiğı için suçlayacaktır. En son olarak da cinsel inisiyatif belirtileri ya da sevgi ihtiyacındaki değışiklikler çeşitli hakaretlerle reddedilecek ve cinsel açlık ve sorumsuzluğundan dolayı erkeğı yüklenilecektir.

Kadının bu davranışlarını koca, kendisini alışlagelmiş ast durumuna indirmeye yöneltmiş olarak kabul edecek ve bu da içinde derin bir öfke yaratacaktır. Karısını bir eşten çok bir gardiyan olarak görmeye başlayacaktır. Yeni ihtiyaç yolları birer birer tıklandıkça, karısı ile ortak hiçbir şeyi olmadığını farkedecektir. Gerçekte ise, onun varlığına olan ihtiyacından artık kurtulmuş ve ev dışındaki haya-

tında hiçbir değişiklik olmadığı halde kendisini karısından derin bir uçurumla ayrılmış olarak bulmuştur. Bu, aşkın sona ermesi olarak nitelenir.

Âşık olmak, sevişme ihtiyaçlarının karşılandığı ve gelişme olanağının tanınıp teşvik edildiğı anlamlı bir ilişki demektir. Oysa, erkek, artık bu yeni yeteneğıyle tanınmadığı için karısıyla olan ilişkisini anlamlı bulamamaktadır.

Evinde ihtiyaçları engellenince her zaman işyerinde, fabrikada ya da komşuda kendisini değerli olarak kabul edecek birisi bulunacak ve farkına varmadan karısından uzaklaşıp başka birisine âşık olacaktır.

Bu ihaneti anlaşılnca ya da kendisi bunu açıklayınca karısı, kendini sorumsuz ve haksız bir davranışa uğramış hissedeceğinden, hiddete kapılacaktır. Akralar, dostlar, tanıdıklar ve hatta bugün yürürlükte olan yasalar bile kadının tarafını tutacaklardır, çünkü evlilik içinde suçu işleyen erkek olmuştur. Suçlu o olacak ve hiç kimse, hatta kendisi bile, ancak o anda özgür olarak bir seçim yapmaya yeter derecede duygusal bir bağımsızlığa eriştiğini bilemeyecektir. Oysa o, ancak şimdi, ana baba benzerini aramadan yetişkin bir insanla ilişki kurabilir ve hayatını eşitlik ve karşılıklı bütünleşme paylaşabilir.

Fakat bunun karşılığında ödeyeceğı bedel çok yüksektir. Arada sevgi bağları olan çocuklar bulunmaktadır. Ayrılmak kararı acıdır. Karısının da kendi ihtiyaçları vardır ve erkeğın durumu ne kadar sağlam olursa olsun, o da, ondan sadakat bekler; verdiği yeminleri tutmasını ister. Suçluluk duyguları

artar. İşte bazan bu noktada hâkim olan eş çözülür ve o âna dek güçlü bir kişilikle gizlenmiş bağımlılığını açığa vurur. Bu gerçeğin ortaya çıkışı, evliliği yeni bir temele oturtmak için gerekli düzeltmeleri yapmaya yarar. Fakat ne yazık ki, boşanma davalarında bu, son andaki sevgi değişimlerine pek seyrek rastlanılmaktadır.

Bağımlı kişiliğe sahip olan kadınsa, onun duygusal gelişmesi de koca için anlatılana benzeyecek ve aynı yolu izleyecektir.

Hâkim eşin uyumdaki başarısızlığının nedenleri nelerdir? Bunlar eşlerinde meydana gelen değişmelerin farkında olmaz ya da bunu anlamazlar. Evlilik danışmanlığı kurumu böyle bir durumda, ilişkideki değişikliğin nedenini anlatarak yararlı olabilir ve olmaktadır da. Ancak bu yardıma rağmen, uyum, insana yine de güç gelebilir. Hâkim eşin değişme arzusuna göstermeme durumu daha da ciddidir. Bu direnmenin ardında genellikle hâkim eşin kendisinin bağlı bulunduğu bir çocukluk geçmişi yatmaktadır.

Böyle kimseler ana baba evinde güçlü olamadıkları için bağımlı bir eş seçerler. Örneğin, kendisine ve annesine, babasının çok sert davranıldığına inanan bir kız, bu durumun kendi başına gelmemesini güven altına almak için, bağımlı bir koca seçer. Bu yolla kendisini güven altına almış olacağı gibi, genellikle rastlanıldığı üzere koca da ananın hâkim olduğu bir evden geliyorsa ilk başlarda erkeğin bütün ihtiyaçları karşılanır. Erkeğin kendi varlığını ortaya koyma zamanı gelince de kadın, annesine yapılmış olanların endişesiyle tehdit edildiğini hisseder. Bu

noktada esneklik en düşük noktasında olduğu için danışmanlık kendisine durumun gerçekliğini görmekten kaçmasının nedenini göstererek faydalı olabilir.

Buna benzeyen bir durum bağımlı eşin anlayış göstermediğı ve evliliğin ilk başladığı şekilde elli altmış yaşına dek sürdüğü evliliklerde görülür. Hâkim eşin ihtiyaçlarında bir değişiklik yoksa ortaya hiç bir güçlük çıkmaz. Oysa onun ihtiyaçlarında da değişiklikler olabilir. Karı koca yıllarca birbirlerine destek olduktan sonra eşlerinde değişiklik ararlar. Eğer hâkim eş kadınsa kırk-elli yaş civarında anı bir değişim olabilir.

Bu yıllar, onu en çok etkileyen, geçen günlerin ve bir kadın olarak tatmin edilmemenin hızla geçip gittiğini hatırlatan on yıldır. Bu dönemde kocanın yetersizliklerinin kabul edilmesi gittikçe güçleşir. Koca erkekçe bir cinsel davranış içinde olması ve evin başına geçmesi için zorlanır. Ev, çocuklar ve gelecek konusunda kararlar vermesi istenir; eğer bunları karşılayamıyorsa şiddetli saldırılara uğrar. Koca da kendi bakımından gelişmekteyse bu yeni isteklere cevap verebilir. Yok eğer gelişmemişse, o zaman kadının isteklerinin aceleliği ve büyüklüğü akıl almaz bir bunalıma yol açacaktır. Daha fazla cinsel faaliyet isteğı erkeğı tam bir kudretsizliğe sürükler. O ana kadar yüklenilmemiş sorumluluklar bir endişe dalgası içinde yararsız çabalar yaratır.

Bu davranışlar karşısında daha çok hayal kırıklığına düşen kadın, beğenilme ve cinsel tatmin uğruna evlilik dışı bir bağlılığa itilir. Eğer bu arada hamile de kalmışsa, zaten güç olan durumu, katlanıl-

maz bir hal alır; son bir çarpınma göstererek çocuk aldirtmaya başvurur.

Hamilelik olmasa bile, bu macera öğrenildiği takdirde, bütün bu olayları anlaşılmaz derecede anlamsız bulan akraba ve arkadaşlarının toplumsal, ahlâksal horgöröleri ile karşılaşacaktır. Gerçekten de kadın, kendisinden bu konuda bir açıklanma istendiği zaman, içindeki dürtöleri anlayamamış olabilir.

Onun durumunda olan birini kocasının dışında zevk aramakla suçlamak çok kolaydır. Oysa kadın, geç kalmadan tatmin olmak ya da çocuklarıyla kocasını terketmek şıkları arasında yırtınıp durmaktadır. Durumun gerçekliğinin farkına varmak işi düzeltebilir ve suçlamayı, eğer bir suçlama gerekiyorsa, en geri plâna atabilir.

Aynı durum, kocanın hâkim eş olduğu evlilikler için de geçerlidir. Burada da, kadının şimdiye dek ses çıkarılmamış olan eksiklikleri, beklenilmeyen saldırının merkezi olur. Kadının dış görünüşü, evine ve çocuklarına bakma yeteneği birdenbire acı bir yakınlıkta nedeni haline dönüşür. Hele âdet görme zamanı değişiklikleri söz konusu ise, cinsel tatminsizlik ileri sürölür. Evlilik dışı bir macera ya da yeni bir eş arama arzusu kuvvetlidir ve tıpkı kadında olduğu gibi bu sadakatsizliğin altında basit bir zevk aramadan çok başka şeyler yatmaktadır.

Bağımlılık böylece bir evliliği, ilk başta olduğu gibi, uzun yıllar sonra tek taraflı değişiklikler varolduğu ve bunlar eş tarafından karşılanmadığı zaman da yıkabilir.

YEDİNCİ BÖLÜM

YOKSUNLUK

BUNDAN ÖNCEKİ BÖLÜMDE ana ve babaya karşı olan duygusal bağımlılığın önemini ele almıştık. Bağımsızlığın elde edilmesi, yetişmekte olan insanın ana babanın desteği olmadan da yaşayabileceğini anlaması için, aile çerçevesinde, çocukla ana babanın giderek ayrılmalarını gerektiren zorunlu bir süreçtir. Gelişen bir insanın elde ettiği duygusal bağımsızlığının yanında, beğenilme, sevilme ve bedensel olarak yaşanan yakınlık deneylerine ihtiyacı vardır.

Beğenilme duygusu, insanın kabul edilmeye değer bir varlık olarak ilgi gördüğünü gitgide farketmesi, istenildiğini, kendisine güvenildiğini ve kendi değerlerinden dolayı takdir edildiğini hissetmesi yolu ile kazanılır. Sevilme ise, beğenilmenin artmasıyla birlikte, gülümseme, öpücük ve her toplumun kendine özgü şefkat hareketleriyle elde edilir. Son olarak da,

ilk önceleri ana kucağında sonraları da babada dene-
nen bir bedensel yakınlık ihtiyacı vardır.

Bu saydıklarımız, yani beğenilme, sevilme ve be-
densel yakınlık normal bir insanın gelişmesi için be-
sin kadar önemlidir. Bunların tam ya da kısmen yok
oluşu insanı yoksunluğa ve güvensizliğe götürür. Gü-
vensizlikse, evlilik ilişkisine zarar veren ikinci bir
unsurdur.

Yoksunluk tam ve açık olabilir. Ana ve babasın-
dan birini ya da ikisini birden herhangi bir sebeple
yitirmiş ve yerine başka birini koyamamış olan ter-
kedilmiş gayrimeşru çocuklar, bunun en sık rastla-
nan örnekleridir.

Yalnızca kendilerine dönük, kendi işleriyle uğra-
şan, çocuklarının bakımını akrabalara, dadılara,
okullara bırakmış olan ana babanın söz konusu oldu-
ğu vakalarda ise yoksunluk tam olduğu halde açık
değildir. Bu durumda çocuk, farkında olmadan ana
babasının özlemini duyar. Kendisine karşı ilgisiz kal-
malarına üzülür ve acı çeker.

Bu durumda olan bir çocuk, ana babasını - gü-
zelseler ya da bir yaratıcılıkları varsa-idealleştirir.
Böylece çocuk, temelde yatan yoksunluk ve hiddetin
bilincinde olmadan yaklaşamadığı fakat idealleştirdi-
ği ana babasıyla uzak bir ilişkiye girer. Eş olarak, ide-
alleştirilmiş olan ana ya da baba örneği seçilmişse
bütün bu duygular evlilikte yeniden tekrarlanır.

Yoksunluk açık ve kısmî olduğu zaman bu ken-
dini bir çok biçimlerde gösterir. Ana-baba, duygusal
yakınlığı çok güç bulabildiği halde, entellektüel ya
da bedensel maharetlerle çocukla bir ilişkiye girmeye

istekli ve yetenekli olabilirler. Eşlerin kişisel hikâyelerinde «Çalışkan, yetenekli ve namuslu oldukları için ana-babama hayrandım ama onlara yaklaşılamadım» ya da «bana ayıracak zamanları yoktu» gibi sözlere sık sık rastlanır.

Son olarak da hem gizli hem de kısmî olan bir yoksunluk vardır. Bu hem ananın hem babanın evde bulunması, fakat kendi psikolojik ya da fiziksel sınırları yüzünden işe yarar olmamalarıdır. Sürekli olarak endişeli ve hasta olan ana-babalar da az ya da çok kendi ellerinde olmayan nedenler yüzünden çocuklarıyla ilişki kuramazlar. Yine bunun gibi, çok kalabalık ailelerde bütün çocuklara ayrılacak zaman bulunamayacağı için, çocuklardan bazılarının ilgi görememeleri ve acı çekmeleri kaçınılmaz olur.

Bütün bu durumlarda ana-babanın yoksunluğa olan katkıları özellikle belirtilmiştir. Fakat durum her zaman böyle olmayabilir. Çocuğun yapısı gösterilen sevginin kabulünü güçleştirebilir. Sevgiye olan ihtiyacı gösterilenden fazla olabilir. Bazı çocuklar bedensel yakınlıktan irkilirler, çok az bir sevmeye, okşanmaya katlanabilirler. Bir kısmı ise aşırı görünen bir bedensel yakınlığa ihtiyaç gösterirler. Buna benzer nitelikler sevgiyi tanımayı ve sırası gelince göstermeyi güçleştirirler.

Böylece ana-babanın tutumu, çocuğun özellikleri ya da her ikisi birden duygusal yoksunluğa katkıda bulunur. Evliliğin dengesi bu duygunun şiddetine ve eşlerin birbirlerindeki bu niteliklere uyma yeteneklerine bağlı olacaktır. Duygusal bağımlılık gibi yoksunluk da etkisini hemen ya da yıllar sonra gösterebilir.

İlk iki üç yıl içinde bozulan evliliklerin nedeni duygusal açıdan bağımlı olan ya da aşırı yoksunluğa sahip iki kişinin birleşmesi olabilir. Böyle tipler, genellikle utangaç ve çekingendirler. Yetersizliklerini ve yalnızlıklarını ortak bir bağ olarak görürler. İkisi de aslında, hem ihtiyaç duydukları hem de karşılığını veremedikleri güven, sevgi ve dengelilik niteliklerini aramaktadırlar. Bu yüzden ilişkilerini karşılıklı tatmin umutları üzerine kurarlar.

Evlendikten hemen sonra umutları solmaya başlar, karşılıklı suçlamalar ve kavgalar ön plâna geçer. Gerçek ya da hayâl edilen yetersizlikler, aldatılmış ve tatmin olmamışlık duygularından doğan bütün duygular öfke ile birleştirilerek birbirlerinin üzerine atılır. Umutlar nasıl ilk başta gerçekleştirilemeyecek derecede yüksek tutulmuşsa, şimdi hayâl kırıklıkları da aynı derecede güçlüdür. Eşlerin kendi eksik yönleri ya da aşırı istemleri ya küçümsenir ya da bütünüyle ihmâl edilir.

Örnek olarak Bay ve Bayan S.'nin evliliklerini ele alalım. Böyle bir evliliğe dışardan bakınca, ilgilerin isteklerinin aşırı olduğunu, sevgi, desteklenme ve güvenlik ihtiyaçlarının şiddetli olduğunu göstermek pek güçtür. Bu karı koca bir evlilik danışmanına baş vurmuşlardı. Dertlerini ayrı ayrı anlattılar ve birbirleri hakkında acı ve düşmanca suçlamalarda bulundular.

Her ikisi de ailelerinin tek çocuğuydular. Kadın İrlandalı bir öğretmendi. Annesi iyi ve müşfik bir kadın olmasına karşın çok endişeli bir tip olduğu için zamanının çoğunu gerçek ve uydurma nedenlerle yatağında geçirirdi. Babası, evinden uzak, işi ile uğ-

raşan bir çiftçiydi. Kadının çocukluğu yalnız geçmiş, enerjisi hep eğitim konularına yönelmişti. Ondört yaşında âdet görmeye başlamıştı. Bu, kendisi için ür-kütücü bir deney olmuş, annesi sıhhi bezler konusun-da kısa bir pratik bilgi vermekten başka bir yardımda bulunmamıştı.

Kızın üniversitede hiç erkek arkadaşı olmamıştı. Toplumsal tek faaliyeti koroda şarkı söylemekti. İngiltere’de bir ilkokulda öğretmenliğe başlamış ve kocası ile mahalle kilisesinin korosunda tanışmıştı. Erkeğin geçmişi de kadınınkini andırıyordu. Endişeli bir ana ile utangaç, çekingen ve devlet memurluğu ile bahçesinden başka bir şey düşünmeyen bir babanın tek çocuğuydu. Eve arkadaşlarını getirmesi hiç hoş karşılanmazdı, büyüme çağındayken çevresi ile pek az bir ilişki kurabilmişti. Aşırı mastürbasyon yapardı; bu, onun tek eğlencesi ve aynı zamanda pek çok suçluluk ve korku duygularının kaynağıydı. İlk ve tek kız arkadaşı karısı olmuştu. Kilise korosunun bir toplantısında tanışmışlardı. Salonun karşı köşelerinde tek başlarına, diğerlerine karışmadan oturduklarını farketmişlerdi. Erkek, kızın yanına gitmiş ve bir yıl sonra evlilikle sonuçlanacak bir arkadaşlık böylece başlamıştı.

Evlilik her ikisi için de bir düş kırıklığı olmuştu. Kadının cinsel birleşme ile pek ilgisi yoktu ve buna istemiye istemiye razı oluyordu. Çocuk doğurduktan sonra ise artık buna tahammül edemez bir hale gelmişti.

«Yalnız sevişmeyi düşünüyor... Ona tahammül edemiyorum. Para konusunda da çok cimri... Kaç para kazandığını hiç bilemiyorum. Ba-

na hiç de yeterli olmayan bir haftalık veriyor ve bunun azlığından yakındığım zaman da beni beceriksizlikle suçluyor. Beni hiç dışarı çıkarmaz; sürekli olarak evde oturur, ya kitap okur ya da televizyon sevreder. Sonra da yatağa girince benim cilveli olmamı, istek duymamı bekliyor. Onun çok bencil olduğuna inanıyorum. Bütün istediği benim vücudum, seviştikimiz zamanlar bile ben daha farkına varmadan her şey bitmiş oluyor. Bana hiç aldırış ettiği yok.»

Erkek de karısının soğukluğundan yakınıyordu. «Cinsel birleşme onun için bir sıkıntıdan başka bir şey değildi.» Birleşme isteğini de sık sık reddediyordu. «Çocuğumuz olmadan önce bile sevişmelerimiz arasında haftalar geçtiği olurdu. Küçük kızımız doğduktan sonraysa benim hiç bir değerim kalmadı. Bana kalırsa bizim ikimizin de, birbirimize verebildiğimiz ilgiden daha fazlasına ihtiyacımız var. Bana bir fırsat tanırса yeni bir denemeye girmek istiyorum.»

Kadının buna cevabı ise şöyle olmuştu: «Sevişmek istediği için söylüyor bunları. Benim elimde yalnızca küçük kızım kaldı artık!»

Bu çift en sık tekrarlanan şikâyetlerin bir örneğini meydana getirmektedir. Para, zaman, uygun yaşanacak yer, kendi önemlerinden ayrı olarak, istenilmiş olmak, takdir görmek ve güven duymak ihtiyacını belirleyen açık şikâyetlerdir. İhtiyaçlar genel olarak duygusal ve şiddetliyseler, maddî yetersizlikler altta yatan yoksunluğu belirtmek için uygun bir araç olurlar. Gerçek maddî yoksunluk varsa, genellikle bu yine gerçek nedeni gölgeler ve koşullar düzeldiği halde ilişkinin düzelmemesini açıklar.

Bu tür ilişkilerde cinsel ilişkinin çok önemli bir rolü vardır. Kocanın duyduğu yoksunluk hep cinsel konular üzerinde toplanmıştır. Cinsel birleşme, sürekli ve kolayca elde edilebilen bir tatmin umudu taşır. İhtiyaç öylesine acildir ki, kadının sevgi ihtiyacına pek az önem verilir ve bu ilgisizlik ne yazık ki, kadını tatmin edilmemiş bırakan erkeğin çabuk orgazma varması ile de artar.

Evliliğin ilk aylarında sık sık tekrarlanan böyle bir deneme, yoksun olan kadına daha önce kendisini terkedilmiş ve sevilmeyen olarak hissettiği durumu hatırlatır. Bu durumlarda her toplum sınıfı kadının kullandığı deyim «kullanılmış olmak» tır. Bu, kocanın bir tatmin elde ettiği halde kadının bütünüyle duygusuz bırakıldığı, ya da daha kötüsü, ilişkinin sonunda kısmen uyanmış, gergin kaldığı sürekli yoksunluk deneyini tam olarak açıklayan bir kelimedir. Koca, bu hareketler sonunda giderek bir sömürücü olarak görülmeye başlanır.

Erkek, gebeliğin ilerlemesine kadar genellikle bu durumun pek farkında değildir. Gebelik, bilerek ve bilmeyerek, kadın tarafından cinsel birleşmeyi azaltmak ya da büsbütün ortadan kaldırmak için kullanılır. Doğumdan sonra buna devam edilir.

Cinsel birleşmenin reddedilmesi kadın için adlandıramayan bir tedavi kaynağı olduğu halde, bu durum onun yoksunluk duygusunu arttırır. Cinsel birleşmenin terkedilmesi, insanı yeyip kemiren, acı verici yoksunluk duygularını yeniden diriltir.

Ananın yeni doğan çocuğu ile ilişkisi ve bu durumun kendisini kocasından giderek uzaklaştırması bu duyguları daha da güçlendirir. Kadının her ikisi

için de bir mazeret bulabileceği cinsel birleşme yokluğu ve dikkat eksikliği umutsuz bir durum yaratır. Başka yerlerden bir güvenlik duyma ihtiyacı artar. Ve bu çıkmazdan kurtulmak isteyen eş, fahişelere başvurmaya, evlilik dışı ilişkiler aramaya, hatta terketmeye yönelebilir.

Bu davranış kadın tarafından duygusuzluk ve zalimlik olarak görülür ve nitelenir. Eğer suçlu kocanın başka bir çıkış yolu olsaydı bu niteleme gerçek sayılabilirdi. Oysa tatmin edilemeyen arzu ne pahasına olursa olsun doyurulmalıdır.

Bu tür evlilikler bugünkü yasalara göre zulüm, ihanet ya da terk nedenleri ile sona erdirilir. Oysa burada ihanet ya da terk'in, var olan bir durumun nedeni olmaktan çok onun sonucu olduğu açıkça görülmektedir. Her iki eşin ihtiyaçları da gözönüne alınıp, bunların hiç olmazsa bir kısmının elde edilmesine yardım edilince barışma olanağı vardır. Uygulamadaki en büyük güçlük, eşleri, eğer istekleri daha makul ve davranışları daha az yıkıcı olursa birbirlerinin isteklerini karşılamaya yeterli olduklarına inandırmaktır.

Böyle bir barışmayı engelleyen en büyük unsur, bütün ihtiyaçları karşılayacak bir kimsenin dünyanın bir yerinde varolduğuna dair olan inançtır. Bu tılsımlı umut bütün barıştırma çabalarını yenilgiye uğratmaya yeterlidir.

Sevgi ve güvenlik ihtiyacı yine de önemli olmakla birlikte, bu ne çok aşırı ne de eş tarafından bütünüyle tatmin edilemez olmayabilir. Bu durumda evlilik, bir takım unsurların dengeli olmasına dayanarak

yıllarca devam edebilir. Bu unsurlardan birisi, eşlerden birinin ihtiyaçlarının diğer eşinkiler kadar büyük ve şiddetli olmaması durumudur.

Böyle bir ilişkide, daha olgun olan eş, diğerinin ilgi-arayan ya da «gösterişçi» davranışlarını kabul eder ve katlanır. İlgi-arama özellikle toplantılarda eşin bütünüyle ihmâl edilmesi biçiminde belirir ve ilgi, flört yapma biçiminde kendini gösterir. Hiç şüphe yok ki bu ilgi-arama bundan daha ileri gidebilir ve eşin haberi olarak ya da olmayarak sürekli evlilik dışı ilişkiler halini alabilir. Bu davranışsa, sık sık ileri sürülen mazeretlerin, özür dilemelerin ve değişme vaatlerinin yerine getirileceği umudu ile yıllarca katlanılabilir.

Aradan onbeş yirmi yıl geçtiği ve özellikle çocuklar büyüdüğü zaman, hoşgörülü eş (ki bu çoğunlukla kadındır) pes eder ve evliliğe son verir. Bu süreç sırasında, kadının ya da erkeğin değişme ya da «olgunlaşma» olasılığının kalmadığına inanıldığı bir noktada bütün umutlar terkedilir.

Çok sık rastlanan diğer bir durum da, ilişkilerini korumak için yeterli şekilde tatmin olmuş fakat bundan daha fazlasına ihtiyaç duyan orta derecede yoksun olan iki insanın meydan'a getirdiği evliliktir. Bu daha fazla tatmin ihtiyacı rekabet biçiminde aranır ve üçüncü kişilerin varlığı onların dikkatini çekmek için bir savaş alanı kabul edilir. Tarafsız bir gözlemci bu durumu, ana babalarının dikkatini çekmek için çocukların yaptıkları kavgalara benzetebilir ve gerçekten de davranış aynı olabilir.

Eşler dikkati çekmek için birbirlerini yalanlarlar, eleştirirler, üstün gelmeye çalışırlar. Çekişmeyi

koca kazanmışsa, kadın eksiklik duygusunu ve öfkelerini yatakta, cinsel birleşmeden kaçınmakla ödetir; hiddet, her ikisi tarafından da geri çekilme, somurtma ya da kıskırtma biçimindeki davranışlarla belirtilebilir. Tekrar eden patlamalara karşın, kıskırtma, eşlerden herhangi biri için aşırı bir hal almamışsa bir uzlaşma durumuna geçilir ve hayat böylece devam eder.

Orta derecede yoksun olan iki insanın bir arada yaşarlarken birbirlerini kısmen yetersiz bulmaları durumundan da «üçlü» (*ménage à trois*) bir çözüm ortaya çıkar. Eşin yetersizliği cinsel, entellektüel, toplumsal ya da başka bir nitelikte olabilir. Bu eksik ihtiyaçları karşılayacak ikinci bir kimse seçilir ve ortaya üçlü hatta dörtlü bir ilişki durumu çıkar.

Bu, kısa süreli evlilik dışı ilişkiden ve ilişkilerden çok daha fazla bir şeydir; çünkü 'eş' yıllarca sürebilen bir ilişkide bulunabilir. Üçüncü kişinin varlığı diğer eş tarafından bilinmeyebilir, fakat bazan da hem bilinir hem de teşvik görür. Hem kocanın hem karının bir macerası olduğu ve birbirlerinin bunu bildiği 'dörtlü' durum bunun özetlenmiş biçimidir.

Evliliğe üçüncü bir kişiyi sokmak, evlilik ilişkisindeki kurnazca bir değişikliğin sonucu olabilir. Aşağıdaki örnek bunu açıkça belirtmektedir.

Otuziki yaşlarında alımlı ve canlı bir kadın fazla miktarda uyku ilâcı aldığı için ruhsal yardım aramak zorunda kalmıştı. Evliliği incelenince; dokuz yıldanberi evli bulunduğu, çocuğu olmadığı, görünüşe göre kocası ile mutlu olduğu fakat kocasının en iyi erkek arkadaşı ile çok yakın bir ilişki kurduğu

ortaya çıktı. Koca bu ilişkinin farkındaydı; görüşme sırasında cinsel hayatlarının ahenkli olduğunu ve karısından hiçbir şikâyeti bulunmadığını bildirdi. Arkadaşı ile olan ilişkinin kesilmesini arzuladığını fakat bunu önleyecek inisiyatifi bulamadığını söyledi. Bütün yoksunluk ve hiddetine rağmen karısından ayrılmayı göze alamıyor ve böylece, karısının cinsel ilişkide bulunduğunu bildiği kendi arkadaşının evine gitmesine ancak homurdanarak göz yumuyordu.

Koca, kendisini uzun saatlar evinden uzak tutan bir işte çalışıyordu. Karısı, babasının kronik yetersizliği nedeniyle evi geçindirmek için annesinin öğretmenlik yaptığı bir aile çerçevesi içinde büyümüş-tü. Kadının sevgiye ihtiyacı vardı ve görüşme sırasında, bulabildiği zamanlar, kocasının kendisini tatmin ettiğini açıkça belirtti.

Sürekli olarak bir güvenlik ihtiyacı duyuyordu, yalnız kaldığı zaman yoksunluğu derhal artıyor ve hemen dostuna telefon ediyordu. Kocasını bürosunda çalışırken dostunun evine giderdi ve gece, koca, işten dönerken karısını oradan alırdı. Kadın durumunun tutarsızlığının farkındaydı ve kocasının hoşgörüsü sınırını aşacağından çok korkuyordu. Fakat endişelerinin hiçbirisi bu yakın ilgiye olan ihtiyacını bastırmak için yeterli değildi.

Böyle üçlü bir durumun çözümlenme olanağı vardır. Bu, ya yoksun olan eşin ihtiyacının giderek azalması ya da kocanın daha fazla el altında olmasıyla çözümlenebilir. Bu iki koşul da yerine gelemezse, o zaman evlilik, incinen eşin bu duruma karşı koyacak ya da bunu reddedecek gücü kazanmasıyla sona erer.

Son olarak da, yoksun eşin ne evlilik dışı ilişkilere ne de sürekli olmayan üçlü çözüme başvurmadığı bir durum vardır. Uzun bir süre ihtiyaç, eşten gelen az çok bir destekle giderilmeye çalışılır. Yavan geçen yıllar artık dayanılmaz bir durum yaratana dek çocukların hatırı için, dinsel nedenlerle ya da başka nedenlerle bu ilişkiye katlanılır. Ondan sonra, kadın ya da erkek, evliliğin üzerinden yirmi yıl bile geçmiş olsa, yine ayrılmaya karar verirler.

Bay. ve Bayan B. yirmiiki yıl sonra bu noktaya varmışlardı. Erkek kırkyedi, kadınsa kırkiki yaşındaydı. Erkek çok hastası olan ve aynı zamanda klinikte çalışan bir doktordu. Kadın da doktordu fakat mesleğine devam etmesi için kocası izin vermemiştir. Erkek, karısının çalışmasının uygun olmayacağı düşüncesindeydi. Üniversitede okuyan iki oğulları vardı. Evlilik ilişkilerinin yakından incelenmesi sonunda kocanın iktidarsızlığı yüzünden son on yıldanberi aralarında cinsel ilişkinin olmadığı ortaya çıktı. Pek bir arada bulunmuyorlardı; buna gösterilen mazeret, erkeğin çok meşgul olduğu ve karısıyla çocuklarının maddî hiçbir şeyden yoksun kalmamalarını sağlayacak pahalı bir hayat yaşama standardını verebilmesiydi.

«KOCAMIN para konusunda çok cömert olduğu doğrudur. Fakat kendisini ancak tatil günlerinde görebiliyorum. Geçen yıl önemli bir konsültasyonu olduğunu söyleyerek tatilimizi bile yarıda kesti. Hiçbir duygusal davranış göstermiyor bana karşı. Cinsel ilişkide bulundu-

ğumuz zamanlarda bile ben bundan hiçbir şey kazanmadım. Son birkaç ay içinde ise gayet yetenekli bir makine ile yaşamış olduğumu ve özlediğim her şeyden uzak kaldığımı anladım.»

BU danışma sırasında kadın bir iş adamı ile gayet tatmin edici bir ilişki kurmuştu ve kocasını terketmekte kararlıydı.

Evlilikte uzlaşma, en başta eşlerin, birbirlerinin asgarî derecede ihtiyaçlarını karşılayacak kadar değişim gösterme yeteneklerine dayanır. Bu da ancak bir değişim olanağı varsa olabilir. Evlilik danışmanlığı yukarıdaki örnekte olduğu gibi, eşlerin birinin ya da her ikisinin diğerinin meşru ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinin bazan olmadığı gerçeğini de kabul etmelidir. Evlilik, ille de boşanma ve yeniden evlenme ile son bulmayabilir. Eşler, dinsel ve toplumsal inançlarına göre, yeni bir ilişki kurarak ya da kurmadan ayrılabilirler.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KENDİNE GÜVEN DUYMA

«BANA TAPAN BİR KOCAM, iki sevimli çocuğum var, ama bunları hakettiğime inanmadığım için hiçbirinden zevk alamıyorum.»

İnsanın kendisini tam ya da kısmen aşağı, kötü ve sevmeye değmez hissetmesi evliliği yıkan önemli unsurların üçüncüsüdür. Evlilik çatışmalarında kadının bu yakınması sık sık işitilir.

Çocuk, gelişmesi sırasında, kısmen kendi iç deneylerine kısmen de kendisinin başkaları, özellikle ana-babası elinde geçirdiği deneylere dayanarak ayrı bir kişilik kazanır. İlk yıllarından başlayarak ana-babasının onayını iyilik duygusuyla, azarlanma ve cezayı da suçluluk ve kötülük duygularıyla birleştirir. Kötülük ve iyilik başlıca yöneltici yaşantılar olurlar ve daha sonraki yıllarda din ve toplum tarafından güçlendirilirler. İyi duygular sevilen kimseye

yakın olmakla, kötü duygular da reddedilme ve yabancılaşma ile eş tutulurlar.

Bu duyguların gelişmesi çocuğun yapısına, kabul edilebilme yeteneğine ve ana-babanın çocuklarına kendisinin sevebilir ve iyi olduğunu kesinlikle anlatabilmelerine bağlıdır. Bir önceki bölümde yoksunluğu, insanın, gelişmesi için gerekli unsurlar olan kabul görme, korunma, sevgi, aşk ve şefkatten yoksun olarak yetişmesi ve bunun daha sonraki hayatında bir özlem ihtiyacı yaratması anlamında ele almıştık.

Böyle bir yoksunluk insanın gerçek ihtiyaçlarında bir boşluk yaratmakla kalmayıp, genel olarak bir değersizlik duygusu ile de birleşir. Bebeğin tam ya da kısmî yoksunluk denemesini tattığı ilk yıllarda çocuk, tatmin ve rahatlık yokluğunu kendince açıklayacak yeterli bir mantığa sahip değildir. Eğer öncelikle ana, sonra da baba yakında değilse, ya da çocuğa pek az yakınlık gösteriyorsa, yahut çocuğun ihtiyaçları karşılanmıyorsa çocuk **ihtiyaç duyduğu için kendini kötü hissetmeye** başlar.

Bu, kötülüğün şartsız olarak denemeye başladığı dönemdir. İhtiyaçları kaçınılmaz olduğu için, bunların karşılanma biçimi onda iyi ya da kötü oldukları duygusunu yaratır. Eğer kötü duygular bas-kın çıkarsa, çocuk sık sık ana-babasını sorumluluklarından affeder. Ana-babanın iyiliği ne pahasına olursa olsun korunmalıdır. Böylece kötülük, suçluluk ve kabul görmeme insanın bütünüyle kendisine ait duygularmış gibi içine yerleşir.

Ana-baba, çocuğun geçirdiği çeşitli dönemlerde

ona karşı tutumlarıyla bu tür olumsuz duyguların ortaya çıkmasında önemli rol oynayabilirler ve oynarlar da. En başta gelen ihtiyaç beslenme ihtiyacıdır: Açlığa katlanma sınırı pek dardır. Anaya uygun gelen bir beslenme saati, düzeni yerleştirmek gayreti, çocuğun yoksunluk hissetmesinin nedeni olur. Ağlamak bunun, belirtisi olabilir. Fakat ağlamak, konuşma-öncesi döneminde aynı zamanda sancı, rahatsızlık, yalnızlıktan korkma belirtileri de olabilir. Bunların hepsi de ürkütücü durumlar olup acele bir ilgiyi gerektirirler.

Bu yaşta, bu ilk ihtiyaçlar aracılığıyla insanın kendisinin bilincine varılır. Bunların yeterli bir biçimde karşılanması, çatışmasız bir kendine-güven'in temelini kuracaktır.

Bundan sonra, dışkılama kontroluna ilişkin olup giderek artan bir bağımsızlık dönemi gelir. Çocuk kabul gören ve kendisini iyi hissettiren davranışları kabul görmeyen, kötü ve cezalandırılabilen davranışlardan ayırd etmeye başlar. Ana-baba bu dönemdeki hayâl kırıklığı ve öfke nöbetlerini aksilik ya da ceza ile değil de, sabırla karşılanması gereken bir bağımsızlık dönemi olarak kabul ederlerse 'iyi' hisler üstün çıkacaktır.

Ayrıca, çocuğun yeteneği dışında bir dışkılama kontrolu beklenirse, hoşgörülmemeye ve suçluluk duyguları yaratılmış olur. Çocuk, okul-öncesi döneminden bir sonraki döneme, kötü ya da suçluluk duyguları duymayacağı bir takım bağımsızlık ihtiyaçları ve yaşantıları olduğunu bilerek ve hem anaya hem babaya istediği kadar yakın olarak geçmelidir.

İstenmeyen hamilelikler, istenilen cinsten olma-

yan çocuğun varlığı, geri kalmışlık, bönlük gibi durumların ana-babada yarattığı reddetme duygusunu çocuk hemen farkederek. Bu özellikle hamileliğin eşleri evlenmeye zorladığı durumlarda böyledir. Evlilik başarılı değilse, çocuk el altında olan bir suçlu olur ve evliliğin yıkılmasının ağır sorumluluğunu omuzlarına yüklenir.

Çocuk, ana-babada varolan, ama kendileri tarafından reddedilen niteliklere sahipse, bu kez ana-babanın çözümlememiş yetersizlik ve kötülük duygularının kurbanı olacaktır. Bu, özellikle okul çağında olan çocuğun, ana-babasının beklediğini veremediği zaman belirli olarak ortaya çıkar. Çocuktan beklenen şey onun yetenekleri dışında olabilir. O zaman çocuk, dünyasının en önemli iki insanını hoşnut edememe duygusu başka faaliyet alanlarına kayar, daha sonraları da devam eder ve evlilik ilişkisine kadar uzanır.

Gerçekte ise ana-baba, çocuklarının aracılığıyla kendi yerine getirilmemiş hırslarına erişmeye çalışırlar. Çocuğun başarısı onların kendi ihtiyaçları için yaşamsal önemlidir. Çocuk ise, onların gözünde kendisini temize çıkaramadığı için kötü olduğu duygusuna kapılır. Bu güçlük, biri dışında bütün çocukların ya da birkaç çocuğun içinde bir tanesinin, ana-babasının hırslarına eriştiği ve diğerlerinin ona kıyasla önemsiz duruma düştükleri ailelerde belirli bir şekil alır.

Bunlar, çocuğa şartsız bir kötülük duygusu yerleşmemesi için ilk yıllarda özel bir sorumluluğu olan ana-babanın davranışlarına bağlıdır. Çocuk, kendini iyi hissetme, sevmeye değer bulma, başkaları tara-

findan kabul edilme duygularından yoksun bırakılmadan ihtiyaçları karşılanmalı, toplumsallaştırılmalı, değerler yerleştirilmelidir. Bütün bunlara rağmen kötülük duygusu yalnızca ana-babanın sorumluluğunda kalan bir şey değildir.

Dinamik psikoloji okullarının çalışmalarının çoğu çocuğun kendi i yaşantısına, özellikle saldırganlık duygularına ilişkin yaşantısına ayrılmıştır. Freud, kişiliğin üzerinde geliştiği iki temel içgüdü bulmuştur: Cinsel içgüdü ve saldırganlık içgüdüsü.

Bugün böylesine sınırlı bir kavramı kabul edecek pek az insan varsa da, hiç kimse saldırganlığın önemini kmseyemez. Melanie Klein, saldırganlık duygularını bebeğin meme emdiği ilk döneme kadar izlemiştir. Meme, ananın tümünün yerini tutan nesnedir. Tatmin ettiği ve doyurduğu sürece 'iyi', dş kırıklığına uğrattığı ve istenileni vermediği zamanlar da 'kötü' bir nesne olarak görülür. Bu yaşantı önce ie dönüktür, ocuk hem iyi hem de kötü duyguları ardarda duyar, sonra da projeksiyon yolu ile bunlar dışa vurulur. Böylece ocuğun en yakın dünyası, kendilerinden sevgi ya da hiddet beklediği iyi ve kötü nesnelerle dolar.

Duyulan hisler esas olarak iyi ise her şey iyidir. Fakat bu hisler kötü olunca, dışa doğru bu şekilde yansıtılacaklarından, evre şimdi tehdit edici, cezalandırıcı olarak görülür. Bu tecrübeler, tehdit eden ve cezalandıran bir ananın varlığında olduğu gibi gerçek de olabilir, çocuğun (hiç şüphesiz gerçeklerle de güçlenen) hayllerinin ürünü de olabilir. Melanie Klein bu kötü hisleri daha iyi anlayabilmek için kıskançlık ve ağgzllğn kökenini incelemiştir.

Ananın tümü yerine geçen meme, kendi boşluğu ile kıyaslanınca, çocuğa, değeri ve iyi olan her şeye sahipmiş gibi görünür.

Kıskançlık, ananın bu üstünlüğünü parçalamak ister, ağgözlülük ise memeye yalnızca kendisinin sahip olma isteğini yaratır. Parçalama ya da kendine maletme, çocukta, iyi olan anasına zarar vermek, onu yaralamak, kaybetmek korkularını doğurur.

Kişilik gelişmesinin bu içgüdüye dayanan kuramı, kötü duyguların kökenini açıklama yollarından ancak bir tanesidir. Küçük çocuk, bedensel ve duygusal ihtiyaçların kaynaşan bir kütesidir. En iyi niyetli ve anlayışlı bir ana-babaya sahip olduğu zaman bile çocuğun ilk tecrübesi bir eksiklik duygusudur. Bunu genellikle hiddet ve ceza izler. Böylece bir an önce sevgi ve tatmin kaynağı olan ana-baba, bir an sonra hoşnutsuzluk, misilleme ve ceza aracı olurlar.

Çocuğun bu gerçeğe uyması ve hoşnutsuzluğu sınırlayabilmesi için elinde olan bütün olanakları kullanması gereklidir. Bunu da pek çok yoldan gerçekleştirebilir.

Eksiklik duygusunun yarattığı hiddeti baskı altında tutmak ve tatminden vazgeçerek ana-baba tarafından kabul olunmayı sağlamak bunun bir yoludur. Bu, insanın evliliğe kadar taşıyacağı alışılmış bir huyu olarak kalabilir, erkek ya da kadın hiddetlendiği zaman bunu bastırır ve böylece kolaylıkla tatmin elde edemediği zaman süratle içine çekilmiş olur. Bu karmaşık bir durumdur, tıpkı çocuklarda olduğu gibi eşler de tatmin edilmeyi şiddetle arzularlar.

Bunu elde edemeyince gücenmiş, tatmin olmamış, öfkeli ve haklarını almak için ellerinde bir güç olmayarak geri çekilirler. Diğer bir çözüm yolundan daha önce söz edilmişti. Buna göre ilk yaşlarda çocuk kötü bir durum için anasını ya da babasını kabahatli bulmaz. Böyle bir şey ancak kendi kabahatinden doğmuştur, onun için bu yolla kendi kötülüğünü yüklenir. Ana-baba iyi birer insan olarak görülmedir, bunun yolu da onları idealleştirmektir. Onlar her bakımdan iyi, onlarla karşılaştırıldığı zaman çocuk her bakımdan kötüdür.

Bu idealleştirme baskı altında tutulan hiddetle birlikte olabildiği gibi, olmayabilir de. Fakat bunun evliliğe kadar iletildiğinde hiç şüphe yoktur. Şimdi eş, idealleştirilmiş ana ya da babanın temeline uygun olarak bilinçsizce seçilir. Erkek olsun kadın olsun eş iyidir ve onunla kıyaslanınca diğer eş kötüdür ve kötü olan herşey kendisinden çıkmaktadır. Üçüncü bir ihtimal de geri çekilmektir. Büyümek, daha önceleri izin verilen tatmini elden çıkarmak anlamına geliyorsa, büyümek daha iyidir. Baskı altındaki çocuklarda daha önceki bir duygusal döneme dönüş çok rastlanır; bu davranış yetişkinlik çağında da tekrarlanır.

Geriye dönüş, çoğunlukla kötü sağlık durumlarıyla birlikte görülür. Bu hastalığın temeli duygu bakımından gerçek sayılabilir.

Kötülük duygularının, yetersizlik ve küçüklük duyguları ile yakın ilişkisi vardır. Küçüklük duygularına götüren bedensel, zihni ve toplumsal yoksunlukların önemini ve bunu, kuvvete başvurarak yenme ihtiyacını belirten Adler olmuştur.

İnsanın kendisini, sevme yeteneği olan ve sevilmeğe değeri, aşırı yetersizlik, yıkıcılık ve düşmanlık duygularından arınmış olarak kabul etmesi, kendine-güven'in bellibaşlı nitelikleri ve uzun süreli bir ilişkinin gerekli ihtiyaçlarıdır. Kendini suçlamanın en aşırı olduğu durumlarda, eşler başkalarının sunduğu sefkat ve sevgiyi kabul edemezler. Böyle kadın ve erkekler kendilerinin kötü oldukları kesin inancı ile yaşarlar. Kabul edilmek ve sevilmek için umutsuzca bir endişe duydukları halde yine de başkalarının olumlu davranışlarına sanki kendilerine yöneltilmemiş gibi tepki gösterirler. Ya da ellerinde olmadan bu davranışı kendilerine yöneltilmiş olarak kabul etseler bile, bunu dıştan kabul ederler ama içlerinden duydukları kendi kendilerine olan güvensizlikleriyle karşılaşınca, iterler.

Hiçbir şeyin kendilerini sevebilir ya da kabul edilebilir yapamıyacağına inanan bu insanların, sevilmek için duydukları devamlı istekler, evlilikte pek olağan sayılan ve tekrarlanan bir durumu ortaya çıkarır. Durumundan yakınan eş, karısının ya da kocasının kendisini ihmal ettiğini söyleyerek kapkara bir davranış tablosu çizer.

Evlilik danışmanını hayrete düşüren şey, böyle-sine acı bir dille eleştirilen eşin, gerçekte karısını ya da kocasını ihmal etmek şöyle dursun, ona erişmek, yanaşmak, onu memnun etmek için her şeyi denemiş fakat başarıya ulaşamamış eş olmasıdır.

Her çabası, ya yanlış anlaşılmış ya da reddedilmiştir. Öyle ki, sonunda yanaşmaya çalışan eş umutsuzluğa kapılıp pes etmiştir. İşte bu pes etme anında

ihmâle uğramış olmanın en kötü korkuları da gerçekleşmiş olur. Bir evliliğin her iki eşinde de kendileri ve birbirleri hakkında benzer duygular varsa, sistemli bir düzenleme yapılmadan normal bir ilişki temeli kurulamaz. Bu duygulara erişmek ve bunları düzenlemek için çok derine inen bir danışmanlık gerekmektedir.

Genellikle burada rastlanılan şey çok karmaşık bir durumdur. Kötü duyguların aşırı denemesinden geçmiş olan eş, bilinçaltında ana-baba sembolü olarak gördüğü diğer eş tarafından 'iyiye dönüştürülmeyi' arzular. Diğer eşin kötü duygularını yerine iyilerini koyabilme yeteneksizliği yeni bir takım öfke ve suçluluk dalgaları yaratır ki, bunlar da kötü kişiliği daha da ağırlaştırırlar.

Eşten çoğunlukla, kötü duyguları ortadan kaldırmasından başka, bir de çocuklukta eksik olan şefkati de tamamlaması istenir. Başka bir deyimle karıya da kocanın yepyeni bir iyi kişilik yaratması ve çocukluktan beri süregelen yoğun yoksunluk duygularını sona erdirmesi istenir. Her eşin bu ikili rolü oynayacak yetenekte olmadığı söylemek gereksizdir. Bu yeteneğe sahip olsalar bile, bu çabalarının diğer eşle bağımlılık ve çocuksuluk duygularını doğuracağı için reddedilmesi güçlüğü her zaman vardır.

Bir kadın bunu şu şekilde dile getirmiştir:

«Kocamdan çok şey istiyorum. Bana, hiç sahip olamadığım babam olmalı ve çok şiddetle ihtiyacım olan güvenliği verebilmeli. Fakat bunu yapmaya başladığı zaman da bana çocukmuşum gibi davrandığını hissediyor, bunun için

kendisinden nefret ediyor, kötüleşiyor, onunla alay ediyorum. Gerçekte zavallı adamın bunları kastetmediğini biliyorum ama bana adımla seslenince bile azarlanmayı bekler bir duruma giriyorum. Budalaca bir şey bu, aptalca bir şey. Eğer bu kadar sabırlı olmasaydı hayatı kendisine cehennem ettiğim için çoktan boşanmış olmamız gerekirdi.»

Bir anlayışa varılmadığı sürece, bir tatmin arama peşinde koşulacak, iyiliğin yaşandığı bir durumu elde etmek için çaba harcanacaktır. Evlilik dışı ilişkilere başvurulduğunda da, kısa bir süre sonra ilk umutlar yıkıldıkça bu ilişkiler de tekrarlanacaktır. Bu hayâl kırıklığına bir de durumun yarattığı suçluluk eklenince evliliğin sona erme olasılığı artar. Bu davranışlar boşanma istatistiklerini yükselten ardarda evlenmelere yol açar, tatmin edilemeyen bir umut için eş üstüne eş değiştirilir.

Bu tip kendini-reddin diğer bir niteliği, insanın kendisine duyduğu yoğun ilgi ve bunun yanı sıra da, çocuklarına, eşine ya da başka bir şeye önem vermemesidir. Görünüşe çok dikkat gösterilir, kabul görme ve başarı özlemi diğer herşeyin üstüne çıkar. Hoşgörüsünün sonuna varmış olan eş, bu davranışları kendini beğenmişlik, bencillik, megalomanlık gibi sözlerle nitelendirir. Çok dikkatli bir inceleme bu sözde kendini beğenmiş davranışın, insanın kendi bireysel değeri konusundaki kendini yiyen şüphelerden kurtulma çabasının çoğu bilinçsiz ve bazan yarı yarıya bilinçli yolu olduğunu gösterir. Ne yazık ki bu davranışlar ancak eşi yabancılaştırmada başarılı olmaktadır.

Kendini beğenmiş davranışın diğer bir şıkkı da başkalarına hizmet etmek, onlara faydalı olmak için duyulan doyurulamaz ihtiyaçtır. Bu davranışın temelinde yatan inanç, insanın kendisinin iyi olamadığını kabul edip başkalarına hizmet edip onları hoşnut ederek kabul edilir hale gelebilmektir. Bu yol, yapma bir güvenlik ve faydalılık duygusu yaratır. Çünkü altında ancak takdir ve kabul görme ile yatıştırılabilen sürekli bir kötülük duygusu yatmaktadır. Bu takdir ve kabul görme en geniş biçiminde bile gösterilse yine de içteki şüpheleri yokedemez.

Yaygın olan diğer bir çözüm yolu da daha önce sözkonusu edilen idealleştirmedir. İdealleştirme ana-babanın olumlu yanlarının üstünde durmak, onlara fazladan birtakım nitelikler vermek, arzu edilmeyen nitelikleri reddetmek demektir.

Bu mekanizma şu temel üstünde kurulmuştur: «Ben kötü bir çocuğum. Sen iyi bir ana ya da baba-sın. Herşey benim kabahatimden oluyor. Sana karşı iyi olmaya çalışacağım.» Ne durumun gerçek dışı olduğu bilinir, ne de baskı altında tutulan kaçınılmaz hiddet duygularının bilincine varılır. İdealleştirilen ana ya da babanın yeni bir değerlendirilmesine gidilmezse, bu, eşte, aranan tek arzulanır sembol olarak kalmakta devam eder.

İdealleştirme özgün ana-baba durumunun en yüksek bir derecede taklit edilmesidir. Beklenen ve umut edilen edilen şeylerin eşin davranışlarıyla çelişkiye düşmesi yüzünden evlilikte bu taklidi devam ettirme olanağı yoktur.

‘İdealleştirilmiş’ eş tarafından karşı konulan ve

reddedilen ilk ilişkiyi koruma eğilimi zamanla şaşır-
tıcı ve katlanılmaz olur. Gerçeği ortaya çıkarmak,
hayâl kırıklığı duygularıyla başa çıkmak ve artık
ne ana-baba ne de eş için bir putu gerektirmeyen ka-
bul edilir bir kişiliği ortaya çıkarmak için yardım
gereklidir.

Bu yardım eşler arasında bir eşitlik duygusu ya-
ratır ve ilişkinin hayâl yerine gerçekler üzerinde ge-
lişmesine yardımcı olur.

DOKUZUNCU BÖLÜM

PSİKOPATLIK

BUNDAN ÖNCEKİ BÖLÜMLERDE gözden geçirilen bağımlılık, yoksunluk, kendine-güven eksikliği unsurları evliliğin sona ermesine yol açan kişilik niteliklerinin en çok rastlanan biçimleri olarak gösterilmişti. Bu nitelikler gerçekten de bir evliliği yaralayabilir, sakatlar ya da yıkabilirse de, yine bunlar aynı zamanda yalnızca kişisel ilişkiler alanında kalıp, kişiliğin geri kalan kısmını diğer ilişkilerde ve çalışmalarda normal görevini yerine getirmekte serbest bırakabilirler.

Bu tip kadın ve erkekler belirli bir insanla başarılı bir mahrem ilişkiye giremedikleri halde, bunu daha sonraki bir dönemde bir başkası ile yapabilirler, ya da kendilerinden pek çok şey istemeyen ilişkilere girebilirler.

İngiliz hekimi Pritchard 1835 yılında 'ruhsal delilik' deyimini kullanmıştır. Psikiyatrların, ceza hukukçularının ve ahlâkçların gittikçe artan ilgilerini çeken bir grup insanın kişiliğini ilk tanımlayan o olmuştur. Ruhsal delilik teriminden anlaşılacağı gibi bu bozukluk kendisini özellikle kişisel davranışlarda gösterir. Güdusel, güvenilmez ve yoksunluğa katlanma yeteneği bakımından aşırı sınırlı olan bu davranış, saldırganlık ve şiddete başvurma arzuları uyandırır.

Çalışma düzensizdir, para har vurulup harman savrulur, alkoliklik, şehvet düşkünlüğü, uyuşturucu maddeler alışkanlığı çok görülür. Davranış kendini arzularına terketme biçiminde olup, yıkıcıdır. İyi niyetler öne sürülüp bunlardan öyle kolaylıkla vazgeçilir ki, gelecek hakkında verilen kararlara hiç güvenilemez. 1959 Ruh Sağlığı Yasası, 'psikopatik bozukluğu' zihnin sürekli bozukluğu ve yeteneksizliği, anormal derecede saldırgan ya da sorumsuz davranışlarla sonuçlanan ve bakıma ihtiyaç gösteren bir bozukluk olarak tanımlamıştır.

Yasalar, tedavi olanakları konusunda pek iyimserdirler. Oysa, bu tür hastaların kendileri ile ilişki kurabilme güçlükleri yüzünden yardıma direnme gösterdiklerini bilen ruh hekimlerinin büyük bir çoğunluğu bu görüşü paylaşmamaktadırlar. Bu güçlüğün üstesinden gelinebildiği takdirde tedavinin başarılı olması olanağı doğacaktır.

Tedaviye karşı direnmenin sözkonusu edilmesi- nin nedeni, bu tip kadın ve erkeklerin meydana getirecekleri evliliklerinin devamlılığının tehlikeli olmasındandır. Dengeli bir ilişki kurma yeteneksizliği bi-

çiminde beliren bu bozuklukların bazı görünümlerini vermek için bir kaç vaka seçilmesi uygun görülmüştür.

Şu ilk iki örneğin de açıkça göstereceği üzere evliliğin ilk başında ruh bozukluğunun saptanması olağanı vardır.

Yirmi yaşında olan Mary, mutlu bir aileden geliyordu. İki ağabeyi de gayet mutlu evlilikler yapmışlardı. Evlenmeden önce nişanlısında anormal hiçbir davranışa rastlamamıştı. Kendisine karşı saygılı davranıyor, zengin bir insan izlenimini bırakıyordu. Her ikisi de Protestan oldukları için nikâh töreni kilisede yapıldı.

Genç adam dine pek önem vermediğini, ancak bu konuda nişanlısının isteklerini karşılamaya hazır olduğunu söylemişti. Törenden bir gün önce erkek pek endişeli görünüyordu, genç kız bunu evlilik heyecanına yormuştu. Nikâh törenine sarhoş bir durumda gelen damat, gelini de ailesini de çok şaşırttı ve çok güç bir duruma soktu. Tören binbir güçlükten sonra sona erince hemen oradan çekilip gitmelerini istedi. Arabaya doğru ilerlerken kızıdan aşırı davranışlarla özür dileyerek bu halini 'sinirlerine' bağışlamasını söyledi.

Balaylarını geçirecekleri İskoçya'ya doğru yola çıkmalı bir saat kadar olmuştu ki, erkek arabayı bir telefon kulübesi önünde durdurarak gizli bir konuşma yaptı. Arabaya dönünce eşine yine aşırı öbür dilemelerle birşey unutmış olduğunu ('bana hiçbir zaman bunun ne olduğunu söylemedi') ve geri dönmesi gerektiğini anlattı. Karısını en yakın bir otele yerleştirdikten sonra erkek çekip gitti. O gece kadının

yanına dönmedi. Telefon ederek elinde olmayan nedenler yüzünden gelemeyeceğini, kızın yalnız kalması gerektiğini bildirdi.

Kız daha sonraları kocasının o geceyi eski bir kız arkadaşı ile geçirdiğini öğrenmişti. Erkek ertesi gün gelince yolda arabasının bozulduğunu anlattı. Yine çok aşırı bir şekilde özür diliyordu. Kızın şüpheleri uyandıysa da kocasının özürlerini kabul etti. Tatmin erici cinsel ilişkilerle mutlu bir balayı geçirdiler. Evlerine döndükten sonra bir iki hafta içinde ilişkilerinde bir çözülme başladı. Eve döndüklerinin ikinci gecesini erkek eve hiç gelmemiştir.

«Bana âni olarak bir iş için çağırıldığını söyledi. Korkmama başlamıştım. Endişe edecek bir şey olmadığını anlattı. Ertesi hafta para istedi, verdim. O gece eve sarhoş geldi ve bir tartışma sırasında zaten benimle evlenmek istemediğini, beni sevmediğini söyledi. Benim evden çıkıp gitmemi istedi.. Karşı koyma çabalarım karşı bedeni güç kullanmaya başlayınca çıkıp gitmekten başka çare bulamadım.»

Boşanma davası sırasında erkeğin sabıkalı olduğu, hırsızlıktan hapiste yattığı ve elli kadar ayrı işte çalıştığı ortaya çıkmıştı. Evlendikleri sırada da bir kaç yüz sterlin borcu varmış. Kızın son sözü şu idi: «Böyle bir işe nasıl girdiğimi hiç anlayamıyorum. Onun iyiliği ve şefkati beni bütün bütüne aldatmış olmalı.»

VERECEĞİMİZ ikinci örnekle olaylar bu kadar dramatik olmayıp, daha önce bir takım uyarılara

rastlanmıştı. Erkek daha nişanlılık dönemindeyken bir kere nişanı bozmuştu, karısı onun pek çabuk öfkelenen ve aşırı derecede içen bir insan olduğunu biliyordu. Oniki aylık bir evlilikten sonra artık dayanamayacak hale gelmişti. Evliliklerinin ilk gecesi genç kadının üzerinde bir şok etkisi yaratmıştı.

«Bana bir hayvan gibi davrandı. Cinsel istekleri karşılanamaz bir hal alıyordu. Bana iğrenç şeyler yaptırtmaya kalktı, karşı koyacak clursam dövüyordu. İşe gitmediği için sevişmekten başka bir düşüncesi yoktu. Bir kaç ay sonra komşu kızla ilişki kurduğunu anladım. İki, dayak ve o kız kendisine duyduğum bütün sevgiyi aldı götürdü.»

şİMDİ vereceğimiz diğer bir örnek de, bir evli likte ruh hastalığının erken ortaya çıkmış olması halinde bile evliliğin altı yıl srebildiğini göstermektedir. Bundan nceki örneklerdeki çiftler gibi bu karı koca da işçi sınıfındandı. İlk altı ay herşey tozpembeydi aralarında. Sonra kadın hamile kaldı ve hamileliği öğrendiği andan başlayarak da kocanın davranışı tümden değişti. Karısının çoğunu aldırmasını istiyordu, kadın buna razı gelmedi. Erkek çocuğu istemeyerek kabul etti ama artık eve geliyor, aşırı derecede iiyor, hiçbir neden olmadan karısını dövüyordu. ocuk doğduktan sonra giderek saldırganlaştı ve iki üç ayda bir iş değiştirmeye başladı; para bakımından sıkıntıya düştüler. Karısı kendisinden para istediği zaman onu fahişeliğe zorladı.

«ıldırmıştım herhalde.. Bundan nefret ediyor-

dum ama yine aptalca bir yanımla onu seviyor olmalıydım.» Sonunda kadın fahişelik ederken yakalandı ve para cezasına çarptırıldı. Erkek de bir süre için düzenli bir işe girdi. İşe girişinden az sonra kendisini çalışmaktan alıkoyan bir kaza geçirdi. Karısı bu dönemde yine hamile kaldı. Bu sefer kocasının ısrarı ile çocuğunu aldırdı.

Erkek bir daha düzenli bir işe girmedi ve ayrıldılar. Altı hafta sonra kadın yine kocasının yanına döndü ama durumda hiçbir değişiklik olmadı. Erkek hırsızlık yaparken yakalandı ve cezası ertelendi. İkinci yakalanışında hapse girdi, hapisten çıktığı zaman da karısını terketti.

RUH hastalığı ne yalnız erkeklere ne de belirli bir sosyo-ekonomik gruba özgüdür. Ondokuz yaşında bir kız, iki yaşındayken anası tarafından terkedilmişti. Babasının kendisini bir papaza teslim ettiğini, papazın da rahibeler yönetimindeki bir öksüzlerevine bıraktığını hatırlıyordu.

Bulunduğu yerden bir şikâyeti yoktu. Burasının tek kusuru, herbirine özel bir dikkat gösterilemeyecek kadar çok çocuk bulunmasıydı. Onaltı yaşına gelince öksüzlerevinden çıktı. Onsekiz yaşına gelinceye kadar ondört iş değiştirmiş ve sonunda Soho'da fahişeliğe başlamıştı. Uyuşturucu maddeler kullanmaya başladıktan sonra intihara kalkıştı ve bir akıl hastanesine yatırıldı. Orada kendisiyle ilgilenen onsekiz yaşlarında bir gençle karşılaştı.

«Hayatımda ilk kez olarak birisinin benimle ilgi-

lendiğini düşündüm..» Hastaneden çıktıktan hemen sonra evlendiler. Ev, para ve iş sıkıntıları vardı. Yardım görmelerine karşın kadın yine fahişeliğe ve uyuşturucu ilâçlara döndü. Evliliklerinden altı ay sonra kocasını terketmişti.

SON örnek de, kendisine bol ilgi ve sevgi verilmiş olduğu anlaşılan bir evden gelen akıllı bir erkek konusundadır. Komşularının kızı ile evlenmişti. Onaltı yaşındayken birlikte gezmeye başlamışlardı. Kıza 'âşık' olmadığını fakat onunla evleneceğini ta baştan hissediyordu. Askere gidince pek çok kızla ilişkisi olmuştu.

Fakat izin aldıkça sevgilisi ile ilişkisini de devam ettiriyordu ve bir izni sırasında da evlendiler. Askerliği bittikten sonra bir yere yerleşmeyi çok güç buldu ve pek çok iş teklifini reddetti. Sonunda ticarî sanat alanına girdi ve epey başarılı oldu. Fakat evinde huzursuz ve mutsuzdu. Karısını ve çocuklarını ihmal ediyor, hatta karısını aldatıyordu.

Sekiz yıllık bir evliliğin sonunda bir gün ortadan kayboldu. Aylarca kendisinden haber alınamadı, işleri kötüye gitti, ailesi ciddi sıkıntılara düştü. Sonunda hafızasını kaybettiği için yatırılmış olduğu bir hastanede bulundu. İyileştikten sonra karısı ile bir arada yaşamamanın olanaksızlığını kabul ederek tek çarenin oradan gitmek olduğunu söyledi.

Hastaneye yatana kadar geçen süre içinde günlük işlerde çalışarak hayatını kazanmıştı. İşini to-

parlamak, karısına dönmek için ciddi bir isteği yoktu, yalnız çocukları bakımından kendisini suçlu hissediyordu.

Bu tür davranışların nedeni konusunda çok az şey bilinmektedir. Fakat 'psikopatlığın', zaten soyçekim bakımından bozuk olan kimselerin toplumsal ve kişisel ilişkilerin kurulamadığı çevre koşulları ile birleşmesi sonucunda ortaya çıktığı sanılmaktadır. Gerçekten de böyle insanların aile geçmişlerinde yıkılan yuvalar, ortada varolmayan ya da güvenilmeyen ana-babalar vardır.

Evlilikte böyle bir kimsenin varlığı, evliliğin yalnızca ismen varolduğu olanaksız bir durumu meydana getirir. İlişki tek taraflı ya da karşılıklı hakaret, saldırganlık ve düzensizlikle devam eder, sık sık ayrılmaya ve sonunda boşanmaya varır.

Kişiliklerinde böylesine ciddi bozukluklar yatan insanların bu durumda geçerli yeminler verebilecekleri pek şüphelidir.

Bunların geçmiş hayat hikâyeleri bu kimselerin sebatsızlıklarını, güvenilmezliklerini, hareketleri için sorumluluk kabul edebilme yeteneksizliklerini gösterir. Belirli bir psikolojik bozukluk olmadığı için ciddi bozukluk ilk bakışta anlaşılmayabilir. Aksine bu kişilerde kandırıcı bir çekicilik ve inandırıcı davranışlar görülebilir.

Kişinin duygu dengesizliği ve tam yetersizliği, ancak onun hayat hikâyesinin yanısıra kötü çalışma huyları, geçici olan dostluklar kurabildiği ve duygu bakımından ilgisizliği ile ele alınırsa, ortaya çıkarılabilir.

ONUNCU BÖLÜM

CİNSEL ZORLUKLAR

CİNSEL TATMINSİZLİK, EVLİLİK uyumsuzluğunda en belli başlı etken olarak kabul edilmektedir. Evliliğin cinsel ihtiyaçların tatmini için başlıca araç olmasından ve cinsel birleşmenin, eşlerin yakınlığını ve birliğini sürekli olarak hatırlatmasından dolayı bunda şaşacak bir yan yoktur. Cinsel ilişkilerdeki ısrarlı tatminsizlik yalnızca kişisel bir yoksunluk olarak kalmayıp, günümüzde beklenene de uygun düşmemektedir.

Evliliğin sona ermesinde eşlerin cinsel tatminsizlikleri ne oranda rol oynamaktadırlar? Ciddi sıkıntılar geçiren bir evlilikte cinsel sorunların olmaması pek seyrek olduğundan, cinsel başarısızlığın kesin katkısını değerlendirebilmek çok önemlidir. Evlilik ilişkisinin tümü ile cinsel yaşantının niteliği arasında mahrem bir bağ bulunduğu için bunun ortaya çıkma-

rılması çok güçtür. Yine de elimizde bu konuda bir takım rakamlar vardır.

Evlenmiş 739 çift üzerinde yapılan araştırmada çiftlerin yüzde 48.2'si uyuma güçlüklerinden şözetmişler, fakat yalnızca yüzde 3.2'si cinsel sıkıntılarını ortaya koymuşlardır. Bundan da önemlisi, ayrı yaşayan ya da ayrılmayı düşünen otuz beş çiftin (ki bu % 5'tir) ancak bir tanesi cinsel güçlükleri dile getirmiştir.

Bu araştırma genel olarak cinsel bozukluk olayı üzerinde durduğu için cinsel orgazmın, özellikle kadın için olan katkısını dikkate almamıştı. Sertleşme ve cinsel birleşmenin mümkün olduğu her durumda erkek genellikle orgazma varırsa da, bu kadın için böyle değildir. 1000 nişanlı çift üzerinde ayrıntılı bir inceleme yapan Wallin, bu çiftleri üç ilâ beş yıl sonra tekrar incelemiş ve kadının cinsel birleşmeden duyduğu hazzın temeli olarak orgazmı almıştı.

Orgazmın sıklığı ile kadınların cinsel istekten elde ettikleri rahatlığın derecesi arasında gayet yüksek bir ilişki bulunduğu halde, kadının cinsel rahatlaması için orgazmın ne gerekli ne yeterli bir şart olmadığı kanısına varılmıştır.

Gerek bu araştırmada ve gerekse klinik bulgular da cinsel rahatlama için orgazmın gerekli olmadığı ve bunun eksikliğinin evliliğin sona ermesine önemli bir katkıda bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Cinsel birleşme hiç olmadığı halde evlilik mutlulukla devam edebilir.

Bu, evlilikte cinsel bir birleşmenin önemini küçümsemek değil, evlilik mutluluğu için başarılı orgazm tecrübesinin ille de gerekli olmadığını göster-

mektedir. Ünlü bir araştırmacı olan L.S. Kubie, durumu kısaca şöyle özetlemiştir: «Evlilik sıkıntılarının tek çaresinin orgazm olmadığını en baştan söylemeliyiz. Cinsel birleşme, fizyolojik bakımdan başarılı olduğu hallerde de , başarılı olmadığı zamanlar gibi ortaya bir takım sorunlar çıkarabilir. Açık sapıklık halleri dışında yalnızca cinsel açıdan yapılmış ya da bozulmuş bir evliliğe rastlamadım.»

Bu iddia klinik tecrübelerle de dayanak bulur ve cinsel birleşme ediminin niteliklerinin ve öneminin incelenmesini gerekli kılar.

CİNSEL birleşme, iki insanın, sevişmenin gayet karmaşık bedensel, psikolojik ve ruhsal birliğinde buluşmalarıdır. Bu üç unsurun ayrı ayrı gözden geçirilmesi önemlidir.

Cinsel anatominin ve cinsel birleşme tekniğinin bilinmesi gereklidir. Diğer bakımlardan birbirlerine bütünüyle uyum gösteren bir çift, anatomik bilgi eksikliği ve birleşme maharetleri olmaması nedeniyle başarılı bir birleşme yapamayabilirler. Bu konuda yardım genellikle iyi bir sonuç verir ve evlilikleri bu yardımla iyiye yönelen çiftlerin sayısı pek fazladır.

Cinsel güçlükler çeken çiftlerin büyük bir çoğunluğu bunu birleşmeden sonra hissederler. İltihap, yara ve ur gibi rahatsızlıklar, ortaya çıkan güçlüklerin çok az bir bölümünü kapladıkları için bunun dışında tutulmaktadır. Kadın ve erkeğin orgazma varma yeteneklerinde de biyolojik ve psikolojik farklılıklar bulunmaktadır.

Cinsel bakımdan insanın içinde varolan karşılık verebilme yeteneği hem kadınlarda hem de erkeklerde çok değişkendir. Kadının orgazm yeteneği hakkında Kinsey şunları yazmaktadır:

«Örneğin, bazı kadınların ilk tahrikten bir kaç saniye sonra, diğerlerinin kısa bir süre içinde ardarda orgazma varabilmeleri, başkalarının çocukluk tecrübeleri, eğitim ya da herhangi bir psikiyatrik tedavi sonunda elde edebilecekleri yetenekler değildir. Cinsel tahrike cevap vermekte daha ağır davranan kadınların anatomik ve fizyolojik bakımdan, daha çabuk cevap verenler kadar hazırlıklı olmadıkları sonucu çıkmaktadır. Ne yazık ki böyle bireysel değişikliğin kökenini tam anlayacak kadar cinsel tepkinin anatomi ve fizyolojisi konusunda yeterli bilgiye henüz sahip değiliz.»

Kadının karşılık vermesinin unsurlarından birisi de penisin fışkırtmadan önce vagina içinde kalış süresidir. Bir araştırmanın sonuçlarına göre orgazm oranı bu kalış süresine bağlıdır. Penisin vaginada bulunma süresi bir dakikanın altındaysa kadınların ancak dörtte biri, onbir dakikanın üstündeyse beşte üçü ilâ üçte ikisi orgazma varabilmektedir. Bir ilâ onbir dakikalık kalış süresi içinde varılan yüzde elli oran, kadının karşılık verebilmesinin en az bir dakikalık bir kalış süresi ile başlayabileceğini göstermektedir.

Bu bulgular, çok kısa bir birleşme süresinden fazlasına dayanamayan erkeklerin karılarını hoşnut edemedikleri konusundaki klinik bulgulara uyum göstermektedir. Sertleşmeyi uzun süre devam ettire-

memek cinsel enerji gücüne, yorgunluğa, çok sık olarak endişeye ve bilinmeyen pek çok nedenlerin karışımına bağlıdır.

Kadınların karşılık verebilmelerine ilişkin diğer bir unsur da, cinsel birleşmenin aylık döneme olan bağlantısıdır. Kinsey'in bulguları insandan aşağı türler için yapılan araştırmalara uyum göstermemektedir.

İnsanaltı türlerde dişinin hamile kalması olanağının en çok bulunduğu yumurtlama döneminde cinsel arzu en yüksek noktasındadır. Kinsey, kadınların en büyük cinsel isteği aybaşı kanamasından hemen önce ve sonra gösterdiklerini kanıtlamıştır.

Aylık dönem ortasında, hamile kalma olanağının en çok olduğu zaman bu istek en düşük derecededir. Bu düzeni kavramamak bir takım yanlış anlayışlara yol açar. Erkek kendisinde hiçbir değişiklik görmediği için durumunu anlaşılmaz bulduğu karısının ilgisizliği karşısında öfkelenir ve üzülür. Kadın da kocasına zevk verememek ve tatmin olamamak yeteneksizliği konusunda endişe duyar.

Bu biyolojik unsurlara bir de psikolojik olanları eklemek gereklidir. Cinsel birleşme, daha önceki bir ilişkinin başlattığı bir birliğin en üstün noktasıdır. Yalnızca fahişelerle yapılan cinsel birleşme daha önceden başlayan ve sonra devam edecek olan bir ilk ilişkiyi gerektirmez. Geçici ve sıradan bir birleşmeden başkasını beceremeyen ya da buna katlanamayan kadın ve erkekler için bu tür ilişkiler çekici olmaktadır. Evlilikte her birleşmenin ardında haftaların, ayların, yılların karşılıklı bağlantı birikimi vardır. Za-

man, sorunları çözümlemiş, ortak bir tatmin yaratmış ve yakınlığı arttırmışsa cinsel birleşme, kadının her zaman orgazma varamaması halinde bile, mutlaka bir zevk olacaktır. Diğer yandan gerilim, düşmanlık ve korku yaratan kişilik sorunları varsa, bu duyguların, bu en hassas yaşantıyı etkilememesi çok şaşılabilecek bir şeydir. Kadın bu çeşitli duyguları red, ilgisizlik ve kocasının çabasını takdir etmemekle gösterir. Yardım arayan bir çiftle konuşulduğu zaman, kadının birleşmeyi hiç reddetmediği, fakat birleşme sırasında da kocasına hiç bakmayıp sürekli olarak tavana bakarak erkeğin zihnini dağıttığı ortaya çıkmıştı. Soruşturma sırasında kadının tavanda böcek ve örümcek ağları aradığı ve bunları saydığı açıklandı. Böylesine görev kabilinden birleşmeye boyun eğme aşığıdaki hayâli bir mektupta, dünyanın dört bir yanındaki kocaların yakınmalarını özetlemektedir.

Pek Sevgili Karıma,

Son yıl içinde tam 365 kere seninle sevişmeye çalıştım.

Bunların ancak otuz altısında başarılı oldum. Bu on günde bir birleşebildiğimiz anlamına gelmektedir. Geri kalan günler için ileri sürdüğün mazeretleri aşağıya sıralıyorum.

Çocukları uyandırma- cağız	7	Bebek ağlıyor Sinemadan geç gel-	18
Hava çok sıcak	15	dik	7
Hava çok soğuk	3	Sinemadan erken	
Çok geç oldu	16	geldik	5
Çok erken	9	Yüzümde krem var	12

Çok yorgunum	19	Yüzüm yağlı	6
Uyuma numarası	33	Gazete okuyorum	10
Pencere açık, komşu-		Çok içmişsin	9
lar duyacak	3	Yan odada misafir	
Sırtın ağrıyor	16	var	7
Diş ağrısı	2	Anan baban bizde	5
Baş ağrısı	26	Anam babam bizde	5
Gülme nöbeti	2	Başka şey düşün-	
Çok oldun artık	4	mez misin sen?	105
Hiç keyfim yok	21		

Gelecek yıl işleri düzeltebileceğin umuduyla, seni çok seven kocan.

ÇOK yaygın olan bir inancın aksine olumsuz duygular yalnızca kadının tekelinde değildir. Erkek de öfkesini sevmeyi önemsemeyerek, kadının karşılıklıta bulunmasını beklemeden kendi boşalımını sağlayarak, ya da hiçbir şekilde birleşmede bulunmayarak belirtebilir. Bu sonuncu ihtimal karısını tam olarak reddettiğini belirtmesinin yanı sıra cinsel zevkini başka yerde elde ettiği hakkında şüphe ve endişe de uyandırır.

Cinsel tatmin konusuna bugün verilen önem ile daha önceki üreme saplantısı bu birleşmenin başlıca unsurlarından birinden dikkati uzaklaştırmıştır. Birleşme, çifte, hele özel ihtiyaç zamanlarında olmak üzere her zaman güçlü bir güvenlik duygusu verir. Öyle ki, herbiri kayıtsız şartsız diğerini ister ve kabul etmeye hazırdır. Hayatta bu şe-

kilde kayıtsız şartsız bir kabule ancak ana ile çocuğu arasındaki ilk ve bozulmamış ilişkidenden başka hiçbir yerde rastlanamaz.

Eşler yalnızca karşılıklı güvenlik için güçlü birer aracı rolünü oynamakla kalmayıp birbirlerinin cinsel kişiliğinin tam olarak gelişmesini de teşvik ederler. Karşılıklı olarak istendiklerini ve takdir edildiklerini kesin olarak bilmek kadar hiçbir şey bir kadın ya da erkekte güven duygusu uyandıramaz.

Kendine saygı azsa ve güven yoksa, cinsel birleşme o zaman bir güvenlikten fazla bir şey olur, acil bir tedavi, belki de eşlerin birbirlerine yapabilecekleri en güçlü tedavi olur.

Fakat burada da birtakım güçlükler ortaya çıkmaktadır. Erkeğin isteğinin sıklığı karısını sinirlendirir, eşinin insanlık dışı olduğunu, vahşî olduğunu, tek bir şeyden başka hiçbir şey düşünmediğini söyler durur. Kocanın ısrarlı bedensel ihtiyaçları mantıksız, aşırı ve zalimcesine görülür.

Kadın da kocası ile aynı psikolojik güçlükleri paylaşıyorsa (seçici eşleşmenin varlığı bunu teşvik eder), kendisine pek az tatmin veren ve endişelerini hiç de azaltmayan bu kendini vermeden kaçınılması sonucunu doğurur. Kadınların kocalarının düzensiz cinsel isteklerinden pek yaygın olan yakınmaların ardında, onların kendi ihtiyaçlarının karşılanmadığı, kendilerinin sevimliden çok kullanıldıklarını hissetmelerinden doğan bilinçsiz bir güceniklik yatmaktadır.

Bu fizyolojik ve psikolojik usurların çiftin toplumsal geçmişlerine göre değişen bir cinsel eğitimle

güçlendirilmesi gerekmektedir. Cinsel eğitim çok önemlidir. Suskunluk, bilgisizlik ve suçlama yetişkin bir erkekte sevgisiz bir cinsel dürtü, kadında da cinsel yaşantının gereksiz bir şey olduğu düşüncesini yaratır. Cinsel uyanış için yalnızca biyolojik bir dürtü yetmez, bunun öneminin toplumsal bilincine de varılması gerekir.

Kinsey, bulguları ile bize cinsel eğitimin yükselen düzeyinin önemini göstermiştir. Ona göre, 1900 yılından önce doğmuş kadınlarda evliliklerinin ilk yılında orgazm noktasına ulaşacak kadar karşılık veremeyenlerin oranı yüzde 33'ken, 1909'dan sonra doğanlar arasında bu oran yüzde 23'e düşmüştür. Bu farklılıklar onbeş yıllık evlilik süresinden sonra bile devam etmekteydi.

Kinsey, yüksek eğitim düzeyinde olan ya da toplumun üst sınıflarından gelen kadınların daha fazla bir cinsel birleşme karşılığı verdiklerini de ortaya çıkarmıştır. Alt sınıf kadın ve erkeklerinin üst sosyo-ekonomik grup kadın ve erkeklerinden daha az cinsel tatmin elde ettikleri başka araştırmalarla da saptanmıştır. Lee Rainwater de bu konuda çalışmış ve alt sosyo-ekonomik gruplarda bundan da ayrı bir bölünme daha olduğunu bulmuştur. Rainwater, Elizabeth Both'un bir araştırmasını izleyerek eşleri, birbirlerinin faaliyetlerine yüksek derecede katılanlar ve katılmayanlar diye ikiye ayırmıştır. Bulgularına göre, gerek evdeki ve gerekse dışardaki işleri bakımından birbirlerinden büyük ölçüde ayrı olan çiftlerde, kadınlar cinsel ilişkilere karşı olumsuzdurlar.

Kadının cinselliğe olan ilgisi, kocası ile yakınlığına ve onunla olan tüm ilişkilerinden duyduğu tat-

mine bağılı olduğu için, bu tür evliliklerde tatmin bulması çok güç olmaktadır. Slater ve Woodside işçi sınıfı evliliklerini inceleyen «**Evlilik Örnekleri**» adlı eserlerinde çok yüksek derecede bir cinsel karşılık örneği vermektedirler.

26 yaşında olan Bayan P. seksin 'kusursuz' olduğunu söylemektedir. Beş yıllık evlidir. Hemen hemen her gece ve hatta bazan gündüzleri bile cinsel birleşmede bulunmaktadır. Her seferinde de orgazma ulaşmaktadır. Kocasını kusursuz bir âşıktır. Kadın cinsel ilişkiye çok düşkün olup, zorunlu olarak ilişkiden uzak kalmayı 'felâket' nitelemektedir. Seks 'bazan dünyadaki tek şeydir benim için. Kocamın kimi zaman elimi tutması bile benim onu istememe yetiyor.'

BU fizyolojik, psikolojik ve toplumsal unsurlara son olarak bir de evliliğin niteliğini ve süresini eklemek gerekir. Pek çok araştırma evlilik süresi boyunca kadının cinsel karşılık vermesinin de giderek düzeldiğini ortaya koymuştur. Kinsey, incelediği vakalarda orgazma varmamış olan kadınların oranı ancak yüzde 10 olarak bulunmuştur.

Kinsey'le birlikte çalışan Gebhard, ilk araştırmayı daha da ileri götürmüş ve evliliğin niteliğinin kadının karşılık vermesini etkilediğini ortaya koymuştur. Gebhard, 8000 kadın üzerinde yaptığı incelemede, çok mutlu evliliklerde kadınların yüzde 4.4'ünün orgazma varmadıkları halde, mutsuz olanlarda bu oranın yüzde 19'a yükseldiğini görmüştür. Aynı

araştırmayı yapan Clark ve Wallin, evlilikleri sürekli bir olumlulukta olan kadınların cinsel bakımdan giderek karşılık verici hale geçtiklerini kanıtlamışlardır. Ancak evliliğin niteliği bir zarara uğrarsa, artmış olan cinsel karşılık hemen durmakta ve gerilemektedir.

Cinsel birleşmeyi etkileyen bu çeşitli unsurları incelerken 'soğukluk' teriminden özellikle kaçınılmıştır. Bu terim bir kadında cinsel isteğin az olması ya da hiç olmaması anlamına gelmektedir.

Bütünüyle kadına ait olan bir bozukluğu belirten bu terimi kullanmak tehlikelidir. Çünkü ileri sürülen iddiaların ikisi de doğru değildir. Kadınlar değişik şartlar altında değişik erkeklere değişik cinsel karşılıklarda bulunurlar. Bundan da önemli olan, her cinsel birleşmenin çiftin **birleşik** cevabını temsil etmesidir. Israrlı cinsel şikâyetlerin pek çoğu bu hassas alanda kendisini gösteren kişilik çatışmalarının ürünüdür. Cinsel tatminsizlik de sırası gelince bu ilişkiyi kötüleştirir ve böylece evliliğin sona ermesiyle sonuçlanabilecek bir kısır döngüye girilmiş olunur.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

CİNSEL ZORLUKLAR II

BUNDAN ÖNCEKİ BÖLÜMDE cinsel birleşme ele alındığı zaman, birleşmenin hiç yapılamadığı seyreker fakat ciddî durumlardan söz edilmemişti. Yakın zamanlara kadar bu bütünüyle kocanın bir sorunu olarak kabul edilirdi. Kocanın iktidarsızlığı ya da tatmin edici bir cinsel birleşmede bulunamaması, sorunun asıl kökü olarak görülürdü. Kocanın sürekli ve kesin bir sertleşme elde edememesi yüzeysel bir görüşle bütün kusuru kendisine yüklerse de, burada bile kadının davranışı önemli değişikliklerle yaratabilir. Kocanın sertleşme elde edebildiği, fakat başarılı bir şekilde vaginaya giremediği durumlarda kadının davranışının çok büyük önemi vardır. Cinsel birleşme fiilinin tamamlanamaması ilk başta olabilir, geçici olabilir ya da bazı evliliklerde sürekli olabilir ve böylece boşanma nedeni haline gelir.

Ancak bu nedenle sona eren evliliklerin, toplam evliliklerin pek küçük bir bölümünü meydana getirdiği doğrudur. Gerçekten de, mahkemeye düşen evliliklerden ancak % 2'si bu nedenle sona ermektedir. Cinsel birleşme fiilinin tamamlanamadığı her evlilik mahkemeye düşmez.

Ben yirmi yıl gibi süre ile devam edebilmiş bu tür evlilikler olduğunu bilirim. Bu çiftler cinsel birleşme yokluğunu kabul etmişler, bu konuyu ele almamışlar ve cinsel olmayan başarılı bir birlik kurabilmişlerdir. Ancak taraflardan biri ya da her ikisi bu durumu katlanılmaz görünce yardım arayabilirler.

Bu girişimi eşlerden herhangi biri ele alabilir ve güçlük, ilişkinin niteliğine göre, ya eleştirilmeden ya da suçlama ile ortaya konur. İlişki iyi ise, çok çaba göstermelerine karşın evlilik fiilini tamamlayamadıkları açıkça söylenecektir. Aralarında tatmin edici bir ilişki yoksa, bu tamamlanmama bir suçlama ile sunulacak ve eşlerden biri, başarısızlığı için suç altında bırakılacaktır.

İleri sürülen nedenler hep birbirine benzer, klişeleşmiştir. Ya koca çok iriyarı ve karısı ufak tefektir, ya erkek bilgisizdir ve karısının canını acıtmaktadır, ya da yanına hiç yaklaşmamaktadır. Büyük bedensel kusurlar, biçimini kaybetmiş bir vagina, nevrolojik bir hastalık ya da erkeğin anatomik bir kusuru bu konudan ayrı olarak düşünülmelidir.

Cinsel eğitim görülmediği ve çiftin anatomiden habersiz oldukları durumlarda bunların birleşme tekniğini bilmedikleri ortaya çıkacaktır. En son olarak

da psikolojik güçlüklerin etkisinde kalan pek çok çift bulunmaktadır.

Bazı kadınlar erkek organın girmesine imkân verecek yeterli bir organa sahip değildirler. Düzgün aralıklı olmayan bir kaç çabadan sonra birleşmeden vazgeçilir ve kadın hiç de hazır olmadığı çok acı veren bir tecrübeyi tekrarlamaktan kaçınır.

Yirmibir yaşında güzel ve hayat dolu bir kız, yirmiiki yaşındaki kocasıyla yardım aramaya gelmişti. Erkek karısının kur döneminde kendisi için çok çekici ve cinsel bakımdan tahrik edici olduğunu anlattı. Kız da bunu onaylayıp, evlenene kadar erkeği tahrik etmek için elinden gelen herşeyi yaptığını söyledi.

Balayında kocasının bütün okşamalarını birleşme anına kadar kabul etmiş fakat tam o anda kendisini bütünüyle geri çekmişti. Bu sorunu çözmeye istekli görünüyordu ve kendini serbest bırakmayı öğrenmek için kliniğe gelmeyi kabul etti. Her hafta geliyor, gereken işleri mekanik olarak yapıyor, fakat duygu bakımından ilgisiz olduğunu da her haliyle belli ediyordu.

Daha sonraları bir konuşma sırasında kendisinin cinsel organlar ve cinsel birleşme konusunda hiçbir şey bilmek istemediğini açıkladı. Kadın olmak istemiyordu, genç kız olarak kalmak daha eğlenceliydi. Kocasının iyi bir arkadaşı olarak kalmak istiyordu. Böylece birlikte yaşamaya devam ettiler, kocası karısının kendisi ile flört ettiğini fakat birleşme anı gelince hemen herşeyin sona erdiğini kliniğe bildiriyordu.

Kadının psikolojik olarak, pre-genital cinsel düzeyde kaldığı ve bundan ileri gidemeyeceği açıkça görünüyordu. Şaşkına dönen kocası sonunda bunu kabul edebildi ve evliliğini sona erdirecek adımları attı.

Çok sık rastlanan bir durum da kadının cinsel ilişkide bulunmak istemesi, fakat korkusundan yarattığı gerilimin penisin vaginaya girmesine imkân vermemesidir. Bu endişenin pek çok nedeni vardır. Bedensel bir acı duygusu pek yaygındır ve kadın, genellikle acı ve rahatsızlık düşüncesinin ürktüğü duyarlı bir insandır.

Vücudun o bölgesinde geçmişte gerçek bir yara, bir hastalık olmuş olabilir. Enjeksiyon, tenkiye, katterizasyon, kurt tedavisi gibi şeyler acı anılar bırakmış olabilir. Fakat hamile kalmak korkusu, yasalarca izin verilen fakat eskiden yasak olan bir şeyin yapılması, aile-içi zina hayâllerinin düşüncede canlandırılması gibi gayet karmaşık psiko-seksüel güçlüklerle de çok rastlanır. İlk cinsel birleşme tecrübesiz bir koca tarafından kötü bir şekilde yapılmışsa, içte yatan korku tecavüze uğramak ve onarılmaz şekilde zarar görmek korkusu olabilir.

Bütün bu çiftlerde korku ve endişe kasların gerilimini arttırır, bir kısır döngü yaratır, her yeni çabayı daha çok acı verir bir hale sokar ve artık sonunda yeni bir çabaya kalkışılmaz bir hale gelir.

Kadının bilinçli ya da bilinçsiz olan bu endişeleri onu müşfik, aynı derecede endişeli, kendisinden ağır cinsel isteklerde bulunmayacak bir erkeği seçmeye zorladığından, durum daha da karmaşıkmaktadır.

Bu da birleşmenin tamamlanamamasına yardımcı olmaktadır; çünkü kocanın hoşgörü ve şefkati zaten sorunun tedavi aranmadan önce uzun bir süre devam etmesini sağlamıştır.

Üstelik erkeğin kendi cinsel ihtiyaç ve yeteneği zaten sınırlıysa durumu değiştirmek için aceleye hiç de ihtiyaç yoktur. Birleşmeyi tamamlamaya kalkıştığı zaman şefkati kendisine bir engel olmaktadır; kadının kolaylıkla acı çekmeye hazır olan durumunda ona böylece yardımcı olmakta ve onun direnmesini kıracak kadar hazırlıklı bulunmamaktadır.

Yardım yalnızca kadın için değil erkek için de gereklidir. Bütün cinsel sorunların her iki eşi de kapsadığı, her ikisinin de belirli rol ve katkıları olduğu belirtilmelidir. Tedavinin başarısı sorunların özelliğine olduğu kadar, çiftin bunları yenme isteklerine de bağlıdır.

Her iki eşin de en yüksek derecede tahrik edilmiş olması gerekir. Cinsel birleşme fiilinin mekanizması ve psikolojik önemi açıklandıktan sonra insanın kendisini serbest bırakmasını öğrenmesi için sabır, şefkat ve teşvik gereklidir. Fakat doğuştan varolan sınırlamaların ortadan kaldırılamadığı çiftler de vardır. O zaman böyle bir evliliğin devam etmesi ancak eşlerin birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılıklı ve cinsel olmayan tatmin edebilme yetenekleri ile devam edebilir.

İktidarsızlık ve zamansız fışkıрма erkeğin cinsel fonksiyonuna özgü bir şeydir. Bu, tam bir sertleşme kaybından başlayıp çeşitli derecelerde kısmî yetersizliklere kadar uzanır. En yaygın olan güçlük,

sertleşmeyi vagina'ya girecek kadar uzun süre devam ettirememek ya da girdikten sonra eşini tatmin edecek bir süre içinde tutamamaktadır.

Yetersiz sertleşme gücüne bağlı olan diğer bir nokta da, zamansız fişkırmadır. Erkek orgazma çok çabuk olarak, ya vagina dışında ya da hemen girdikten sonra varır.

Kinsey, yirmibeş yaşından aşağı erkeklerin yüzde 0.4'ünde sertleşme başarısızlığının sebep olduğu iktidarsızlığa rastlamıştır. Bu oran elli yaşında yüzde 6.7'ye ve seksen yaşında yüzde 75'e çıkıyordu. İktidarsızlık bedensel bozukluklar, fizyolojik sınırlamalar, hastalıklar (bunların en önemlileri hormon bozuklukları, şeker, depresyon, sinir sistemi bozukluklarıdır) ve psikolojik güçlükler sonucunda görülür.

Psikolojik güçlükler arasında psiko-seksüel olgunluk eksikliğini, endişeyi ve açık ya da gizli cinsel sapıklıklara düşkünlüğü sayabiliriz. Bu sapıklıkların en önemlisi homoseksüelliktir.

Psiko-seksüel gelişme çocuklukta, genellikle babanın olduğu bir erkek sembolü ile en az derecede bir özdeşleşmeyi gerektirir. Bu erkek sembolünün rolü ve davranışı anlaşılmasızlıktan uzak olmalı ve oğulun yetişkin hayatında tekrarlanabilecek kadar yeterli derecede olumlu olmalıdır. Böyle bir sembolün olmaması, aşırı derecede koruyucu ya da hâkim bir ana ile birleşince erkek kişiliğinin gelişmesi engellenmiş olur.

Bazan içine cinselliği de alan genel bir duygu ge-

lişmesi başarısızlığı vardır, bazan da yalnızca cinsel alana özgü bir bozukluktur bu.

Genel olarak sonuç kadının davranışına bağlıdır. Olumlu fiziksel bir teşvikle birleştiği takdirde onun desteği orta dereceli bir karşılığı çok düzelmiş bir karşılık haline getirebilir. Bir kadın karşısındaki başarısızlık, daha çok cinsel dürtü uyandıran biri karşısında başarıya dönüştürülebilir, endişeler azalır, güven çoğalır. Genel ilişki tatmin edici değilse ve edimin yoksulluğu eleştiri ya da tahkir konusuysa bunun aksi olur.

Bu tür eleştiriler cesaret kırıcı ve küçültücü bir etki yaratırlar, kısmî bir başarısızlığı kesin bir başarısızlık haline getirirler.

Bu durum evli çift için bir tuzak olabilir. Erkeğin başarısızlığı göz yumulmayacak kadar kesindir. Kadın bütün düşmanlığını buna yönelterek kocasının tedavi görmesi gerekliliğinden sözeder, bütün sorumluluğu ona yükleyerek kendisini kendi sıkıntılarından korur. Erkek başarısızlığını reddedemez, sorumluluğu kabul eder ve suçluluk duyar.

Kadın kendi güçlüklerinin bilincine varmadıkça ve bunları kocasına yüklemekten vazgeçmedikçe kocaya yapılan bütün yardımlar boş kalmaya mahkûmdur. Ancak ortak korku ve düşmanlık engelleri ortadan kaldırıldığı takdirde bir başarı umudu vardır. Psikolojik düzeyde bunu elde ettikten sonra endişeyi ve gerilimi azaltan ilâçlardan yardım umulabilir.

CİNSEL sapıklığın çeşitli tanımları yapılmıştır. Sir Norwood East bunu şöyle tanımlar: «Tam tat-

minin karşı cinsten biri ile cinsel birleşme gerekliliği olmadan arandığı ve elde edildiği cinsel faaliyet.» Buna hayâlde ya da gerçekte başvurulabilir, en önemli unsuru devam edici niteliğidir. Klinik psikiyatrik uygulama için bu kabul edilebilir bir tanımsa da, evlilik patolojisinde oynadığı rol gözönüne alındığı takdirde çok sınırlayıcı olduğu görülecektir. Evliliğe zarar veren şey yalnızca normal karşıt cinsler arasındaki cinsel faaliyetin başarısızlığı değildir.

Kadının ya da erkeğin karşısına çıkan her bir sapıklık olayı önemli psikolojik ya da toplumsal sonuçları olan bir olaydır. Zararı yaratan şey hareketin sonuçlarından çok, insanın eşinin böyle bir davranışta bulunabileceğinin verdiği şok ve şaşkınlıktır. İşte burada da, her yerde olduğundan daha çok olarak evliliğin geleceği, eşler arasındaki ilişkinin niteliğine bağlıdır.

Evlilik içindeki cinsel sapıklık oranı bilinmemektedir; bu vakalardan pek azı mahkemelere de ya da evlilik danışmanlığı kurumlarına gelmektedir. Yine de Maudsley hastanesinde 800 evli erkek üzerinde yapılan ayrıntılı bir araştırma bunların içinde seksen dokuzunun cinsel sapık olduğunu ve bu 89 kişiden onbir tanesinin başından da ayrılık, boşanma ya da evlilik dışı bir ilişki geçtiğini ortaya koymuştur.

Kadınlar arasındaki cinsel sapıklığın evliliği sona erdirmeye götürmesine pek seyrek olarak rastlanmaktadır. Bu araştırmada, bu durumda olup da evliliği bozulan tek bir kadın vardı. Bu durum da cinsel sapıklığın evliliğin bozulmasında oynadığı rolün pek küçük olduğunu göstermektedir.

Kinsey'e göre erkek homoseksüelliği yüzde 4'e yaklaşık olup bu kategorideki bütün sorunların en başında yer almaktadır. Bu tür homoseksüellik evlilik bakımından da bir takım güçlükler ortaya çıkarmaktadır; çünkü evlilik sözkonusu olduğu halde bir kadınla birleşme ne arzu edilmekte ne de yapılmaktadır.

Yine de hiç şüphe yok ki, homoseksüellik eğilimleri hafif olup da, kendilerini evliliğe götürecek kadar karşı cinsle ilişki kurabilecek bir grup erkek vardır.

Evli erkek arasındaki toplam homoseksüellik oranı kesim olarak bilinmemekteyse de, bunun çok yaygın olması, şüphesiz, bu durumu evlilik patolojisiinde en çok rastlanan cinsel sapıklık haline getirmektedir.

Otuz kırk yaşlarına varmış ve toplumsal ya da dinsel nedenlerle evlenmeleri gerektiğini düşünen erkekler, evliliğin, homoseksüel eğilimlerini gidereceğini ya da bu konudaki korkularının haksız olduğunu kanıtlıyacağını düşünerek kendi sınırlı heteroseksüel (karşı cinsle cinsel ilişki) ilişkilerinde ısrar ederler.

Bu davranışları iyi niyetli dostlarının ya da papazlarının öğütleriyle aptalcasına teşvik görür. Evlendikten sonra bir ya da bir kaç kere cinsel birleşme yapılır ve bu, ondan sonra giderek olanaksız ve kabul edilmeyen birşey olur. Koca, arkasında şaşkın ve kırılmış bir kadın bırakarak yatakodasından çıkar. Birkaç hafta ya da birkaç ay sonra fiziksel olarak evlilik sona ermiştir.

Bazı durumlarda bu aşamaya bile varılamaz ve birleşmenin tamamlanamamasına ilişkin kimi sorun-

lar kocada ve seyrek olarak da kadında homoseksüel eğilimler yaratır.

Homoseksüellik her zaman evliliğin başında bu kesinlikle ortaya çıkmayabilir. Her iki tür eğilimin karışık bir halde bulunması, bir aile yetiştirilmesini sağlayacak kadar heteroseksüel faaliyeti mümkün kılar. Bu arada homoseksüel ihtiyaçlar tatmin edilmeyi isteyecek kadar güçlü olabilirler. Bu istekler dinsel nedenlerle, toplumun ayıplıyacağı korkusuyla, ya da eşe ve çocuklara zarar vermemek düşüncesiyle kısıtlanabilirse de, varlıkları, evliliği sürekli olarak tehdit eder. Baskı altında kalan koca, homoseksüel bir ilişkiye başvurabilir.

Kadın bunun farkına varmamışsa erkek sürekli bir korku içinde yaşayacaktır. Bu, kendisinin ve ailesinin rezil olacağı korkusu ve yakın zamanlara kadar bu ilişkiyi karşılıklı isteyen iki yetişkini dahi engelleyen yasaların doğurduğu korkudur. Kadın durumu öğrenmişse, bütün bu durumlarda olduğu gibi evliliğin geleceği yine onun tutumuna bağlıdır.

Seyircilik ortaya bu kadar büyük bir sorun çıkarmaz. Çünkü evlendikten sonraki homoseksüel ihtiyaçlar erkeğin durumundaki güçlüklerle karşılaşmadan tatmin edilebilir. Fakat bir kadına karşı duyulan ilginin yanısıra kocaya da nefret duyuluyorsa, o zaman evlilik sona erer.

Sadizm'in ve **mazohim**'in temelinde, özellikle cinsel nitelikli bir tatminin, bilinçli ya da bilinçsiz olarak acı ve ızdırap veren ya da bunu arayan bir davranışla birleşmesi yatmaktadır. Psikolojik anormallikler en çok kendilerini burada ortaya çıkarırlarsa da, bu acı-

nın mutlaka bedensel olması gerekmez. Bu acı çekme çoğunlukla bedensel olmayan yollarla açığa vurulur.

Evlilikte eşlerin farkına varmadıkları alçak dereceli sado-masohizm biçimleri olabilir. Tartışmalar, kavgalar ve bunların hemen ardından gelen barışmalar bu küçük acıların alındığı ve verildiği durumlardır. Eşler bu durumlardan evliliğin geleceğini tehdit etmeden aynı kavgaların devamını sağlamayı garantiye alacak yeterli derecede önemli bir zevk alırlar.

İnsanın ihtiyaçlarının tatmin edici bir şekilde karşılanması için bedensel, duygusal ya da ahlâksal acı vermek ve çekmek gerekliliğini hissetmesi durumunda gerçek güçlükler ortaya çıkmaya başlarlar. Eşlerin nitelikleri öyle olabilir ki, birinin sadistçe ihtiyaçları diğlerinin mazohistik ihtiyaçları ile karşılanır ve aralarında bilinçsiz çatışmalar doğar. İlişki çocuksu ihtiyaçlar ve hayâller dünyası üzerine kurulduğu için bu evlilikler her zaman bir yıkılma tehlikesi karşısındadırlar. Eşler birbirlerini, çocuksu davranış durumlarının yeniden yaşandığı kilit ana-baba sembolleri olarak görürler.

Burada iki katlı bir tehlike yatmaktadır. Çiftin çocuksu ihtiyaçları ve yetişkinlik gerçekleri arasında karşıt davranışlar olduğu sürece gerginlik ve baskı yaratılmış olur. İkinci olarak da, bir zaman sonra, kaçınılmaz olan yetişkinlik, heyecan ihtiyaçlarında birtakım değişiklikler meydana getirir. Bunlar hemen hemen aynı derecedede olmazlarsa, farklılık gösteren istemler eşlerden biri ya da her ikisi için durumu elverişsiz kılacaktır.

Transvestizm eşlerden birinin, genellikle kocanın, karşı cinsten olan eşin, özellikle karısının giysi-

lerini ve iç çamaşırlarını giymekten aldığı cinsel tatmin demek olup seyrek rastlanan bir cinsel anormalliktir. Bu durumu homoseksüellikten ayırmak gerekir.

Homoseksüellikte sevgi nesnesi aynı cinsten olan bir kimsedir ve insanın kendi cinsinin karakteristik görünüşünü değiştirmeyi hedef olarak almaz. Kadın giysileri giyip bu şekilde cinsel birleşmeye kalkışmak erkek rolünü ve hedeflerini üzerine alamamaktan doğar.

Böyle bir şeye kalkışan erkek, yalnızca kadın giysileri giymekle kalmayıp, kendi duygu gelişmesinin erkek rolünü kabul edemeyecek durumda olduğunu da belirtir. Bunun için bu durum evlilikte, cinsellikten başka alanlarda da birtakım sorunlar ortaya çıkarır.

Dişi-erkek tamamlayıcılığının karşıtı olduğu için aşırı bir duruma girmiş bu tür evlilikler tedavi olunmadan devam edemezler.

Fetişçilik, karşı cinsten bir kimse ile ya da homoseksüellikte aynı cinsten biri ile normal faaliyet yerine o kimseye ait bir eşyanın, ya da çok aşırı durumlarda onunla ilgisi olmayan bir şeyin onun yerine geçirilmesidir. Pek yaygın olan fetişler kadın çamaşırları, ayakkabılar, pardesüler ve kürklerdir. Bu hemen hemen erkeklere özgü bir kusur olup, aşırı hâlinde evliliği olanaksız kılar. Bu tip bir kısım erkekler normal cinsel ilişkide bulunabildikleri halde, bunun yoğunlaştırılmasını eşlerinin fetiş nesnelerini giymesinde ararlar. Kadının bu istekleri hoşgörü ile karşılaması evliliğin geleceğini belirleyecektir.

Röntgencilik ve teşhircilik ise bütünüyle erkeklik sapıklıklarıdır. Teşhircilik cinsel organın, cinsel birleşme dışında karşı cinsten bir kimseye gösterilmesi ile nitelenmektedir. Röntgencilik ise kadınların soyunmasını ya da cinsel birleşmeyi seyrederek cinsel tatmin duymaktır. Teşhircilik, işin içinde genç çocuklar da varsa suçtur ve cezalandırılır. 1959 yılında 6161 cinsel suç işleyen insanın üçte biri teşhirci idi.

Bu cinsel anormallikler genel olarak çocuksu tatmin kaynaklarının yetişkin hayatta devam eden kalıntıları biçiminde görülmektedirler. Bugün bunlar psikoterapi ile tedavi olurlar. Bu şartların evlilik hayatına olan etkisi, ilişkinin niteliğine bağlıdır.

Evlilik ilişkisi uyumlu ise ve eşlerin ihtiyaçları başka tür tatminlerin en az arandığı bir düzeyde karşılanıyorsa, sapıklık ortak bir sorun olur ve tedavi ile ya da tedaviye başvurmadan anlaşma yolu ile geçirilir. Fakat başka düzeylerde güçlükler varsa o zaman sapıklık, diğer çözümlenmemiş sorunların içine boşaltılacağı elverişli bir kap olacaktır.

ONİKİNCİ BÖLÜM

DOĞUM KONTROLU VE AİLE

AİLENİN KALABALIKLIĞINA ilişkin iktisadî, toplumsal ve psikolojik sorunlar evlilik konusundaki tartışmalarda önemli bir yer tutmaktadırlar. Üzerinde en çok tartışılan konu ailenin kalabalıklığı ve bunun yarattığı sorunlarsa da, boşanma açısından önemli olan çocuksuz evliliklerdir. Bütün araştırmalar, çocuksuz evliliklerin boşanma ile son bulmasında tehlikenin ortalamadan çok olduğunu göstermiştir. Jacobson'un 1948 yılında Birleşik Devletler'de yaptığı çok dikkatli bir inceleme çocuksuz çiftlerin boşanma oranlarının çocukluların iki katı olduğunu ortaya koymuştur. Rowntree, İngiltere'de ondokuz yaşına kadar olan yaş grubunda, kısır çiftlerin ayrılma oranının kısır olmayanlara kıyasla beş kat fazla olduğunu göstermiştir. Bu önemli oransızlık yirmi ile yirmibeş yaş grupları için de geçerlidir.

Böylece istatistikler çocuksuz evliliklerin boşanma ile son bulacağını gösterir gibidirler. Gibidirler denilmektedir çünkü Monahan ve diğerleri son çözümlemede, evlilik dengesinin çocuk doğurma ile genel bir ilişkisi olmadığını ileri sürerek bu bulgulara karşı çıkmışlardır.

Monahan, yapılan araştırmalarda, çocuklar hakkında küçükler, bağımlılar, birlikte yaşayan çocuklar gibi çeşitli terimler kullanıldığı için bunlara güvenilemeyeceğini ileri sürmektedir. Jacobson'u ise, çiftin ayrılma zamanı ile boşanma zamanını açıkça belirmediği için eleştirmektedir. Bundan başka dinsel ve ırksal gruplar boşanmaktan çok ayrılmayı öngördüklerinden boşanma rakamları durumu tam olarak açıklayamaz demektedir. Kesin bir karara varmadan önce bütün bu noktaları gözönüne alınması gerekir.

Burgess ile Wallin daha da ileri gitmektedirler: Çocuksuzluk ile evliliğin sürekliliği arasındaki ilişkiyi gösteren istatistikler bu eleştirilere uğramasalardı bile, yine de çocukların boşanmayı engellediklerini kanıtlamayacaklardı. Boşanan çiftler arasında çocuksuzların çok olması, evliliklerinde tatmin bulmayan çiftlerin ilişkilerini daha da kötüleştirmemek için çocuk yapmayı ileri bir zamana bırakmalarından olabilir. Çocuk sayısının artması ile boşanmaların azalması arasındaki gerçek, bu çözümlemeye uymaktadır. Çocuk yapmaya devam eden çiftler boşanmayı pek düşünemezler. Üstelik çocuk istemeyenler, evlilikte başarısızlık eğilimleri çok olanlar ve böylece boşanmaya daha yakın bulunanlardır.

Çocuk yapmak istemeyen insanlar kimlerdir? Eşlerden birinin homoseksüel olduğu ya da cinsel birleşmenin tamamlanamadığı evliliklerden sözedilmişti. Bu kimselerin ayırdedici güçlükleri bulunmaktadır. Bu kategorilere girmeyen insanlar da bulunmaktadır.

Kocanın ya da karının ruhsal gelişmesinin yeni hayatın sorunlarını karşılayamayacak kadar yetersiz oldukları durumda hamilelik geri bırakılır. Genellikle ileri sürülen nedenler konut sorunu, para durumu ya da kadının işine devam etme arzusudur. Ancak ileri sürülen bir güçlük giderilir giderilmez hemen bir yenisi ortaya atılır. Böyle çiftlerde çocuk doğurma, kadının üstesinden gelemeyeceği ve koca için de bir meydan okuyuş olan bilinçli ya da bilinçsiz bir endişe kaynağıdır.

Çocukların karı kocayı ortak bir amaç ve hedefte birleştirdikleri söylenir; bu gerçektir. Fakat bu birleşmenin en temel biçiminde dahi olabilmesi için yeterli psikolojik ve duygusal kaynaklar bulunmalıdır. Bu en az yeterliliğin yokluğu çiftte yeniden yaratma görevine karşı mutlak bir isteksizlikle kendini gösterir.

Yirmiüç yaşındaki Bayan P. Katolikti ve bir Protestanla evlenmek istiyordu. Erkek Katolikliğe girmeye hazırdı. Her ikisi de üniversitede okuyorlar ve birbirlerine tam bir uygunluk gösteriyorlardı. Bayan P. çocuk sahibi olmak için kendisini hazır bulmadığından evlenmeden önce bir danışma kurumuna başvurdu. Çocuk istememenin dinsel inancına ve evliliğin nasıl olması gerektiği konusundaki düşüncelerine aykırı düştüğünü biliyordu. Nişanlısı onun iste-

diklerini yerine getirmeye hazırdı ama kendi davranışsı kızı tatmin edememişti. Daha yakından bir psikolojik inceleme çocuk fikrine karşı köklü bir antipatisinin bulunduğunu ortaya koydu.

Bu, kızın kendisinin çalışma özgürlüğünün sınırlanmasına heyecan bakımından hazırlıksız olduğuna ilişkindi. Çocukluğu aşırı derecede mutsuz geçmişti. Evlenme isteğı, kendini yardım arayacak birine yakın hissetme ihtiyacını yansıtmaktaydı. Başkalarının evinde gördüğü zaman içini tiksinti ve nefretle dolduran bir çocukla başedeceğini sanmıyordu.

Ne kişilik ne de duygu güvenliğı bakımından hayatta kendine özgü yolunu saptayamamıştı, çocuk onun hayatına bir tehdit olarak görülecekti. Doğum kontrolunun başarısız olduğu durumda uzun ömürlü bir evlilik olanağı bulunmadığı için kendisine gereken yardım yapıldı ve evlenmemesi sâlık verildi.

Bir aile sahibi olmak istedikleri halde olamıyanlarla (ki bunların bütün evliliklerin yüzde sekiz ile onunu meydana getirdikleri tahmin edilmektedir) kendi kişisel sıkıntıları yüzünden bu görevi yüklene-meyen çiftleri ayırmak gerekir.

Bu sorunu incelemenin diğerk bir yolu da çiftin çocuk sahibi olmak için açıkça belirttikleri davranışlarını gözden geçirmektir. Çocuk istenmemekte midir yoksa istenmemekte midir? Burgess ile Wallin'in araştırmaları gelecekteki evlilik mutluluğı için, çocuk sahibi olma davranışının önemli bir gösterge olduğunu ortaya koymuştur. Çocuk isteyen olumlu davranışlara sahip çiftler genellikle başarılı evlilikler yaparlar.

Araştırmacılar, evliliğin başarısı için önemli olanın aileyi meydana getiren üyelerin sayısından çok davranışlar olduğunu belirtmişlerdir. Fakat bu kanıtlar kesin değildir. Tecrübeler her çift için bir sınır bulunduğunu ve ailenin bundan fazla genişlemesinin ciddi durumlar yarattığını ortaya çıkarmışlardır.

Evliliğin başlıca amaçlarından biri çocuk ise de, ailenin kalabalıklığı ve zamanlaması giderek **doğum kontrolünün** etkisi altına girmektedir. Gerek İngiltere'de gerekse Birleşik Devletler'de yapılan araştırmalar, evli çiftlerin yüzde yetmiş ilâ sekseninin çeşitli zamanlarda çeşitli hamileliği önleme yollarına başvurduklarını ortaya çıkarmıştır.

Doğum kontroluna böylesine yaygın bir şekilde başvurulmasının nedenleri pek çoktur. Tıpta ilerlemeler çocuk ölümünü büyük bir ölçüde azaltmıştır. 1911 yılında çocuk ölümü (bir yaşımdan küçüklerde) 1000 doğumda 129.4'tü. 1960 yılında bu rakam 21.8'e düşmüştür. Çocuk düşürme vakalarına karşın, canlı doğumla sonuçlanan hamileliklerin oranı yüzde 85'tir. Tıptaki bu ilerlemenin kurtardığı canların beslenmesi, giydirilmesi ve barındırılması gerekmektedir.

Dünya nüfusunun en fazla ne kadar olması gerektiği konusunda pek çok tartışmalar yapılmaktaysa da, dünyanın bazı bölgelerinde az beslenenlerin bulundukları ve bunlardan bir çoğunun açlıktan ölme tehlikesi ile karşı karşıya kaldıkları şüphesizdir. Bu toplumlar yaşama standartlarını yükseltirken doğum kontrolü için de önemli sorunlar meydana getirmektedirler.

Daha kişisel bir düzeye inildiğinde doğum kont-

rolu için birden fazla neden olduğu görülmektedir. Slater ve Woodside, aileyi meydana getiren üyelerin sayısını sınırlamak için on sekiz neden ileri sürmektedirler. Bu nedenler sırasıyla şunlardır:

Para

Konut

Çocuklar için eğitim fırsatları

Güvensizlik

Savaş, ayrılma, bombardıman korkusu

Kadının sağlığı

Geçmişte çekilen sıkıntılar

Kendi çocukluğunda karşılaşılan güçlükler

Yaş

Koca, karısının bağımsız olmasını istiyor

Kadın bağlı olmak istemiyor

Kocanın sağlığı

Evlilikte geçimsizlik

Endişe, sorumluluk, vb.

Koca, kadının acı çekmesini istemiyor

Kadının hamilelikten ve doğumdan korkması

Daha fazla çocuk istenmemesi

Kalabalık aile sıkıntı demektir.

Araştırmacılar bu liste konusunda şunları söylemektedirler:

Başvurulanların bir kısmı hiçbir neden göstermemişler, bir kısmı ise pek çok neden ileri sürmüşlerdir. Listenin incelenmesinden de anlaşılacağı gibi hâkim olan unsur, maddî standartlar ve iktisadî unsurlardır. Bu başlık altında sıralanan nedenler insanın sanacağı gibi tam olarak bencil nedenler değildirler.

Sınırlamaların içinde malî nedenlerin bulunması

ana-babanın servet isteği ile dürtüldüklerini değil, kendi toplum sınıflarının yükselen standardlarına ayak uydurabilme özlemlerini dile getirir. Şimdi çocuğun ihtiyaçları eskisine kıyasla çok daha önemlidir.

Çocuk bakımı, sağlığı ve beslenmesi konusundaki propagandalar görevlerini tam olarak başarmışlardır. Bahçeli bir eve sahip olmak isteklerinde bile ana-baba çoğunlukla bir ya da iki çocuğunun bu kolaylıklardan faydalanacağını düşünmektedirler. Ana-babalar kendi çocukluklarını hatırlarlar ve çocuklarına kendi ana-babalarının kendilerine yaptıklarından daha iyi şeyler vermeye çalışırlar.

Bu tıbbî ve toplumsal nedenler doğum kontroluna olan ihtiyaçı belirlemektedirler. Fakat bu kitabın konusu olan evliliklerde, bu geniş çerçeve içinde doğum kontrolu hangi belirli rolü oynamaktadır?

Evlilikleri yıkılma tehdidinde olan bir çift için ilk çocuğun doğum zamanının ve aileyi meydana getiren insanların sayısının önemli olduğuunda şüphe yoktur. Buna benzer durumlarda eşlerin sınırlı kaynakları, çocuk için yapılması gerekenlerle çatışır ve sürüp gidebilecek olan bir evliliği işlemez hale sokar.

Slater ve Woodside, aile üyelerinin sayısının sınırlanması için ileri sürülen maddî nedenlerden, ana-babanın çocuklarının içinde yaşadıkları toplumun gelişen standardlarına ayak uydurabilmelerini düşündükleri sonucunun çıkartılabileceğini ileri sürmektedirler. Fakat bu maddî kolaylıkların zevkine varılabilmesi için, ana-baba ile çocuklar arasında asgarî derecede yeterli bir duygu ilişkisini devam ettirebilecek bir durum olmalıdır.

Ana-babanın bundan önce de, kendi karı-koca ilişkilerinde asgarî bir dengelilik sağlamış olmaları gerekmektedir.

Her ikisi de İrlandalı olan Bay ve Bayan M. yirmi yaşlarında olup onsekiz ay önce evlenmişlerdi. Kız hamile kaldığı için Katolik Evlilik Danışmanlığı Kurumundan yardım aramaya geldiler. 'Bunun hakkında birşeyler yapılmasını' istediği zaman kızının sesinde bir umutsuzluk seziliyordu.

Bu 'birşey' açıkça kürtaj olmadığı halde, kadın yine de çocuğun evliliklerini yıkacağı kanısındaydı. Psikolojik bir değerlendirme bunu açık olarak ortaya koydu. Kocasını çok hastalık geçirmiş, psikolojik bozukluklar göstermiş ve bir kere de intihara kalkışmıştı. Kadın, daha dengeli olmasına rağmen çok endişeli bir insandı, baba evinde mutluluk diye bir şey tatmamıştı. Birbirleri için yaşadıklarını ve ancak bu şekilde devam edebileceklerini söyledi. Bir çocuğun gelmesi, zaten tetikte olan geleceklerini altüst etmek için yeterliydi.

Kendisine birtakım öğütler verildiyse de bunun hiçbir faydası olmadı. Doğacak çocuk, kocası ile kurabildiği dengeli hayatı ağır bir şekilde tehdit ediyordu. Çocuğun doğduktan sonra başka bir çifte evlâtlık olarak verilmesi kararlaştırıldıktan sonra kadın huzur bulabildi.

Bu çift konusunda varılacak yetersiz ve acele bir yargı bunların bencil oldukları olabilirdi. Oysa çiftin kişiliğinde (hele kadınıninkide) hâkim unsurlar endişe ve güvensizlikse, hamilelik ve çocuk, zevk verici bir umut değil kişisel hayatın devamı için en büyük bir

tehdit olur. Bu tehdit, doğum kontrolü ile ortadan kaldırılabılır. Doğum kontrolü çocuğun fazladan yükleyeceği yükleri dengeleyecek gerekli duygusal olgunlaşma için zaman hazırlar.

Endişe, özellikle erkek bakımından, yeterli bir cinsel birleşme yapamama ve kadın bakımından da tatmin olamama durumunu azaltacağı için daha iyi bir birleşme ve bundan zevk alma sağlar.

Ancak doğum kontrolünün psikolojik güçlükler için evrensel bir çare olduğu sanılmamalıdır. Şu örnek istenilen sonucun alınamayacağını açıkça göstermektedir:

Bay K., yirmibir yaşında, ondört aylık evli, cinsel birleşmelerde tatmin olamıyor. Karısı 'biraz korkak', nedenini bilmiyor. İstenilmedik bir hamilelik korkusu yok.

Erkek de, kadın da çeşitli doğum kontrol araçları kullanıyorlar. Kadında çocuk doğururken öleceği korkusu varsa da, koca 'onu bu korkusundan vazgeçirttiğini' söylüyor. Başka bir güçlük de kadının hiçbir tatmin duymaması. Erkek birleşmede kendisini geciktirmeye çalışıyorsa da bunda başarılı olamıyor; hep 'endişeli'. Evlilik konusunda okudukları kitaplar faydalı olmuşsa da, bu sorunu çözümleyememişler. Bayan K. çekingen ve korkak, yirmiiki yaşında, hiç orgazma varmamış. «Heves duymadığı» ya da «çok kısa sürdüğü» için kendisinde bir kusur olup olmadığını merak ediyor. Belki de okulda cinsellik ve doğum konusunda duyduğu hikâyeler onu böyle şaşırtmış... Güvenli olmak için her birleşmede bir kaç çeşit korunma aracı kul-

lanıyorlar.

Slater ve Woodside'in anlattıkları bu çift pek çok sorunu bir arada ortaya koymuş bulunmaktadır. Eğer korunma aracı kullanmamış olsalardı, kadının duyguları kocanın gerekli ilgiyi göstermediğine bağlanacaktı. Kocanın cinsel faaliyetinin sanki umursamaz bir saldırganlık davranışı olarak kabul edildiği bu durumlarda evlilik uyumsuzluğuna çok rastlanır.

Oysa, gerçekte sorunun kökleri eşlerden birinde ya da her ikisindedir. Gizli sıkıntılar açığa çıkar ama bunlara eşlerden biri sebep olmuş değildir. Karşılıklı kabul edilebilecek etkili bir doğum kontrolü varolan sorunları uyandırmamakta faydalı olabilir ama ciddi psikolojik güçlükleri tedavi edemez, ne de bu kontrolün yokluğu bu sorunların varlığının nedeni olur. Doğum kontrolü aleyhinde olanlar bunun kullanılmasının evlilik uyumsuzluğunun **nedeni** olduğunu söylemektedirler. Yukarıda sözü edilen çiftin üstünkörü bir incelenmesi insanı bu yargıya vardırabilir. Cinsel birleşmenin böylesine şiddetli bir şekilde yönünden saptırılmasının eşler üzerinde ters etkisi olsa gerektir. Böyle üstünkörü varılan yargılar çiftte doğum kontrolundan önce varolan psikolojik güçlükleri hesaba katmamak demektir.

Ayrıca doğum kontrolü yapılmamış olsaydı, ortaya çıkacak endişe ve güvensizliğin cinsel birleşmeyi olanaksız kılacağı tehlikesi de görmemezlikten gelinmiş olmaktadır.

Evliliğin çocuklar doğmadan önceki ilk döneminden bir sonraki dönemine geçen Hare ve Shaw, analar ve daha az olmak üzere babalar bakımından

ailenin kalabalıklığı ile beden ve ruh sağlığının bozulduğunu ve kritik noktanın dört ya da daha fazla çocuk olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bulgular başkaları tarafından onaylanmamış olduğu için bu konuda henüz geniş araştırma alanları bulunmaktadır. Fakat klinik çalışmalar açısından Hare ve Shaw bulgularının doğrulandığında şüphe yoktur.

Bu çalışmalarda ana-babanın ve özellikle ananın yeteneklerinin, bedensel ve ruhsal kötü sağlık belirtileriyle aşırı derecede bozulduğu saptanmıştır. İşte burada geçerli bir doğum kontrolünün gerektiği şartlar bulunmaktadır. Ne yazık ki bu durumlarda kadının yorgunluğu, duygusuzluğu ve çaresizliği etkili bir doğum kontroluna daha az önem verdirecek bir kısır döndü yaratır. Böyle durumlardaki hamileliği izleyen kaçınılmaz bir bunalımın çaresi ancak çocuğu aldirtmakta bulunur. Burada akla yatan bir çözüm bundan sonraki hamilelikleri önlemek için kocanın sorumluluğunu kabul etmektir.

Oysa, böyle bir evlilikte koca genellikle ne psikolojik bakımdan cinsel dürtüsünü kontrol edecek yetenektedir ne de geçerli bir doğum kontroluna başvurabilir. Alkolün etkisiyle de başıboş kalan güdüsel cinsel faaliyet, kadının çaresizliğini olduğu kadar, onun eline geçerli bir doğum kontrolu aracını vermenin önemini belirtmektedir.

Doğum kontroluna başvurmamak yalnızca saldırgan ayyaş kocalar ya da bilgisiz, yorgun kadınlara özgü değildir. Bunun altında yatan bilinçli ya da bilinçsiz birtakım nedenler daha vardır. Örneğin, hamilelik kadının özgürlüğünü ve bağımsızlığını kısıtlamanın bir yoludur.

Bay ve Bayan R. onsekiz aylık evliydim. Erkek otuz, kadın yirmialtı yaşındaydı. Erkek aşçılık yapıyor, karısı da aynı lokantada çalışıyordu. Kadının dışı dönük, çabuk dost edinen bir tipti. Evliliğinden önce sık sık dans etmeye gider, amatör tiyatrolarda oynardı. Kocasını ise bunun tam tersiydi. Bu toplumsal faaliyetlerden nefret ediyor ve evinde oturmak istiyordu. Bu konuda sık sık karısı ile tartışır ve karısını kendisine ihanet etmekle suçlardı. Bir ev almak için yeterli bir para biriktirene kadar çocuk sahibi olmamaya karar vermişlerdi.

Bunun için **coitus interruptus** (fışkırmadan hemen önce penisin vagina'dan çekilmesi) yöntemini kullanıyorlardı. Birgün kadın birdenbire hamile kaldı ve bunu bir 'kaza'ya yordu. Fakat olaylar bunun böyle olmadığını gösterdi. Çocuğun doğumundan az sonra koca bir sinir bunalımı geçirerek hastaneye kaldırıldı. Hastalığı sırasında, karısını kıskandığını ve onu kaybetmekten korktuğunu ve bu yüzden isteyerek hamile bıraktığını açıkladı.

İşte burada da hâkim olan neden, çoğunlukla güvensizlik duygularıyla birlikte rastlanan kıskançlıktır.

Kadının içindeki küçüklük duyguları da onda **hamile olmak** isteğini yaratabilir. Bu durum böyle korkuların giderilebilmesi için en etkili bir çaredir. Bayan C. kocasının üçüncü bir çocuk istememesine karşın korunma aracını kullanmadığını açıkça anlatmıştı:

«Şimdi çocuğu çok seviyor ama o zaman bunun aleyhindeydi. Yaptığım her doğum gayet kolay ve sancısız olduğu halde ben hâlâ doğurmaktan

çok korkarım. Doğumdan haftalar önce gözümün uyku girmemeye başlar. Fakat insanın içinde bir canlı taşıması duygusu şahane bir şey. Hamile olduğum zamanlarda olduğu kadar hiçbir zaman kendimi tam bir kadın olarak hissedemiyorum. Kocam bana herşeyi verebildiği halde bu duyguyu hiç kimse veremez bana.»

Toplum giderek cinsel birleşmenin asıl amacının eşler arasında bir sevgi birliği olduğu düşüncesine yaklaşmaktadır. Bu birleşmenin meyvesini verebilmesi ancak eşler yeni bir hayat yaratmaya hazır ve ona, ihtiyacı olan sevgiyi göstereceklerine emin oldukları zaman mümkün olmalıdır. Bunu elde etmek için de geçerli bir doğum kontrolünün uygulanması gereklidir.

Ne yazık, doğum kontroluna en çok ihtiyacı olanlar, bunu en az başarı ile kullanabilenlerdir.

.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUH HASTALIKLARI VE HEKİMİN ROLÜ

RUH HEKİMLERİ çalışmaları sırasında pek çok evlilik uyumsuzlukları ve evliliği sona erdiren vakalarla karşılaşır. Bu durum bir sorun halini almıştır. Kamuoyu genellikle ruh bozukluğunu 'delilik' ya da zihnî yeteneklerin kontrolünün kaybedilmesi ile bir tutmaktadır. Böyle bir düşünce kamuoyunda korku ve endişe doğurur. Psikiyatik çalışmaların bu korkuyu yenmesi gerekir. Bu yapıldıktan sonra ruh hekiminin çalışması evlilik huzursuzluğunu yaratan çeşitli ruhsal durumların tablosunu çizmek olacaktır.

Ruh hastalıklarının sınıflandırılması halen bir tartışma konusuysa da, şu anda kabul edilen bir sınıflandırmaya göre bunlar başlıca beş kategoriye ayrılmaktadır: Organik psikozlar, fonksiyonel psikozlar, nevrozlar, kişilik bozuklukları ve zekânın normalin altında olması. Bu kategorilerin evlilik patolojisi üzerindeki etkileri nelerdir?

Hemen hemen bütün ruh hekimleri sıklık bakımından ilk başta geinenin kişilik bozuklukları olduğu, bunun arkasından nevrozların geldiği ve dördüncü bölümde kısaca sözü edilen zihni bozukluklarla psikozların epey geriden bunları izlediği düşüncesindedirler. Bu son iki kategoride entellektüel bozukluklar ve ağır ruh hastalıklarının belirtileri olan hezeyanlar ve kuruntular yer alır.

Bu ciddi bozuklukların doğrudan doğruya evliliği sona erdirmede pek seyrek rol aldıkları konusundaki klinik bulgular 2. tabloda açıkça görülmektedir. Burada akıl hastalıklarının boşanmaların yüzde yarısından daha azını kapsadığı kesin olarak ortaya çıkmaktadır.

2. Tablo

	Toplam	Erkek	Kadın	Her
		tarafından	tarafından	ikisi
				tarafından
Herhangi bir nedenle boşanma ile sonuçlanan evlilikler	31.405	13.477	17.785	143
Zina		8.253	7.618	
Zulüm		232	4.430	
Terk		4.359	4.489	
Bu nedenlerin ikisi ya da üçü birden		558	1.147	
Zihni bozukluk		57	35	
Ölmüş kabul edilme		57	27	
Diğer nedenler			39	

Evliliğin sona ermesine ilişkin psikolojik bozukluk türü konusunda daha ayrıntılı bir inceleme yapılmıştır. Blacker, 1952—54 yılları arasında bir akıl hastanesine alınan ve hepsi de hayatlarının bir döneminde evlenmiş olan 8000 hasta üzerinde incelemeler yapmıştır. Bu 8000 hasta içinde 824 boşanma vakasına rastlanmıştır ki, yüzde onun az üstünde olan bu rakam tüm İngiltere için kabul edilen rakama uyum göstermektedir.

Temel bozukluk kategorilerinin dağılımı çok değişik olarak bulunmuştur. Kişilik bozukluklarının evliliği sona erdirmeye üzerindeki etkisi psikozların üç katı idi. Ruh bozuklukları ile özellikle ilgilenmiyen bir Evlilik Kurumunda daha belirgin olan güçlük örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Burada elde edilen bulgular da, ciddi bir çıkmaza giren evliliklerin büyük bir çoğunluğunda önemli kişilik bozuklukları bulunduğu göze çarpmaktadır.

Evliliği yıkan nedenlerin başında kişilik bozukluklarının geldiği görüşünün hastaneler, evlilik kurumları, mahkemeler ve toplum içinden rastgele alınacak örneklerle de doğrulanması gerekmektedir. Bu incelemeler genel eğilimi ortaya koyduğu takdirde, bunun, toplumun kendisi tarafından, mahkemeler, evlilikle ilişkili olanlar ve çiftler tarafından açıkça ayrıntılı olarak anlaşılması gerekir.

Bu anlayışa ancak çok ağır ve hiç de istenmeyecek varılacaktır. Konut, para ve cinsel güçlüklerin ya da aile müdahalesinin somut deneyi çift üzerinde ani bir etki yarattığı için, eşler evlilik gerginliğinin 'nedenini' başka yerde aramazlar. Ayrıca, toplum da fırsat düştükçe bu çözümler üzerinde durarak bu yar-

gıyı kuvvetlendirir. Her insanın kişiliği kendi yapısının ve çevresinin unsurları toplamının son ürünüdür.

Bilinçsiz olanlara erişmek yalnızca olanaksız olmayıp insanın kendi içini yeterince görebilmesi için gereken içe dönük ve yorucu inceleme pek sâlık verilen bir iş değildir. Hele bu 'içini görebilmek' acı verici ya da toplumca kabul edilmeyen huylarla yüzyüze gelmek anlamına alınırsa özellikle böyledir. Hem bu nedenler bulunduktan sonra da kolaylıkla giderilemez.

Eöylece, hem bireysel hem de toplum olarak kolektif sorumluluğu insan dışında tutan ve çevrenin ya da başka bir insanın değişmesi ile bir değişim ve düzelme umudu veren unsurların üzerinde durmak için çok iyi bir neden bulunur. Buna rağmen, eğer toplum evlilik patolojisinin niteliği ile çatışacaksa, insan-ı heyecan çatışmalarının önceliği tanınmalı ve bunun çözümlenmesine çalışılmalıdır.

Evliliğin duygusal ilişkilerinin çok önemli olması yüzünden bu kitapta dinamik kişilik düşüncelerinin katkılarına büyük yer verilmiştir. Bu düşünceler de kişilik bozukluklarını nevrozlardan açık seçik olarak ayıramadıklarından yukarıda belirtilen sınıflandırma güçlüğünden kurtulamamaktadırlar.

Örneğin, Freud'çular bütün nevrozların cinsel içgücü çatışmalarından çıktığını, bunların anksiyete (*) doğurduğunu, ve bu anksiyetelerin de nevrotik

(*) Anksiyete : Sıkıntı, endişe, korku anlamlarına gelir ve kişinin içinde bulunduğu belirli bir psikişik durumu anlatmak amacıyla kullanılır.

savunma mekanizmaları ile bastırıldıklarını kabul etmektedirler. Adler, aşağılık duygusunun önemini belirtmiş ve nevrozlarda dengeleyici unsurlar görmüştür. Yeni-Freud'cular çocuğun güvenlik, sevgi ve şefkat ihtiyacını ve onun ilk yıllarının çaresizlik ve bağımlılık duygusunu yenme çabasını ele alarak işe başlamışlardır.

Bütün bu görüşlerin ortak noktası, temel ilişki biçimlerinin çocukla ana-baba arasında karşılıklı olarak kurulduğu zaman edinilen tecrübelere verdikleri önemdir. Bunlar, gelecekteki yakın ilişkilerde tekrarlanırlar ve böylece evlilik patolojisinin anlaşılmasında önemli olurlar.

Fakat daha önce de belirtildiği gibi kişilik, insanın doğuştan varolan nitelikleri ve genetik yapısıyla da belirlenmektedir. Bu konu ile uğraşan psikoloji okulları yapının fizyolojik temeline, özellikle heyecanlılık, gerginlik ve anksiete duygularına ilişkin huylara önem verirler. Şimdi nevrozlar, önceden kabul edilen kişi-içi bozukluklarına göre değil de, anksiete'nin ön plânda bulunduğu semptomların varlığına ve şiddetine göre sınıflandırılırlar.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NEVROZLAR

BU BÖLÜMDE YALNIZCA EVLİLİK patolojisi için gerekli olan başlıca ruh hastalıklarının ayrıntılarına girilecektir. Nevrozlar esas olarak dört şarttan meydana gelirler: anksiete nevrozları, fobiler, saplantı nevrozları (obsession) ve isteri.

Fobiler, normal olarak zararsız kabul edilebilecek belirli nesnelerin ya da durumların varlığında beklenmedik bir korku nöbeti ile belirlenirler. Saplantı nevrozunda hasta bir takım düşünce ve duyguları sürekli olarak tekrarlar ya da bir iç direnmeye rağmen zorunlu olarak bazı hareketleri yapar. Bu direnme zorunlu davranışı sona erdiremez.

‘İsteri’ terimi iki anlamda kullanılır: en yaygın biçimi ile, olgunlaşmamış ve duygusal bakımdan aşırı hareketleri belirten isterik davranışlar için; ve, orga-

nik bir sakatlık varolmadığı halde ruhi ya da bedensel mahiyetli bir fonksiyonun kaybedilmesine ilişkin nevrozun kendisini anlatmak için.

İsterik kişiliğin dışında, bütün bu şartların zaman zaman evlilik patolojisine ilişkin olarak bulunduğu görülebilir ama bunların arasında özel bir bağlantı bulunduğuna dair bir kanıt yoktur.

Evlilik içinde endişeli olan insanın çok önemli bir rol oynaması yüzünden anksiete nevrozunu daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

Anksiete pek serbestçe kullanılan bir terim olup, şiddetine göre, çarpıntı, terleme, kızarma, titreme, ağız kuruluğu, bulantı ve hatta kusma gibi fizyolojik belirtilerle birlikte görülebilen bir korku, ürkme ya da huzursuzluk duygusu anlamına gelir.

Bunlardan bazıları sınavlarda ya da tehlikeli durumlarda herkesin rastlamış olduğu belirtilerdir. Aşırı anksiete hali psikosomatik adı verilen çeşitli hastalıklarda da sık sık görülmektedir. Bazı deri hastalıkları, ülser, astım ve baş ağrısı, gergin ve endişeli kimselerde çok rastlanan hastalıklardır.

Gerçekte bu hastalıkların çeşitli nedenleri varsa da, gereksiz endişenin bunları şiddetlendirdiğinde şüphe yoktur. Zulüm bir boşanma nedeni olarak ileri sürüldüğü zaman anksietenin evlilik patolojisinde özel bir önemi vardır. Çünkü bu şartlar giderek artan gerilimle bütün bütüne şiddetlenirler ve suçlanan eş bunları 'yaratmakla' suçlanır ve sorumlu tutulur.

Anksiete bundan önceki bölümlerde sözü edilen kişilik sıkıntıları çeken insanlarda, hele bu kimseler belirli yetersizlik ve aşağılık duygularıyla yaşıyor-

larsa, sık sık görülür. Bu tür insanlar yetersizliklerinin her an açığa vurulmasını, eleştirilmesini, bunlarla alay edilmesini beklerler.

Bilinçli ve bilinçsiz olarak hep bir eksiklik duygusuyla yaşarlar. Ne kadar hafif olursa olsun bir sınıma niteliğinde olan her durum insanın faydasız bulunacağı, suçlanacağı ve cezalandırılacağı korkusunu yaratır. Diğer insanların davranışları bu ürkütücü bekleyişlerle açıklanır.

Hiç şüphe yok, insanın kendi isteklerinin böylece hayâl edilmesi, gerçek ya da hayâli eksikliklerin örtülmesi için bir çabayı gerektirir ve bu koruma yolunun sağlanması için de aşırı bir anksiete durumu söz konusu olur.

Bu aynı zamanda, diğerlerinin incitici, tehdit edici, eleştirici ve hoşgörüsüz olarak kabul edilen davranışlarına karşı bir düşmanlık ve güceniklik de yaratır.

Anksiete'nin bu kişisel duygularla ilişkili olması gerekmez. Kişilikleri bakımından tatmin olmuş ve güvenli kimseler de bunu hissedebilirler. Düşünüle- ne uygun olmayan herhangi bir durum, beklenilmedik olaylar ve genellikle başkalarına bir gerginlik kaynağı olmayacak durumlar bu tip insanlar için en şiddetli bir baskı haline gelir. Köşenin ardında kendilerini bir felâketin beklediği inancı bunlar için yaşayan bir gerçektir; aileden birisinin biraz gecikmesi onlar için ölümcül olmasa bile müthiş bir kazanın habercisi sayılır. Eş ve çocuklar her an ölümün eşiğinde kabul edilir ve hayâl gücü korku ve dehşetle çılgına döner.

Anksiete doktorların tedavi zorunda kaldıkları

en yaygın bir hastalıktır. Kendi başına evlilik için bir tehlike yarattığı söylenemez. Fakat ilişki sıkıntılarına sahip eşlerden birisinde ya da her ikisinde birden bu durum varsa, o zaman evlilik ağır bir yük haline gelir.

Bu durumda, eşlerin, ilişkinin duygusal yanını incelemelerini sağlamak için bu semptomları azaltacak ilâçlar kullanılmalıdır. Evlilik patolojisinde, semptomların bastırılmasından çok kaynaklara varmaya çalışılması mutlak olarak gereklidir. Bunların kökeni tatminsiz bir ilişki ise, bu ortaya çıkarılmalı ve mümkün olduğu kadar düzeltilmeye çalışılmalıdır.

Uzlaşmayı mümkün kılacak derecede anksiyete ve gerginliği ortadan kaldırmaya yardımcı olsalar bile, ilâçlar tek başına insan ilişkisini onaramazlar.

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

PSİKOZLAR

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI ve nevrozların dışında psikozlar da evliliğin sona ermesinde az da olsa bir katkıda bulunurlar. İlk ikisinin aksine bu şartlar ağır ruhsal belirtilerle birlikte görülür: hezeyanlar, kuruntular ve önemli zihin bozuklukları ön pândadır.

Organik psikozların büyük bir çoğunluğu yaşlılarda ve evlilik uyumsuzluğunun önemli olmadığı yaşlarda bulunanlarda görüldükleri için bunlar bir kenara bırakılabilirler.

Pek seyrek olarak da bir kaza, bir ur ya da hastalık sonunda genç bir insanın zihni zarar görebilir. Eğer bu durumun ardından hemen ölüm gelmezse eş eskisinden çok az yeterli bir düzeyde yaşayan bir

yarı-kötürümle ya da akıl hastanesine yatırılması gereken bir karı veya koca ile yaşamak zorunda kalacaktır. Sağlıklı olan eş ailenin duygu ve malî yükünü taşıyacağı gibi, duygusal ve cinsel destek yoksunluğuna da uğrayacaktır.

Bu gayet seyrek rastlanan ağır şartlı durumlarda evliliğin dengesi ve hastalıktan önceki niteliği, sağlıklı eşin davranışlarında etkili olacaktır.

Fonksiyonel psikozlar içinde bizim konumuz için en önemli olan şizofreni'dir. Bu hastalık yirminci, otuzuncu ya da kırkinci yaşlar içinde başlar ve düşünme, duygu ve davranış bozuklukları ile belirlenir. Davranış bozukluklarının en yaygın olanı hayâller görmektir.

Paranoid şizofreni adı verilen pek yaygın bir türünde hasta çoğunlukla kendisini, kendisine karşı kurulan bir komplonun kurbanı olarak, düşman ve cezalandırıcı güçlerin merhametinde kalmış hisseder. Gayet şiddetli, açıklanamayan ve kurtulamıyan bir kıskançlık da bu durumla birlikte var olabilir.

Hasta, kendi çevresindeki en yakın insanlara güven duymadığı için çok aşırı bir kişisel güvensizlik içindedir. Paranoid şizofreni'de eşe hakaret edilebilir ve hatta çok aşırı biçimlere varabilen bir saldırma ve şiddet de görülebilir. Bazan eş sadakatsızlıkla ve hatta çok çirkin cinsel ilişkilerde bulunmakla suçlanır.

Bu hastalığın en çok rastlanan biçiminde hasta bir takım sesler işittiği hayâline kapılır ve kendisine bedenî bir zarar verebilir. Fakat genellikle hiç de hoş olmayan bir şekilde sürekli olarak suçlamayı tercih eder. Psikozların tedavisindeki son ilerlemelerle

bu şiddetli belirtiler kısa zamanda kontrol altına alınabilir ve hastanın hezeyanları önlenir.

Ancak bu ilerlemelere ve bu tür hastaları toplum içinde tutma gayretlerine rağmen, içine kapanıklık, hareketsizlik, kişisel ilişkilerin azaltılması, heyecan ve duyguların körleştirilmesi biçiminde kendisini gösteren kişilik bozulmasına engel olunamamaktadır.

Kişiliğin bu bozulmasının şizofrenik hastaların evlilik oranları üstünde ters bir etkisi olduğu gerçektir. Bu tür hastalar üstünde yapılan araştırmalar bunlar arasında evlenme oranının çok düşük olduğunu göstermiştir. Son yapılan bir araştırmada şizofrenik hastaların genel nüfus oranına göre evlenmeme oranlarının yüzde elli olduğu saptanmıştır.

Evliliğin bu gerilime dayanabilmesi ancak ailenin kaynaklarına ve özellikle fazladan sorumlulukları yüklenecek olan eşin yapısına bağlıdır. Duygularının körleşmesi sonunda şizofrenik hastanın şiddetli duygusal istekleri ile başedebilme yeteneğinin azalması, aile çerçevesi içinde kötü sonuçlar doğurur.

Hastanın, kendisine yüklenecek olan duygusal yüklerin az ve idare edebileceği bir miktarda olduğu bir yuvaya döndüğü zaman, iyilik durumunu koruma fırsatının bulunduğunu belirten kanıtlar vardır. Bu hastalığın evlilik üzerindeki yıkıcı etkileri açıkça görülmektedir.

Şizofrenik hastalar yalnızca yüksek evlenmeme oranına sahip olmakla kalmayıp, bunların yaptıkları evliliklerin son bulma oranları da pek yüksektir. Bu, özellikle hastanın uzun süre hastanede tedavi altında kalmasının gerektiği durumlarda görülür.

Bütünüyle şizofrenik hastalar üzerinde yapılan bir araştırmada, 399 kadın ve erkekten meydana gelen bir grupta beş yıllık bir izlenme sonunda evli erkeklerin yüzde 47'sinin ve kadınların yüzde 27'sinin boşanmış ya da ayrılmış oldukları görülmüştür.

Bir de, paranoid bozukluğun ellinci, altmışıncı ya yetmişinci yaşlarda görüldüğü ve büyük bir olasılıkla genel şizofren grubuna giren küçük bir grup daha vardır.

Burada uzun bir süre, belki de yirmi otuz yıl süren bir evliliğin sonunda eşlerden biri diğerini sadakatsızlıkla suçlayacaktır. Suçlamalar ısrarlıdır ve bir takım kanıtlarla kuvvetlendirilir. Giyim eşyalarında dudak boyası, pdra, 'meni' lekeleri bulunur ve 'kanıt' olarak ortaya atılır; telefon konuşmalarının, so-kağa çıkmaların 'sevgili'yle buluşmak için mazeretler olduğu ileri srlr. Açıklamaların, reddetmelerin, suçsuzluk iddialarının hiç faydası yoktur: Bu, mantıklı bir açıklamayı kabul edemiyecek bir kuruntu hastalığıdır. Bu durumda ızdırap çeken eşe yardımıda bulunulabilir.

Bazan hastalığın şiddeti ilâçlarla azaltılabilirse de, bu ancak hastanın ilâcı kabul etmesiyle mümkün olacaktır. Gerçekte kendisi hasta olmadığı düşünce-sindedir. Böyle bir evliliğin devamı yine de sağlıklı eşin bu duruma karşı göstereceği hoşgörüye dayanmaktadır. Hastalık başlamadan önceki evlilik dönemi ilişkisinin kusursuz olması bu evliliklerin devamında en büyük etkendir.

Diğer çok rastlanan psikotik hastalıklara taklitçi hastalıklar adı verilir. Bunlar kişinin ruhsal duru-

mundaki değişikliklerle belirlenirler. Çok kimse kendisinin normal kabul edilebilir düzeyinin altında ya da üstünde geçici bir ruh durumunda olduğunu hisseder.

Bu dönemler uzadıkça, ruhsal değişiklik de ciddileşir, depresyon ya da manya yerleşir.

Depresyon, hastayı gelecek umudu beslemeyen, yaşamak, yemek içmek istemeyen bir duruma sokan boğucu bir sıkıntı duygusudur. İnsan kendisini herkes tarafından terkedilmiş olarak görür ve bu duruma düşmesinin nedeni olarak bir takım suçlar işlediğini düşünür.

Bu tür hastalıklar şimdi tedavi edilebildiklerinden ve zaten kısa süreli olduklarından şizofren türü hastalıkların yarattığı gerilimi yaratmazlar. Bu hastalıkların evliliğin sona ermesinde büyük bir etkileri yoktur.

Yine de depresyonun çeşitli şiddet dereceleri vardır. Yukarıda sözü edilen belirtiler olmasa bile hastalar kendi enerji ve yeterliliklerini ağır bir sınırlamaya sokmaya yetecek bir depresyon geçirebilirler. Çoğunlukla kişilik sıkıntıları ile ilişkili olan daha az ağır vakalar, zaten ilişki gerilimleri altında olan evlilikler için ciddi birer tehlike olabilirler.

Depresyonun evde doğan sıkıntılı bir duruma tepki olarak ortaya çıkmasına çok rastlanılır. Bu halde de insanın tam yeteneği ile çalışmasına engel olacağı için sorunu daha da ağırlaştırmış olur.

Müzmin olarak keyifsiz ve yorgun bir ev kadını, kendini işine veremediğini görecektir. Kocasını kendi-

sine yardım etmediği için ya da herşeyi ondan beklediği için suçlamaya kalkacaktır. Bu doğru olabilir ama kocası yardım ettiği takdirde de, bu ona bir derece rahatlık sağlayacaksa da, iç huzurunu sağlayamayacağı için durumu pek düzeltmeyecektir. Yeni bir bunalım dönemi gelene kadar umutsuzluk ve düş kırıklığı devam edecek, koca yine suçlanacaktır.

Bu durum erkek artık isyan edene kadar böyle devam eder. Depresyonun herhangi bir biçimi, temel fizyolojik fonksiyonları da darmadağın edeceğinden (cinsel olanlar da bunların içindedir) kadının azalan arzusu ona yeni bir suçluluk duygusu yükleyecek ve kendisini kocasından uzaklaştıracaktır.

Bu uzaklaşma yalnızca incinen ve öfkelenen eşin kendini çekmesi ile olmaz. Depresyonun önemli niteliklerinden biri de, insanın toplumsal ilişkilerden kaçınması, kendi içine çekilmesi ve en basit istekler karşısında bile bir çaresizlik duymasıdır.

Eş, bu durumun depresyonun niteliğinden geldiğini anlamadığı sürece bunun ortaya vurulması, acı çekenin kötü niyetinin başka bir 'kanıtı' olarak görülecektir.

Depresyonun diğer bir niteliği de dairesel niteliğidir; insanın birkaç gün ya da hafta için hâkim olur, sonra kaybolur bir süre sonra yine gelir. Bu tekrarlayan dönemler açıkça görülmedikleri takdirde ilişkiler ve çalışma düzeni üstünde derin etkiler bırakır. İyi bir dönemde yakınlık elde edilir, plânlar yapılır, umutlar yükselir ve işlere hevesle sarılır.

Fakat depresyon başlayınca, en küçük bir olayda bile bir suç niteliği aramakla belirlenen bir içine

çekilme görülür. O çalışma ateşi sönecek, en iyi biçimde hazırlanan plânlar bile uygulamaya konmayacaktır. Bu ruh değişimleri eşlerin birbirlerini güvenilmez olmakla suçlamalarının nedeni olur. Bu durum hem acı çeken hem de çevresindekiler için anlaşılmasız olduğundan, toplumsal ve ahlâksal yetersizlik nedenleri aranır. Bu depresyon dönemlerinin evlilik üzerinde büyük önemi vardır.

Eğer acı çeken eş zaten küçüklük ve suçluluk duyguları altında eziliyorsa, bu tekrarlayan hareket-sizlik dönemleri - diğer eş tarafından tembellik, bencillik gibi saldırı silâhları olarak kullanılmadığı takdirde bile - kişisel yetersizliğin bir takım yeni kanıtları olarak görülür. Anksiete belirtileri ile birlikte varolan hafif ya da orta derecede bir depresyon uzun bir süre devam edebilir ve eşlerin her ikisi için de cesaret kırıcı olur. Bu takdirde uygun bir tedaviyle duruma müdahale edilmesi mutlak surette gereklidir.

Çocuğun doğumunu izleyen dönemde de depresif ya da şizofrenik bir hastalık ortaya çıkabilir. Bu doğum sonrası hastalıklarının 400 ilâ 1200 doğumda bir olduğu çeşitli araştırmalarla saptanmıştır. Bu hastalıklar hastanede tedaviyi gerektirmektedirler. Shenley Hastanesinde bu tür 81 vaka izlenmiş ve bunlardan ondördünün boşanma ya da ayrılıkla son bulduğu görülmüştür. Yüzde onyedi olan bu oran, genel nüfusa oranla biraz yüksektir.

Doğum olayına ilişkin ve yukarıda sözü edilen depresif hastalıklarla bağlantılı olan, fakat ne doktor ne de hasta tarafından genellikle hastalık olarak kabul edilmeyen bir takım doğum sonrası sıkıntıları

daha vardır. Bu kimseler uzun bir süre sonra mutlaka evlilik danışmanlığı kurumlarına başvururlar. Eşlerin şikâyetleri aralarındaki ilişkinin çözülmekte olduğu ve ayrılma ya da boşanmayı düşündükleridir.

Bir rastlantı ya da belirli sorular sorulması sonucunda, eşlerin birbirlerini suçlamalarının ardında, kadın yahut erkek sıkıntının en son çocuğun doğumundan sonra başladığını kabul eder.

Hikâye artık çok klişeleşmiştir. Çocuğun doğumundan sonra ana kendini yorgun hisseder, normal enerjisini kaybetmiştir. Ailenin diğer üyelerine karşı tedirgin ve hoşgörüsüz olmaya başlar. Eğer eskiden de huyu böyleyse bu davranışları daha çok şiddetlenir, geçmişte sakın bir insansa yine bu davranışlar kendisi için hiç alışılmamış ve karakterine uymayan şeylerdir. Bu belirtiler yeni çocuğun doğumu ve anaya yüklediği yeni yüklerle açıklanmaktadır.

Önemli bir yorgunluk ve tedirginliğin yanı sıra, cinsel isteğin azalması durumu da göze çarpar. Ya cinsel birleşmeden bütün bütüne vazgeçilir ya da kocanın hatırı için istemeyerek ve hiç zevk duymayarak buna katlanılır. Herkes durumun düzelmesini bekler, bu arada koca ve akrabalar yardımcı olmaya çalışırlar. Fakat durum değişmeyince, birkaç ay geçtikten sonra o iyilikçi sabır yerini sessiz bir eleştiriye ve daha sonraları da artık karısını tanıyamayan kocanın açıkça homurdanmalarına kadar gider. Kadın gerçekten bir çaba göstermediği için eleştirilmekte ve ortada 'bencil', 'sorumsuz' ve 'tembel' gibi sözler dolaşmaktadır.

Kadın ise bu arada içinde bulunduğu bu gayet

sıkıntılı durumdan kurtulmaya çalışmakta, ancak bundan kurtulamamaktadır. Bir süre sonra evlilik zarar görmeye başlar ve eşler bir ayrılığı düşünür halle gelirler. Eğer doğum sonrası sendromu kesin olarak saptanabilmiş ve gerekli tedavi yapılabilmişse evlilik kurtarılır.

Bu yukarıda anlatılan sorunlara sahip bir çift, dokuz yıl hiç evden çıkmadan yaşadktan sonra tedaviye başlamalarından bir iki hafta içinde tiyatroya gidebilmişlerdi.

Bu bölümü bitirmeden önce psikiyatrin evlilik bozukluklarındaki rolünü kısaca gözden geçireceğiz. Her ruh doktoru kendi alanı olarak tanınan psikozların teşhis ve tedavisinde önemli bir rol oynar. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi bu, evliliğin yıkılmasının toplam patolojisine ancak çok küçük bir katkıdır.

Ağır evlilik sorunlarının büyük bir çoğunluğunu, çeşitli biçimlerinde anksiyete varlığının arttırdığı kişilik bozuklukları meydana getirir. Böylece evlilik bozuklukları, psikozları kapsayan 'organik' alanla ve nevrozların dinamik olamayan açıklamaları ile uğraşan ruh doktorları ile, 'dinamik' tedaviyi tercih eden analizciler, psikoterapistler ve bu konuda çalışan diğer ruh doktorları arasında gittikçe azalan fakat yine de belirli olan bir gerilimi ortaya çıkarırlar.

Bütün ruh doktorlarının bu sorunları aynı değerlendirmeye tabi tutmalarını haklı olarak bekleyen bir toplum için bu durumun epey karmaşık olduğu şüphesizdir. Fakat durum, hiç de toplumun istediği gibi değildir ve sık sık aynı evlilik üzerinde birbirleriyle çelişen raporlar verildiği görülmektedir.

Şu anda bütün ruh doktorlarının gördükleri eğitim onların evliliğin dengesi konusunda bilgi edinmelerini gerektirmektedir. Bunun dışında her ruh doktoru, evlilik patolojisinin mekanizması hakkında kendi ilgi derecesine göre çeşitli bilgilere sahiptir. Bu hiç de tatmin edici bir durum değildir. Gelecekteki temel eğitim döneminde bu sorunlara özel bir dikkat gösterilmesi gerekmektedir.

Bu konuda psikolojik ve sosyolojik bilgiler arttıkça, bununla uğraşan ruh doktorları da bu çok rastlanan sorunları çözümlemekte daha çok yetenekli olacaklardır.

Şu anda, anksiete ve ruh bozukluğu durumlarını ilâç yolu ile düzeltmekle işe başlayan ruh doktorları heyecan bozukluklarının tam bir değerlendirmesine gitmektedirler. Oysa ne Freud psikolojisinin ne de bir takım organik psikiyatrların katılığı bu sorunun çözümlenmesinde faydalı bir katkıda bulunamaz.

Gerekli olan, bütün ailenin durumunu da göz önünde bulundurarak, eşlerin sevgi ve içgüdüsel ihtiyaçlarını ve gerilimlerini dikkatli bir şekilde değerlendirmektir. Tedavi, eşler arasında etkili bir bağlantıyı yeniden yaratmak ve ortak ihtiyaçların tatmini ve çatışmaların giderilmesiyle, evliliği kendi itilimi ile yoluna sokmak amacını gütmelidir.

Evlilik çatışmalarını çözümlemek çok zaman alıcı bir iş olduğu için ruh doktorlarının kendi işleri dışında ayrıca bunlarla uğraşacak zamanları olmadığı ortadadır. Önceliğin hangi konuya verilmesi sorunu her doktorun önüne çıkan bir şeydir.

Aile ihtiyaçları giderek artan isteklerde bulun-

duğu için, bunların önceliği alması bu konuda temel psikiyatrik eğitimin yeterliğine bağlı olacaktır.

Doktorlar ve psikiyatrlar, patolojinin mahiyeti konusunda daha çok bilgi sahibi olsalar ve müdahalenin faydalı olacağına inansalar, evlilik sorunlarını ele almakta daha istekli olacaklardır.

Yakın gelecekte bu alanda yeterli sayıda uzman olması olanağı bulunmadığı da açık olarak görölmektedir. Psikiyatrlar evlilik danışmanlarını ve evlilik uzlaştırma kurumlarında çalışanların yetiştirilmesinde yardımcı olarak çok faydalı bir rol oynayabilirler.

ONALTINCI BÖLÜM

BOŞANMANIN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

EVİLİLİĞİN SONA ERMESİNİN aile üzerindeki etkisinin değeriendirilmesi, bugüne kadar bu konuda pek az ayrıntılı araştırmalar yapılabildiği için pek güçtür. Böyle araştırmalar yapılmış olsa bile, bu durumun eşlere ve çocuklara yüklediği acının büyüklüğünü ve şiddetini ölçmek olanağı yoktur. Muayene odasında elde edilen kişisel ya da ikinci elden tecrübeler, insan dayanıklılığını yeterlilik sınırına kadar götüren ve hatta bu sınırı aşırtaan perişanlığı gözler önüne sermektedir. Otobiyografiler ve hayat hikâyeleri, kişisel çatışmaları ve durumun karmaşıklığını daha gerçek olarak yansıtmaktadırlar. Burada ancak tarafsız araştırmaların bir özetini vermekle yetineceğiz.

Kesin ayrılma ya da boşanma kararının verilmesinden önce kavgalarla, bedensel ya da ruhsal kö-

tü sağlık durumlarıyla belirlenen ve giderek artan bir gerilim dönemi vardır. Tartışmalar sıklaşır ve sahne, ilk yardım hastanelerinin, karakollarının ve psikiyatrik kuruluşların zaman zaman tanık olduğu olaylar için hazırlanmış olur.

Bu patlayışlar, aşırı derecede alınan alkolün kontrolü azalttığı, düşmanlığı körüklediğı ve insanın içinde bastırılmış şiddet duygularının harekete geçirilmesi ile birlikte olarak genellikle geceleri yer alırlar.

Bunun aksine kavgalar çok az da olabilir, hatta hiç olmayabilir ve artan gerilim bedensel belirtilerle ortaya çıkabilir. Uykusuzluk, başağrısı, çeşitli ağrı ve sancılar, yorgunluk ve huzursuzluk aile doktorunun sık sık çağırıldığı gayet yaygın şikâyetlerdir. Böylesine eksiklik duygusu ve acının yanısıra kaçınılmaz olarak beliren depresyon bazan öyle aşırı derecelere ulaşabilir ki, umutsuz hareketlere başvurmak istenebilir. Evliliklerinin sona ermesinin kişisel varolmalarının sonu demek olduğuna inanan insanlar vardır. İşte bu kritik noktada intiharlar ve intihar teşebbüsleri hiç de az değildir.

Bu anlarda en çok duyulan cümle şudur: «O artık gittiğine göre yaşamak istemiyorum. Uğrunda yaşayacak hiçbir şeyim yok artık!» Bu söze bir süre için karşılık bulunamaz. Yas ve sonra kendine gelme dönemi ile ölüm kaybına hiç benzemeyen bu kayıp, kaçınılması pek güç olan kişisel bir sorumluluk ve suçluluğu da birlikte getirmektedir.

Kendini çekme ve karşılıklı yabancılaşma ile birleşen sevgi eksikliği başkalarının sempati ve deste-

ğini arama ve buna cevap verebilme durumunu yaratır. Aynı durumda olan pek çok kimse bulunduğu için bunlar birbirlerine, evlerinde eksik olan sevgi ve şefkati sürekli olarak sağlayabilecek bir grubu meydana getirirler. Böylece sahneye girecek olan diğer kadın ya da erkek genellikle evliliğin yıkılmasının nedeni değil, varolan durumun ürünüdür.

Ayrılık sırasında üçüncü ve dördüncü kişilerin gerçekten varolmamaları halinde bile elde edilen bulgulara göre, boşananların yüzde yetmiş ilâ sekseninin yeniden evlendikleri saptanmıştır. Pek çok araştırmacı bu ikinci evliliklerin başarısına değinmişler ve bundan, birbirleriyle çatışan sonuçlar çıkarmışlardır. İkinci evliliklerin çok başarılı olabileceğinde şüphe yoktur, ama ilk evliliğin başarı ve dengeliliği ile kıyaslanınca bunun şansı ne kadardır?

Bu konuda pek az bilgi varolup, daha pek çok araştırmanın yapılması gerekmektedir. Monahan, ayrıntılı bir araştırma yaptığını bildirmektedir. 1953-55 yılları arasında 70.901 evlenme ve 15.502 boşanma yapılmıştır. Her yüz evlilikte boşanma oranı, evliliğin son bulma biçimine göre hesaplanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3

1953-55 yılları arasında her yüz evlilikte boşanma oranı. (Evlilik tiplerine göre ayrılmış)

Tüm boşanma oranı	21.9
Her iki eşin de ilk evliliği	16.6
Bir eşin ilk evliliği	36.8
diğeri bir kere boşanmış	

Her ikisi de birer kere boşanmış eşler	34.9
Bir eş bir kere boşanmış diğeri birden fazla boşanma geçirmiş	62.1
Her iki eş de iki kere ya da daha fazla boşanmışlar	79.4
Her ikisi de birer kere dul kalmış eşler	9.9
Bir eşin ilk evliliği, diğeri bir kere dul kalmış	16.1

Yazar dul kalanların dengeliliğine işaret etmekte, fakat şunları da belirtmektedir: «Boşanma oranımız, boşanmaya eğilimli bir nüfus grubu arasında boşanmaların tekrarlanması ile artmaktadır. Amerika düzeninde iki çeşit evlilik biçimi görülmektedir. Normal evliliğin dışında, nüfusun önemli bir azınlığı, bütünüyle yasalar içinde kalarak 'silsile biçiminde çok evliliği' uygulamaktadır.»

Bu nüfusa ilişkin bulgular Birleşik Devletler'de diğer şehirlerdeki bulgulara uyum göstermekte olup, boşanmış eşin incinebilir kişilikli bir gruba girdiği görüşüne de uymaktadır. Bu insanlardan bir kısmı aradan bir süre geçtikten sonra yeni bir evlilikte başarılı bir insan ilişkisi devam ettirebilecek kadar sıkıntılarından kurtulabilmektedirler.

Diğer bir kısmı ise, temel sıkıntılarını kendi içlerinde taşımaktalar ve sonraki evliliklerinde aynı akibete uğramaktadırlar. Böylece bazı eşler için boşanmada ve ikinci çabada mutluluğa kavuşmak için mutlak bir olanak vardır.

Samuel Johnson'un ikinci evliliği umudun tecrübeye zaferi olarak nitelemesine karşın, büyük bir çoğunluk bunu yapmakta ve Dr. Johnson'un inanmaya cesaret edebildiğinden daha çok şey elde etmektedirler.

Bir evliliğin yıkılması yalnızca iki yetişkinden başka kimseleri de etkilemektedir. İnsan hoşgörüsüzlüğünün, düşmanlığının ve nefretinin en acı görüntülerine tanık ya da bunun taraflarından biri olmak istemeyen çocuklar çok ağır bir bedel ödemektedirler. Kendi kabahatları olmadığı halde çocuklar güvenlik duyma haklarından yoksun ve kendilerini dünyaya getirenlerin sevgilerinden uzak bırakılmaktalar, sık sık şu ya da bu tarafı tutmak için itilmekte ve zorlanmaktadırlar.

Hem ananın hem de babanın çok ihtiyaç duyulan ve arzulanan olumlu sembolü, bunlardan birinin, çocuğun anlayamadığı ve değerlendiremediği gerçek ya da hayâli şikâyetleri ile tanınmayacak kadar bozulmaktadır. Çocuklar kendilerini anaya ya da babaya bağladıkları, diğerinin aleyhine olarak görüş noktalarını biri ile özdeşleştirdikleri zaman, bağlılıkları katlanılmayacak kadar büyük bir zarar görmektedir. Yıllar geçtikten sonra bunlar durumlarının kararsızlığının ve o zaman girmek zorunda bırakıldıkları mutlak sahteliğin farkına varırlar.

Sevgi kaynaklarından hiç olmazsa birinin yanında bulunabilmek için ana-babadan birinden yabancılaşınca, sonradan durumu açık olarak görürler ama artık yapılmış olan haksızlıkları düzeltmek fırsat ve olanağı olmayabilir. Etki altında kalabildikleri ço-

cukluk yıllarında şiddet ve öfke sahnelerinin tanıkları oldukları için, ana-babaları hakkında en eski anıları onların birbirlerini incittikleri, karşılıklı saygı ve güven gösterme yeteneklerinin bulunmadığıdır.

Çocuk bir sevgi nesnesi olmaktan çıkıp da, ana-babanın başka bir yolla elde edemediklerine sahip olabilmeleri için bir araç haline gelince, durum daha da kötüleşir. Böyle durumlarda çocukların bir takım bedensel ve ruhsal belirtiler ortaya çıkarmaları hiç de şaşırtıcı değildir. Okul çalışmaları bozulur, çeşitli davranış ve ahlâk bozuklukları görülür.

Kaçınılmaz ve gerekli olan son ayrılma ana-baba için acı ise de, bu insan dramının son perdesi, çocuğa ızdırap veren ve içinden çıkamıyacağı bir karar verme sonucunu doğurmaktadır. Bazı durumlarda istekleri gözönüne alınabileceği halde genellikle çocuk anaya bırakılır. Bu çoğunlukla en iyi bir çözüm yoludur. Ancak çocuğun anasına olduğu kadar babasına da ihtiyacı vardır ve verilecek en kusursuz karar bile uzaklaşan ebeveynin yerini tutamaz.

Kendi kabahatı olmadan anasını ya da babasını kaybeden, onlar arasında bir seçim yapmaya zorlanan, kendi yaratmadığı bir durumdan mümkün olan faydayı elde etmek durumunda bırakılan çocuk için en acı an, işte bu andır. İzdirabının şiddeti durumun iyi idaresi ile büyük ölçüde azaltılabilirse de, hiç şüphe yok ki, yine de pek çok şey çocuğun yaşına bağlıdır.

Bütünüyle şaşırmayacak derecede durumu anlayabilecek bir yaşa gelmiş çocuklarla olup biteni anlamayacak kadar küçük olanlar ayrılma anında en az

acıyı çekerler. Fakat arada kalan grup bölünmüş bağımlılığın, kaybın ve ayrılığın bütün acılarını çekecektir. Bunlarda da yine birtakım bedensel ve ruhsal belirtiler ortaya çıkabilir, davranışları ve okul çalışmaları bozulabilir. Ancak eşlerin karşılıklı düşmanlıklarını ve öfkelerini en az derecede göstermeleri ile bu durum bir ölçüde düzeltilebilir.

Ayrılan eşi en az eleştiri ile, en iyi şekilde gösterme çabasının varlığında çocuk kendisi için karmaşık olan bu durumdan daha az acı duyacaktır.

Ayrılma sırasında çocuğun çektiği acıya gereksiz bir önem verildiği düşünülebilir. Gerçekteyse, gerilimleri ve kavgalarıyla sürekli bir evlilik uyumsuzluğu da çocuğun üzerinde aynı sert etkiyi yaratır. Zaten boşanma kolaylıklarının getirilmesini ve boşanma süresinin uzatılmamasını savunanlar bu durumun çocuk üzerindeki etkisini ileri sürmektedirler.

Boşanmanın aleyhinde olanlar, ailenin yıkılması ile çocuğun refahının tehlikeye düştüğünü söylerlerken, lehinde olanlar da, sürekli uyumsuzluğun var olması halinde çocuğun tehlikeden kaçınamayacağını ve evliliği sona erdirmenin onun için daha müşfik bir hareket olacağını söylemektedirler.

Her iki görüşü de yansıtan vakalar verilebilirse de, yeryüzündeki bütün kanıtlar halen pek az olan yeterli araştırmalar için hiç de tatmin edici bir şık değildir.

Ana ya da baba yoksunluğu ve hele ana yoksunluğu pek çok psikiyatrik araştırmaya konu olmuştur. Bowlby'nin bu alandaki katkısı çok büyüktür. Onun çıkardığı sonuçlara göre uzun süreli ana-çocuk ay-

rılığı ile ciddi kişisel bozukluklar arasındaki ilişki çok önemlidir. Bowlby'nin, halen üzerinde çalışmalar yapılan bu ilk bulguları yoksunluğun anlamını genişletmektedir.

İsveç'in üçüncü büyük şehri olan Malmö'de, boşanmış eşlerin çocuklarının toplumsal durumları konusunda geniş ve ayrıntılı bir araştırma yapılmıştır. Eşleri 1920-31 döneminde boşanmış 606 ailelik bir grup, boşanma anından 1949'a kadar izlenmiştir. Bu yıkılan evliliklerin üçte biri çocuksuzdu. Diğer ailelerin 1464 çocuğu izlenmiş ve bunlardan 1333'ü (676 erkek ve 657 kız) ayrıntı ile incelenmiştir.

Bir takım toplumsal nitelikler araştırılmış ve bunların genel nüfusa oranla boşanmış ailelerin çocuklarındaki oranları saptanmıştır.

İslahevine alınan çocukların oranı yüzde 6.6 olarak bulunmuştur ki, bu Malmö nüfusuna göre dört kere daha fazladır. Normal olarak kızlar için daha az olan bu durum, yine de şehir nüfusuna oranla iki katı bulmuştur. Eğer elli yaşına kadar yaşamış olsalardı erkeklerde suçluluk oranı yüzde yirmiyi bulacaktı. Bu rakam bile genel nüfusa oranla iki kat olarak bulunmuştur. Bu çift katlı orana kadınlarda da rastlanılmıştır. Kırk yaşına gelince ciddi alkoliklik oranı da üç katına çıkmıştır.

Bozulan yuva ile ruh hastalıkları ve kişilik bozuklukları arasında da yakın bir ilişki bulunmuştur. İntihar teşebbüsleri özel bir ilgi görmektedir. Çocuklukta ana-baba kaybı ile sonraki hayatta intihar davranışı arasında gayet önemli bir ilişki saptanmıştır. Buradaki çocuklukta kayıp terimi, onbeş yaşın-

dan küçük çocuğun asıl ana ya da babasından ya da her ikisinden en az oniki ay süren bir yoksunluk dönemini anlatmaktadır.

İntihar teşebbüsünde bulunmayan hastalarla kıyaslanınca, intihara kalkışanların büyük bir yüzdesinin ana-baba yoksunluğuna uğradığı, bu yoksunluğun genellikle her ikisini de kapsadığı, çocukluk yaşında olduğu ve ölüm ya da boşanma gibi giderilemeyen bir nedenle doğduğu saptanmıştır. S. Greer diğer bir incelemesinde intihara kalkışanların büyük bir kısmının yıkılan yuvalardan geldiklerini ve son altı ay içinde yakın bir ilişkilerinin kopma tecrübesini yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Bu, sürekli ve biriken tehlikelerin varlığını belirleyen çok önemli bir bulgudur. Daha önce de gördüğümüz gibi, bozulan evliliklerden gelenlerin kendi evliliklerinin bozulması tehlikesi de ortalamadan çok yüksektir.

Çocuk konusunda varılan sonucun önemli bir unsuru da, yıkılan yuvanın meydana getirdiği karışıklığın derecesi ve çocuğun üvey ana-babası ile sonradan elde edebildiği uyumdur. İki araştırma bu konuya dolaylı yoldan ışık tutmaktadır.

Greer, yukarıda sözü edilen ana-baba kaybı ve intihar teşebbüsü araştırmasında, hastalığın cinsi ile çocuğun ana-baba kaybindan sonraki çevresi arasında önemli bir ilişki bulmuştur. Kişilik bozuklukları çekenlerin yüzde otuzu yetimlerevinde en az bir yıl geçirmişlerdi.

Oysa, nevrotik hastalıkları olanlarda bu oran yüzde dokuz olarak bulunmuştur. Kişilik bozukluğu,

dengeşiz kişisel ilişkiler olanağını taşıdığından, bu tür insanların gelecekları, ana-baba evinin yıkılmasından sonraki tatmin edici olmayan çevreleriyle ters olarak etkilenecektir.

İsveç'te suçlu çocuklar, bunların ana-babaları ve büyükbabaları üzerinde yapılan bir araştırmada bir rastlantı sonucu aynı bulguya varılmıştır. Araştırmacı 305 suçlu çocuk üzerinde araştırma yapmış ve onları çocuk rehberlik kliniklerince tedavi edilen 500 ve 222 normal suçsuz çocukla kıyaslamıştır.

Suç işlemememiş çocukların yüzde onüçüne karşılık, suçluların yüzde kırkikisinin boşanmış ailelerin çocukları olduğu ortaya çıkmıştır. Bu yüksek istatistiksel önem boşanmanın ters etkisini açıkça göstermektedir.

Boşanmış ailelerin çocukları olup da suç işlememişleri bu bulgulara dayanıp yeni bir araştırmaya tabi tutunca bunlarla yuvası bozulmamışlar arasında hiçbir fark bulamamıştır. «Boşanmış ana babanın çocuklarının uyumu diğer çocuklarınkinden hiç farklı değildi.»

Şu halde bir grupta suçluluk yaratan, diğerinde yaratmayan neydi acaba? Araştırmacı bundan sonra ailelerin boşanmadan sonra yeniden ne şekilde kurulduklarını araştırmaya başlamıştır.

Çocuğun babasının kendisini ziyaret etmemesi, çocuk ile üvey baba arasındaki düşmanlık ve herhangi bir dengenin bulunmaması gözle görülür olumsuz unsurlardır. Çocuk ile üvey babası arasında iyi bir ilişki bulunması ve çocuk ile asıl babası arasında düzenli bir bağlantı, çocuğun lehine olmaktadır.

Araştırmacı, bulgularını şu cümle ile özetlemektedir: «Boşanmadan sonra gelen yeniden düzenleme psikolojik dönemi, boşanma sırasındaki ciddi çatışmadan daha önemlidir.»

4 cü Tabloda, boşanmadan sonraki durumun suç işleyen ve işlemeyen çocuklar üzerindeki etkisi açık olarak görülmektedir.

Tablo 4
Erkek çocuklarla Ana-baba arasındaki İlişki

	Suçlu çocuk sayısı	Suç işleme- miş çocuk sayısı
1. Ana yalnız; boşanmış babanın oğlu ile görüşmesi:		
a. düzenli	2	5
b. düzensiz	2	1
c. hiç görüşmüyorlar	14	5
d. boşanmış baba ananın isteğine rağmen zorla oğlunu görüyor	4	—
2. Ana tekrar evlenmiş:		
a. Çocuk ile üvey baba arasındaki ilişki iyi	2	12
b. Çocuk ile üvey baba arasında düşmanlık var	7	1
3. Baba yalnız; çocuğun anası ile görüşmesi yasak	3	4
4. Baba tekrar evlenmiş; çocuk ile ana arasında düşmanlık var	2	—
5. Ana-baba tekrar evlenmedikleri halde birlikte yaşıyorlar	2	1

6. Ne ana ne baba yeniden evlenmemiş, çocuk kâh birinin kâh diğèrinin yanında kalıyor ana baba arasında düşmanlık var.	4	—
7. Çocuk bir kurumda kalıyor, anası da babası da kendisini görmeye gelmiyorlar.	3	—
Toplam	45	29

Çocuğun ayrılma ya da boşanma anındaki yaşı da önemli olabilir. Malmö'de yapılan araştırmada boşanma sırasında çocuğun küçük olması halinde sonucun çocuklar için daha ciddi olacağı ortaya çıkmıştır. Dört yaşına kadar olanlar için bunun önemi ortadaysa da, araştırmacı dört ile dokuz yaş grubu için ciddi saydığı bulgularında ısrar etmektedir.

Greer, intihar teşebbüslerine ilişkin unsurların araştırılmasında bu eğilimi doğrulamaktadır. İntihar teşebbüsünde bulunan nevrotik ve sosyopatik (kişilik bozukluğuna sahip) hastaların intihar teşebbüsünde bulunmayan hastalardan şu noktalarda ayrıldıklarını belirtmektedir: a) ana-baba kaybı oranı daha yüksektir, b) bu kayba çoğunlukla beş yaşından önce uğramışlardır, c) genellikle hem annelerini hem babalarını kaybetmişlerdir.

Bu bulgular geleceğin araştırmalarına ışık tutmaktadırlar. Çocuk üzerindeki etkinin çocuğun cinsiyeti, yaşı ve gelecekteki çevresi, yanında kaldığı eşin (ki bu genellikle anasıdır) ve üvey baba ya da ananın kişiliği unsurları bakımından araştırılması gerekmektedir.

1950 yıllarında yapılan böyle bir araştırma, kötü etki yaratan olayın boşanma değil de, evin içindeki hava olduğunu ortaya koymuştur. Ruh doktoru J.L. Despert «**Boşanma Çocukları**» adlı eserinde şöyle demektedir:

«Çocuğun uyumunda kesin rol oynayan unsur, boşanma olsun olmasın, evin içinde bulunduğu heyecan durumudur. Ana-baba arasındaki ilişkinin çok bozuk olduğu bir evde yaşayan çocuk da çok rahatsızdır.»

Bu görüşü kabul eden Landis 3000 kolej öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada, kız ve erkekleri üç bölüme ayırmıştır: Mutlu; mutsuz; ve boşanma olmuş mutsuz yuvalar. Ayrıca ana-baba ile ilişki, kendi kendini değerlendirmeler ve kız-erkek ilişkileri karşılaştırılmıştır. Mutlu bir yaşantısı olmayan evlerden gelenlerle boşanmış ailelerden gelenler arasında pek az bir fark bulunabilmektedir.

Araştırmacı mutsuzluk zamanında çocuğun yaşı, ana-babanın bir bunalım karşısında çocuğun ihtiyacını karşılama yetenekleri, ana-babanın tekrar evlenip evlenmedikleri, evliliğin mutlu olup olmadığı, çocuğun boşanma sırasında ve boşanmadan sonra, aracı olarak ne kadar süre ile kullanıldığı ve sosyo-ekonomik farklılıkların da incelenmesi gerektiğini söylemektedir.

Araştırma ile uğraşanların dikkatlerini belki de en çok çeken bir nokta daha vardır. Ana-babanın evliliği çocuklarının evliliğini nasıl etkilemektedir?

Eugène kadar yapılan bütün araştırmalar, ana-baba evliliğinin ve ana-baba ile çocuklar arasındaki

bağların bir sonraki kuşağın evlilik ilişkisinde etkili olduğunu kabul etmektedirler. Ana-babanın mutlu oldukları ve evliliklerinde boşanma ve ayrılık olmadığı durumlarda, başarılı evlilik oranının çok yüksek olduğu inandırıcı bir şekilde saptanmıştır.

Birleşik Devletler'de evli olmayan 1977 öğrenci üzerinde üç kuşak boyunca bir boşanma araştırması yapılmıştır. 674 erkek ve 1303 kıza ana-babaları ve büyük-ana ve babalarının evlilik durumları konusunda sorular sorulmuştur. Öğrencilerin kendi ana-babaları ile onların anababalarının evlilik durumları arasında çok yakın bir ilişki bulunmuştur. Büyük ana ve babalar boşanmamış ya da ayrılmamışlarsa, evliliğe göre boşanma oranı 6.8'e 1 olarak bulunmuştur.

Büyük ana ve babalardan bir çifti boşanmış ya da ayrılmışsa bu oran 4.8'e karşı 1'e düşmüş, her iki çifti de boşanmış ya da ayrılmışlarsa oran 2.6'ya karşı 1 olmuştur. Bu ilişkilerin istatistik bilgisi olduğu ve tek tek kişilerin durumunun buna göre ölçülemeyeceğini unutmamak gerekir. İstatistik sonuçlarını değerlendirenken bu nokta her zaman hatırlanmalıdır.

Fakat bu bulgular, klinik tecrübeler de uyum göstermekte olup, evlilikte mutluluğun, ana-baba ile ilişkinin yakın olduğu bir çocukluğa, karşılıklı sevgiye, çocuklukta sıkı fakat müşfik bir disiplinin varlığına ve gereksiz dayak atmaların olmamasına bağlı olduğunu göstermektedirler.

Böylece bir kuşaktaki evlilik uyumsuzluğunun ondan sonraki kuşağın başarı şansını azalttığı konusunda elimizde önemli kanıtlar bulunmaktadır.

ONYEDİNCİ BÖLÜM

EVLİLİKTE YIKILMANIN ÖNLENMESİ

BİR TOPLULUĞUN DENGELİLİĞİ, tek tek aile birimlerinin refahı ile yakın ilişkili olduğu için, toplumun evlilik konusunda üç katlı bir sorumluluğu vardır. Bir yandan hayat boyu sürecek bir dengeliliği garanti edecek yasal bir yapı sağlarken, diğer yandan ilk teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlanmış kadın ve erkeklerin yeni bir çaba yapmaları olanağını sağlamalıdır. Vatandaşlarını sonu tehlikeli olan bir evliliğe girmekten mümkün olduğu kadar korumalıdır. Son olarak da, güçlük içinde olan evliliklere mümkün olan bütün yardımı sağlamalıdır.

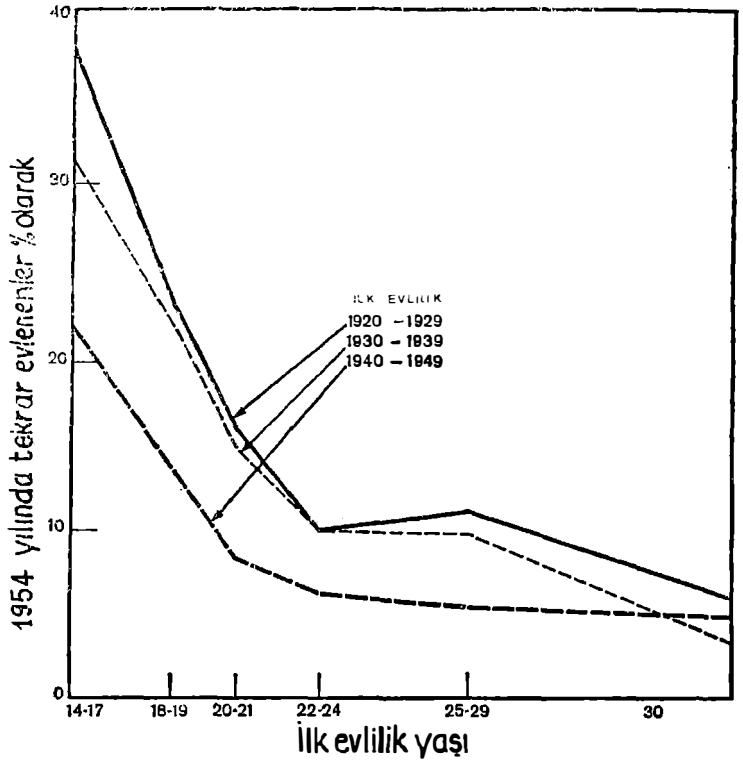
Önleme, uzlaştırma ve etkili bir son verme düzeni toplumun sorumluluklarıdır. Son unsur üzerinde çok durulmasının nedeni açık olduğu halde, bunlardan üçünün de birbirlerine bağlı olduklarını ve bi-

rinde ilerlemenin diğ er ikisinde de ilerlemeyi gerektir-
diğini unutmamalıyız.

Önleme içinde, kişilerin özgürlüklerine müdahale
tehlikesi olduğu için bu çok karmaşıktır. Yine de bu
konu bilinen bazı tehlikeleri kapsayan bir eğitim prog-
ramına alınmıştır. Sosyologlar ve psikaytrlar bazı be-
lirli tehlikeleri aydınlatan bilgiler edinebilmi lerdir.
Sosyologlar genellikle eşlerin evlenme anındaki ya -
ları ve evlilik öncesi hamilelik durumları ile ilgilen-
mektedirler.

Çağımızda artık kızlar da erkekler de daha erken
yaşlarda evlenmektedir. Pierce evlenmiş çiftler  ze-
rinde yaptığı bir araştırmada kızların yüzde yirmisi-
nin yirmi yaşından, yüzde doksan   n n de yirmi
beş yaşından önce evlendiklerini ortaya koymuştur.
Resm  rakamlar bunu başka bir yoldan doğrulamak-
tadır. Bu yüzyılın başında yirmi yaşından küçük her
bin bekarın yirmisi evli idi. 1963'te bu rakam yetmiş
dokuza y kselemi tir. Kızlar için bu rakam sırası ile
124 ve 305 olarak bulunmuştur. Bu rakamlar evlen-
me yaşında bir d   me olduğunu göstermektedir. Bu
 nemli midir? Evlilik ya ının evliliğin sonuçları ba-
kımından etkisi var mıdır?

Evliliğin sona ermesi konusunda herkes tarafın-
dan onaylanmış olan tek soru budur. Son otuz yıl için-
de yapılan bütün büyük araştırmalar ve resmî ista-
tistikler, evlilik ya ının evlilik başarısı ile ilişkisi ol-
duğunu ve kritik noktanın onsekiz ondokuz ya  civa-
rında bulunduğunu göstermiştir. Bu ya ın altında
yapılan evliliklerin sona erme tehlikesi çok fazladır.
Bu durum yapılan bir nüfus sayımından alınan ra-
kamlarla  u şekilde açıkça görülmektedir:

İlk evlilikleri 1920—1949 döneminde olup da 1954 yılında tekrar evlenen kadınların yüzdesini gösteren grafik.

Erken evlilik ile dengesizlik arasındaki yakın ilişki burada açıkça görülmektedir. Burada en önemli bulgu, ilk evliliklerini 17 yaşından önce yapmış olanların tekrar evlenme oranlarının, 22-24 yaş grubunda evlenenlere kıyasla üç misli daha fazla olmasıdır. Bu

ilişki, ilk evlilik yılları değişik olduğu halde bile aynı oranı korumaktadır.

5. tabloda da açık bir şekilde ondokuz ya da daha küçük yaşlarda olan kızların evliliklerinde bir tehlike olduğu görülmektedir.

Tablo 5

Kısırlılıklarına, ilk çocuklarından hamile kalmaya ve evlenme anında kızın yaşına göre sınıflandırılmış çiftlerin ayrılma ya da ayrılmayı düşünme oranları:

İlk çocuktan hamile kalmak	Kızın Yaşı	Çift sayısı	Ayrılmış çiftler oranı	Ayrılmayı düşünen çiftlerin oranı
			%	%
Kısır	19'a kadar	23	56.0	8.7
	20-24	72	19.5	1.4
	25 ve daha yukarı	133	4.5	—
	Toplam	228	13.6	4.4
Evlilikten önce	19'a kadar	50	26.0	8.0
	20-24	89	6.8	9.0
	25 ve daha yukarı	37	8.1	—
	Toplam	176	12.2	6.8
Evlilikten sonra sonra	19'a kadar	108	11.1	4.6
	20-24	496	7.2	2.2
	25 ve daha yukarı	330	3.0	3.9
	Toplam	934	6.4	3.1
Bütün çiftlerin toplamı		1338	8.5	3.8

Bu erken evliliklerin bu kadar belirli bir tehliye maruz bulunmalarının tek bir nedeni yoktur. Olgunlaşma, bedensel, duygusal, toplumsal ve ruhsal bakımdan gelişme demektir.

Bu aşırı derecede erken evlilikler cinsel birleşme ve üreme gereklerini karşılayacak kadar büyümüş kadın ve erkekleri kapsamına almaktadır. Bu bedensel gelişme hiç şüphesiz ki, bu erken evliliğin sıkıntıları içersinde ilişkiyi devam ettirecek bir unsur değildir.

Evlilik, üreme olsun olmasın, yalnızca cinsel birleşme anlamında alınacak olursa, bu birliğin daha geniş kapsamlı yanları ikinci plâna atılabilir. Ancak cinsel birleşme yeterli derecede anlamlı bir kavram olmadığı için, ilişkinin daha geniş önemi gelişemediği sürece bu evlilikler yıkılmaya mahkûmdurlar.

Eşleri böylesine erken evliliklere iten nedenler mutsuz bir durumdan bir an önce kurtulmak ve bir güvenlik kalesi bulmak ihtiyacıdır. Bu evlilik birleşmesi bunların gözünde yenilmez görünen kişisel sorunlarından bir kurtuluş yolu olarak görülür. Yakınlık, dostluk, destek, güvenlik ya da evdeki artık katlanılamaz durumlardan kaçma, ileri sürülen en yaygın nedenlerdir.

Böyle bir acele harekete sürükleyen durumlar bu kişileri, ilk heves dalgası yatıştığı zaman karşılalarına çıkacak güçlükleri altetmek için en az derecede hazırlanmış olan durumlardır. Durumu niteleyen tecrübesizlik ve duygusal dengesizlik, para ve konut sıkıntılarıyla daha da şiddetlenebilir. Bu dönem, kazancın az, ilk masraflarına çok olduğu dönemdir.

Duygusal olgunlaşmamışlığın yanısıra ortaya çıkan para ve konut sıkıntıları genellikle aşılamaz birer engel olarak kalırlar.

Eöyle bir durumda olan gençlere yardım çok güçtür. Mutlak yasaklar ne yapıcıdırlar ne de sorunun çapını daraltırlar; hele yasalar onsekiz yaşında evlenme hakkını verdikleri zaman bu bütünüyle olanaksızdır. Evlilik bu gençlerin sorunlarının tılsımlı bir çözümlenmesi olarak görülür, başka hiçbir şey onlara bu çözümlü sağlayamaz.

İ. tabloda evlilik üzerinde yalnız yaşın değil doğurganlığın etkisi de araştırılmıştır. On ikinci bölümde çocuksuz evlilikler konusunda söz edilmişti; burada da evlilik öncesi hamileliğin önemi üzerinde durulacaktır.

Tablo incelendiği zaman evlilik öncesinde hamile kalmış eşler arasında ayrılan ya da ayrılmayı düşünenlerin yüzdesinin her yaş grubu için pek yüksek olduğu görülecektir. Bu, özellikle yirmi yaş altında olanlarda çok belirlidir. Genel toplamın yüzde 12.2'lik rakamına karşılık bu oran ondokuz yaşından küçüklerde yüzde 26'ya ulaşmaktadır. Erken evlilikle birleştiği takdirde evlilik öncesi hamilelik, evliliği sona erdiren ikinci büyük neden olmaktadır.

Christensen ve arkadaşları otuz yıllık bir süre içinde evlilik öncesi hamileliğin evlilik üzerindeki etkilerini incelemişler ve aynı sonuca varmışlardır. Christensen bulgularını şöyle özetlemektedir: «Evlilik öncesi hamilelik durumunda ve evlilikten hemen sonraki hamileliğe kıyasla boşanmaların kaçınılmazlığı açık olarak ortaya çıkmıştır.»

Bu çelişen sonuçların nedenlerini anlamak o kadar güç değildir. Bir erkekle kadın birbirlerine uygun oldukları için değil de, kadının hamile kalmış olması nedeniyle evlenebilirler. Eğer hamilelik, ikisinden birinin, özellikle kadının, istemeden razı geldiği bir cinsel birleşme sonunda meydana gelmişse, evlilik bir yakınma ve hazır bir düşmanlık kaynağı ile başlar. Ve bundan sonra da ortaya çıkan güçlüklerin nedeni ne olursa olsun, bu konu her zaman ileri sürülür.

Evlilik öncesi hamileliklerde aşırı suçluluk ve anksiyete duyguları da vardır. Eşler muhtemel toplumsal yasaklamaları dikkate almayarak, bütün ilgilerini birbirlerine değil doğacak çocuğa verirler; bazı evlilikler de bu yoksunluğa dayanamazlar.

Bu bulgular pek çok ve önemli sonuçlar getirmektedirler. Evlilik öncesi hamilelik evliliğin geleceği için büyük bir tehlikedir. Evlilik öncesinde birleşmeden kaçınma ya da korunma araçları kullanma ile hamileliği önlemek olanağı varsa da, bu konular bu kitabın kapsamı dışındadır.

Önemli olan, hamile kalındığı zaman, dinsel ya da toplumsal nedenler ileri sürerek acele bir evliliğe girmekten kaçınmaktır.

Evlilikten önce hamile kalmış olmak, evlenme için iyi bir neden değildir. Eşler bunu başarmaya yetenekli ya da hazır olmadıkları sürece evlilik adımı atılmamalıdır. Evli olmayan anaya yardım, onun çocuğuna bakması için kolaylıklar, süratli ve yeterli bir evlât edinme düzeni, gerek genç kadının ve gerek genç erkeğin sıkıntılarını karşılayacak danışma kurumlarının varlığı kadar, evlilik öncesi hamileliğin

tehlikesini gösteren eğitim de çok önemli ve gereklidir.

Yaş ve evlilik öncesi hamilelik unsurlarına üçüncü bir unsur olarak, sosyologlar ve psikiyatrlar tarafından geniş bir şekilde ele alınan **nişanlılık dönemi**'ni de ekleyebiliriz. Bu hazırlık döneminin başarılı olduğu takdirde evliliğin de başarılı olacağı, ya da aksi durumda başarısız olacağı düşünülebilir.

Gerçekten de bunun böyle olduğu saptanmıştır. Nişanlılık konusunda en ayrıntılı araştırmayı yapmış olan Burgess ile Wallin inceledikleri kimseleri evliliklerinden sonra da izlemeye devam etmişler ve bu dönemdeki başarının evlilikte de başarı demek olduğunu ortaya koymuşlardır.

Bu araştırmacılar daha ileriye de giderek, evlilikten önce evliliğin başarısını saptamak için elde olan en iyi tek aracın bu olduğunu söylemektedirler. Tanışıklık ve nişanlılık döneminin süresi pek çok araştırmalara konu olmuş ve hemen hemen hepsi kısa bir tanışıklık ve nişanlılık süresinin evlilikte mutsuzluğa sebep olduğunda birleşmişlerdir.

Araştırmalarda bu süreye çeşitli uzunluklar tanınmışsa da, başarı için ortalama dokuz aylık bir nişanlılık döneminin geçmesi gerektiği hakkında genel bir inancın varolduğu ortaya çıkmaktadır. Kısa bir tanışıklığı izleyen evlilikler, genellikle kişisel nitelikleri denemeden bedensel tutkulara dayanacağından, günlük hayatın baskı ve gerilimlerine tabi olacak ve başarısızlıkla son bulmasa bile en baştan ciddî engellerle karşılaşacaktır.

Her ne nedenle olursa olsun acele evlilikler teh-

likeli olmaktadır. Popenoe, 738 vakada, mutlu bir sonucun ancak yüzde kırksekiz oranında olduğunu bulmuştur. Bu rakam genel olarak beklenen yüzde seksenin çok altındadır. Kephart ve Strohm, evlenme yaşının yasalarca düşük tutulduğu şehirlerde yaptıkları araştırmalarda bu evliliklerde boşanma oranının önemli derecede yüksek olduğuna dikkati çekmişlerdir.

Evlenmek üzere evden kaçmalar ve erken evlilikler pek seyrek olduğu halde bozulan nişanlılıklara çok rastlanmaktadır. Burgess ve Wallin'in incelediği bin çiftte bu rakam yüzde on olarak bulunmuştur.

Bu araştırmacılar bu durumun başlıca unsurları olarak sevgi eksikliğini, kısa süren tanışma ve nişanlılık dönemini, kısa bir süre birlikte bulunduktan sonra uzun süreli ayrılığı, ana-baba muhalefetini, kültürel ve toplumsal farklılıkları, dinsel ve kişisel güçlükleri saymaktadırlar. Bu unsurlardan bazılarının tek başlarına olmadıkları, ortak bir nedenden çıktıkları açık olarak görülmektedir. Burada da, bütün evlilik araştırma alanlarında olduğu gibi, toplumsal olgulardan çok, temel nedenlere inmek gereklidir.

Bu temel nedenlerin de kişilerin psikolojik yapılarında yattığı görülecektir. Nişanlılık açısından psikiyatrik kaynaklar bu görüşü doğrulamaktadırlar. 1888 yılından beri evlilik ve nişanlılığa ilişkin ruhsal bozukluklar psikiyatrik literatürde geniş olarak ele alınmıştır.

Son zamanlarda Davies, hastalıklarının önemli nedeni nişanlılıkları olan bir grup kadın ve erkeğin ruhsal hastalıklarının çeşitli belirtilerini ayrıntılarıyla

la anlatmıştır. Bu kimseler nişanlılıklarının geleceği konusunda şüphelerini belirtmişler ve tıbbî müdahaleyi gerektirecek kadar şiddette anksiete ve depresyon göstermişlerdir. Yine bu hastalarda yüksek bir nevrozik ve kişilik bozukluklarına rastlanmıştır.

Ruhsal çöküntüye sebep olan nişan bozmalar, yaklaşan evliliğe bir tepki biçimi olarak görülmektedir. Yüksek bir zekâ düzeyine sahip genç bir kadın, bir evlilik danışmanlığı kurumunda güçlüklerine bir çözüm yolu aradığı sırada aşağıdaki şu örneği vermiştir. Mantık ve duygular arasındaki çatışma pek seyrek olarak bu kadar kusursuz olarak anlaşılabilir ve anlatılabilir.

†

«Az da olsa çok da olsa belirli bir süre için duygularımı kontrol ediyorum, ondan sonra birden çözülmeye başlıyorum ve beklenen 'patlama' beni endişelendiriyor. Paniğe kapılıyorum. Çözülmeye başlayınca da, umutsuz bir şekilde sakin ve normal görünmek için çabalıyorum ve hiç sesim çıkmaz oluyor. Bir keresinde duygularımı aptallık edip bir doktora anlatacak oldum, bana bunun benim huyum olduğunu, bu şekilde yaşamaya alışmam gerektiğini ve kendimi çok kötü hissettiğim zamanlar sakinleştirici ilâç almamı söyledi! İnsanın korkularını bir sınava tabi tutması gerektiğine inanıyorum. Bu ancak insanın korkunun ne olduğunu anladığı zaman mümkün olabilir. Örnek vereyim:

Bir akşam kursuna yazıldım, ta yazıldığım andan başlayarak ilk ders saatına kadar niçin gitmemem gerektiği hakkında bir sürü neden düşündüm, oysa bunun yeni insanlarla tanışmak

korkusundan olduğunu biliyordum. Korkumu sınadım ve gittim, kısa zamanda oradaki herkesle tanışıp dost oldum. Anlamadığım ve sınamadığım şey, temel korkular ve temel güvensizliklerdir. John, bu yıl evlenmemizi istiyor. Ben büyük bir telâşa girmeden bunun olamayacağını biliyorum. Oysa telâşın nedeni gerekli hazırlıklar değil, bunlar için gayet düzenli işleyen bir kafam vardır. Bu telâşımın nedeni evlendiğim zaman büsbütün kendi başıma kalacağımdır, oysa bunun da gerçekte böyle olmadığını çok iyi biliyorum. Daha çok incinebileceğim korkusu da var, bunun nedenini bilmiyorum. En önemli duygu da bir kere ‘anlaşıldıktan’ sonra artık terkedileceğim korkusu. Benim anlamadığım, bütün bunların saçma olduğunu bildiğim halde kafamdan atamam. Bir kocadan beklediğim beni pamuklar içine sarması, hayattaki kötü herşeyden beni koruması ve bana zarar vermemesi. Mantığım ise, bana onun kadar yetişkin olmak istediğimi, hayatın iyisini kötüsünü onunla paylaşmak istediğimi söylüyor. Kendi kendime gerçekten başka birine ihtiyacım olup olmadığını sordum. Ben kendi kendime yetersem (kim yeter ki?) başka birine yaklaşmadığım için bu kadar bozulmamam gerekirdi. John sevginin yalnız kendisinden gelmesinin önemli olmadığını söylüyorsa da, benim için çok önemli bu. Hepimizin sevgiye ihtiyacı olduğu için ona sevgi gösterilemezse onun da başkaları kadar mutsuz olacağına inanıyorum. Ona sevgi göstermek ve vermek istiyorum. Onunla flört etmeden önce onu çok beğenir, herhangi bir kız için ku-

sursuz bir koca olacağını düşünürdüm. Bir erkek hakkında bunları düşündüğüm zaman onu hep başkasının kocası olarak hayâl ederdim. Kendimin kocası olarak hiç düşünmezdim. Bu yalnızca bir gerçektir ama, bu yüzden kendime acımazdım doğrusu. John evlenme teklif ettiği zaman bana kötü bir şaka yaptığını sandım. Onu beğendiğim halde, onun gerçekten beni istediğine emin olmadığım için hiçbir zaman kendisine karşı bir sevgi gösterisinde bulunmadım. Düşüncelerimin doğru çıkması ihtimaline karşılık aylarca bir atmaca gibi gözledim onu. Şimdi bunun doğru olmadığını bildiğim halde o ilk güvensizlik korkuları hâlâ var içimde. Keşki hepimiz duygusuz, soğuk, katı, sıradan robotlar olarak doğmuş olsaydık!

Bu kızın sıkıntıları kabul edilir bulunmamak korkusu ve nişanlısının sevgisine karşılık verememekten doğmaktadır. Sürekli bir evlilik ilişkisine girmeden önce bu sorunların düzeltilmesi gerekir. Aksi takdirde evlilik hemen ilk başlarında çözülme tehlikesiyle karşılaşacaktır. İşte bu gibi sorunlar yüzünden nişanlılık dönemi ciddiye alınmalı ve evliliğe gitmeden önce psikolojik bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Önlenme, evlilik için yeterli ve etkili bir hazırlığa doğru yönlendirilmelidir. Bu eğitim ilk aşamalarında, cinsel eğitim ve özellikle cinsel biyoloji olarak dar anlamında kabul edilmekteydi. Vücut fonksiyonlarını ve cinsel birleşimden nasıl tam olarak haz duyulacağını bilmek önemlidir.

Daha yakın bir gelişme de, yeni evlilerin karşılarına çıkan gerçekler konusunda onlara ders verme

alanında olmuştur. Bu iki şık da arzulanan bir şey oldukları halde, çocukların evde ve okulda sürekli olarak hazırlanmaları ile kıyas edilemezler. Çocuklar ilk olarak evlerinde, ana-babalarının ilişkisi karşısında evlilik hakkındaki en önemli bağlarını elde edeceklerdir.

Bu ilişki konusunda gördükleri, duydukları ve denedikleri şeyler kendi rol ve tecrübelerini etkileyecektir. Onların gelecekteki evlilik hedeflerine anlam ve biçim verecek olan ana-babalarının evliliğidir. Bunun için ana-baba arasında evlilik uyumsuzluğunun önlenmesi büyük önem kazanmaktadır.

Toplumun evliliği garanti altına alması için kısa ve uzun vadeli tedbirler alması gereklidir. Kısa vadeli tedbirler, uyarmalar ve evlilik öncesinde ve sonrasında etkili bir danışma ortamı sağlamakla olur. Uzun vadeli tedbirler ise çocukların kusursuz olarak yetiştirilmesine ilişkin olup güç bir görevdir.

Fakat uzun vadede evliliğin çözülmesine karşı en güvenli yol bu olacaktır.

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMA

EVLİLİĞİN ÇÖZÜLMESİNE çare bulmak konusunda büyük çapta ayrıntılı araştırmalar yapılmamış olduğu için bu çareyi kimin, nereden aradığı gibi temel sorulara cevap vermek kolay değildir. Buna karşın yardım arayan çift sayısı hakkında bilgimiz vardır. 1963 yılında mahkemeler araştırma bölümlerine 41.815 vaka sevketmişlerdir. 1964 yılında Millî Evlilik Rehberlik Konseyi 57.040, Katolik Evlilik Danışmanlığı Konseyi 17.905 ve Aile Yardım Bürosu da 3500 kişi ile görüşmeler yapmıştır. Aile Refah Birliklerinin ve psikiyatri kliniklerinin yardım ettikleri binlerce ailenin bu sayıların içinde olmadığını da belirtmek gerekir.

1951-55 yılı arasında faaliyet gösteren Evlilik ve Boşanma Komisyonu (Morton Komisyonu) bu alanda hiç olmazsa tek yanlı olumlu bir çaba göstererek, da-

nışmana açıklanacak her sırrın, ilgili kimsenin rızası olmadan açıklanmayacağı konusunda teminat vererek, başarılı bir uzlaşma için gerekli bir noktayı sağlamıştır.

Eşlerden biri ya da her ikisi barışmamakta inat ettikleri takdirde yapacak hiçbir şey yoktur. Ancak bu konuda da, davranış katılaşmadığı, umudun henüz varolduğu ilk zamanlarda bir yardımda bulunmak faydalı olacaktır. Diğer yandan, tarafların uzlaşmayı istemeleri halinde bile, bunların durumu kavrayacak olgunluğa erişmemiş olmaları ya da değişme yeteneğini gösterememeleri, böyle erken bir uzlaştırma çabasını engelleyebilir.

Bu tip bir evlilikte tarafları uzlaştırmak için erkenden atılacak bir adım eşlere durumun gerçekliğini anlama fırsatını verir. Evlilik belki kurtulmamış olur ama, çiftin çocuk sahibi olması ve bu gelişmenin ileride doğuracağı sıkıntılar da önlenmiş olur.

Şu halde yeterli derecede olumlu bir nedenin ve danışmanlara güvenmek için gerekli koşulların varolduğunu kabul edersek, bu uzlaştırma çabası neleri kapsamalıdır? Çifti ilk başta bir araya getirmiş olan ihtiyaçların, arzuların ve umutların, gerekli yardımla asgari bir karşılıklı tatmini sağlama olanağı bulunmalıdır.

Bunun için de eşlerin herbirinin yeterli yeteneklere sahip oldukları ve bunları geliştirebilecekleri kabul edilmelidir. Böyle bir çalışma için eğitimin kesin olarak gerekli olduğu hemen anlaşılmaktadır. Onun için bu değerlendirmeler, danışmanın keyfî ve kişisel görüşlerine göre değil, mümkün olduğu kadar tarafsız ve güvenilir ölçülere göre yapılmalıdır.

Bu ilk değ erlendirmeden sonra duruma göre birinden birinin se  ilebileceğ i iki ayrı yol vardır. Birincisi, pratik konular hakkında s  ratlı ve yapıcı yardım teklifidir. İkincisi de, kişilerin önemli konularda anlayış kazanmaları için, kendilerini yargılamadan yardıma çalışmaktır.

Bütün diğ er danı  şmanlık biçimleri gibi evlilik danı  şmanlığ ının da kişiler-arası ili  şkileri ve duyguları kapsayan bir danı  şmanlık olduğ u artık herkes taraftından kabul edilmektedir.

Uygun bir konut, i   ya da para olmaması veya müdahale eden akraba ya da arkadaşların bulunması, derhal yardımı gerektiren ve mümkünse hemen düzeltilmesi gereken konulardır. Bazı   iftler bu   evre değ i  iklikleriyle rahata kavu  şarak kendilerini ki  işel sorunlarına daha büyük bir kolaylıkla verebilmektedirler. Bunun gibi ister bedensel ister psikolojik olsun kötü sağılık durumları, bir an önce düzeltilmeye çalışılmalıdır. Izdırap, a  ırsı yorgunluk, uykusuzluk, belirli bir anksiete ya da depresyon durumunda etkili bir uzlaştırma çabasına girmek mümkün değıildir.

Bu semptomların, temelde yatan   atı  şmanın belirtileri olduğ u doğ rudur, ama bunu ilk başta yalnız danı  şman bilmektedir. Yardım arayan eşler bunu kavradıkları zaman bile, kişiler-arası gerilimleri üzerinde durmadan önce bu durumlarını il  a  lar aracılığ ıyla düzeltmek zorunda kalabilirler.

Başta karşılaşılan diğ er birtakım güçlükler de din, ırk, toplumsal sınıf ve toplumda elde edilmiş mevki farklarından doğ ar. Eşlerden birinin, ki bu genellikle kocadır, toplum içindeki yerinin yükselmiş ol-

ması kendisini diğer eşin yetenek ve görüş alanı dışına çıkarabilir.

Bunun gibi, ortak bir inanç, ortak değerler, ülküler ve gelenekler olmaması halinde bir evlilik bağını sıkılaştıran en güçlü etkenlerin bulunmadığı anlaşılır.

Her uzlaştırma vakasında, güçlükleri yaratan birinci ve ikinci dereceden nedenlerin hiç zaman kaybedilemeden değerlendirilmeleri gerekir. Genel olarak eşler maddî yoksunluklarının, toplumsal farklılıklarının, kötü sağlık durumlarının ve suçlu eşin hoşagitmeyen niteliklerinin üzerinde duracaklardır. Danışmanın görevi, uygun bir yardım kaynağı sâlık vererek bu görünen bedensel ya da toplumsal eksiklikleri gidermeye çalışmak ve sonra da eşlerin ortak rızalarını alarak evlilik uyumsuzluğunun köküne, yani kişilik çatışmalarına inmektir.

Bunu başarmak için anlayış ve sonsuz bir sabır gerekir. İnsanlar anlayış gördükleri kimselere rahatça açılabilirler. Danışmanın işi dinlemektir, yargılamak, eleştirmek ya da kendi çözümlerini zorlamak değil. Bu dinlemede yalnız anlayış değil, duygulara katılmak da gereklidir. Danışman, karşısındaki insanın durumunu anladığını ve bunu şartsız olarak kabul ettiğini belirtmelidir.

Böylece bir uyuma varıldıktan sonra, karşıdaki insanın içinde ızdırap verici değişimler olurken onu destekleyebilmek için büyük bir sabıra da ihtiyaç olacaktır.

İnsan, 'görünen' maddî ve toplumsal 'neden'lerin sıkıntısının temeli olmadığını görünce birtakım deği-

şimlere uğrar. Başkasının ihtimam ve sevgisini kabul etmek için kendi-kendini reddetme ortadan kaldırılmalıdır.

Bunun gibi, bağımlılığı azaltmak ve orta derecede bir kendine-güven sağlamak için yeterli bir duygusal gelişmenin de kazanılması gerekir. Kendine-güvenin artması ve kendi-kendini reddetmenin azalması, insanın içindeki eksiklik duygusunu ve düşmanlığı da azaltacak ve bu gelişmemiş ihtiyaçların tatmini eşten beklenmeyecektir.

Neden bir danışmana ya da bir terapistte ihtiyaç duyulduğu çok sık sorulan bir sorudur. Sıkıntının temel özelliği anlaşıldıktan sonra bunu başkasından yardım aramadan, insanın kendi kişisel çabasıyla düzeltilebileceği iddia edilir.

Özellikle bütün sorunları entellektüel çözüm gerektiren sağduyu konusu olarak gören yüksek zekâlı kimseler bu iddiada bulunmaktadırlar. Duygusal sıkıntıların insanın geçmişteki tatmin edici olmayan insanî ilişkilerine bağlı oldukları ve bunların çözümü için başka bir insanın varlığının gerektiği, yeteri kadar bilinmemektedir.

Danışmanlık ve psikoterapi böyle bir insan varlığından başka, o kimseye belki de ana-babası ile ilk karşılaşmasından bu yana belirmiş olan sıkıntıları çözmek için ikinci bir fırsat tanımaktadır.

Danışman, eşlerin değerlerini keşfe yardım eden ve onları sevmeye değer kişiler olarak kabul eden insandır. Etkili bir danışma sonunda eşler kendi değerlerini, güçlerini ve kendilerini verebilme yeteneklerini bulurlar. Zaten başarılı bir evlilik de, bu karşı-

lıklı kabul ve anlaşmayı yaratmakta ve kişinin böylece gelişmesi mümkün olmaktadır.

Evlilik uyumsuzluğunun yarattığı yıkıcı kısır döngüye kıyasla bu olumlu ve yaratıcı bir dairedir.

Danışman tek bir eşle görüşebilirse de, her iki eşle birden görüşülmesi eşlerin birbirleri üzerinde tedavi edici bir rol yüklenmelerini sağlamaktadır. Bu konuşmalar, ya tek bir çiftle ya da bir grup çiftle birlikte yapılabilir. Grup havası yanlış anlaşılmaları ortadan kaldırır ve sorunların daha kolaylıkla meydana çıkmasını sağlar.

Bir ilişkiyi onarmak ve yeniden kurmak için her iki eşin birlikte çalışması ideal olduğu halde bu her zaman yapılamamaktadır. Bunun pek çok nedeni vardır. Bir insanın yardıma ihtiyacı olduğunu kabul etmesi belirli bir derecede cesaret ve güç isteyen bir şeydir. Yardım arama eylemi bile insanın başarısızlığını kabul etmek anlamına alınabilir. Bir eşin bu adımı atmaya hazırlıklı olması, diğer eşin de kendi kusurlarını ve eksikliklerini kabule hazır ya da yetenekli olması demek değildir.

Tersine bütün suçu ilk adımı atan eşe yükleyerek onun içinde bulunduğu sıkıntıları sömürebilir. Ve genellikle yardım arayan eşler kendilerinin değişimleriyle evliliklerinin başarıya ulaşacağına inanırlar. Bu pek seyrek olarak böyle olur. Çünkü evlilik incelenmeye başlanınca diğer eşin eksik yanları da mutlaka ortaya çıkacaktır. Bundan dolayı da kendi isteğiyle ya da başkalarının dürtmesiyle yardım aramaya gelmiş bir eşe diğer eşin de katkıda bulunması ergeç gerekecektir.

Bu dönemde ilk yardım arayan eş, ya diğer eşin işbirliği olmadan konuşmaya devam etmeyecek ya da onu yardım araması için kandırmaya çalışacaktır. Bunun başka bir şıkkı da, eşlerden birinin yardım aramak konusunda direnmesinin diğerinin olgunlaşmasını çabuklaştırmasıdır. Bu durumda yardım gören eş bütün sınırlılığı ile direnen karı ya da kocasını kabul edebilecek düzeye getirilebilir.

Evlilik uyumsuzluklarında bu çeşit yardımın her zaman gözönünde tutulması gereken bir tehlikesi de, eşlerden birinde meydana gelecek değişikliğin her iki eş arasındaki gayet hassas dengeyi bozabileceği ve diğer eşin tam bir bunalıma sürüklenebileceğidir. Eşler arasında belirli bir rekabet varsa ve herbiri kendi yeterliliğini ancak diğerinin başarısızlığını ileri sürerek kanıtlayabiliyorsa ortaya böyle bir durum çıkar.

Bu zayıflıklar birbirlerine karşı haksızlık ya da suçluluk duymadan öfke ve güceniklerini rahatça boşaltabilecekleri bir güvenlik süpabı görevini görürler. Bir eşteki değişikliğe karşılık diğer eşte buna benzer bir değişimin olmaması, o eş üstün duruma yükselir. Diğer kendi sıkıntılarının ve yetersizliklerinin endişesi içine düşer.

Bu, katlanamıyacağı kadar ağır bir yük haline geldiği zaman da bunalım geçirir. Bunun gibi kocasını ya da karısını yardım araması için kandırmaya çalışan eş, bu yardım sonunda dengenin kendi aleyhine olarak bozulduğunu görebilir. Ve o ilk kandırma çabaları şimdi yerini yeni değişiklikleri engelleme çabasına bırakır.

Evlilikleri sıkıntıda olan çiftlere böylece çok geniş kapsamlı bir yardımın gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal, maddî ve sağlık sorunları yeterli ve etkili bir şekilde çözümlenmeli, ondan sonra da eşlerin asgarî ihtiyaç ve yeteneklerine uygun kişilik değişikliklerine doğru gidilmelidir.

Evlilik danışmanlığı İngiltere’de şu kurumlar aracılığıyla sağlanmaktadır:

A) Araştırma Servisleri

En çok vaka ile karşılaşan kuruluşlardır. Çiftler buraya ya kendi istekleriyle ya da mahkemeler kanalıyla başvururlar.

B) İşlerine Bağlı Üç Gönüllü Yardım Örgütü. Bunlar sırasıyla şunlardır:

Millî Evlilik Rehberlik Konseyi. Millî örgüt tarafından seçilen ve yetiştirilen 1000 gönüllü danışmanın 120 danışma merkezinde görev aldığı bir örgüttür.

Katolik Evlilik Danışma Konseyi. Bu örgüte bağlı 500 danışman yetmiş kadar merkezde görev almıştır.

Aile Yardım Bürosu. 1948 yılında kurulmuş olan bu örgütün başlıca üç amacı vardır:

1. Evlilik güçlükleri karşısında yardım arayanlara hizmet etmek.

2. Böyle bir yardım için gerekli teknikleri bulmak ve danışman yetiştirmek.

3. Evlilik güçlüklerinin çözümlenmesi sırasında ortaya çıkan kişiler-arası ilişkiler hakkında bilgi edinmek.

C) Aile Hizmet Birlikleri

Bu da özellikle şiddetli sosyal sıkıntılarda olan ailelere yardımı amaç edinmiş gönüllü bir kuruluştur. Bu örgütte çalışanlar yardım arayan ailelerle birlikte yaşayarak evlilik danışmanlığının yanısıra maddî yardımda da bulunurlar.

D) Sağlık Hizmetlerine Bağlı Psikiyatrik Hizmetler

Psikiyatrik hizmet genel adı altında bu alanda yapılan işleri değerlendirmek pek güçtür. Ruh hekimlerine başvuran hastalar içinde evlilik sıkıntıları çekenlerin sayısı çok fazladır. Yardımın kapsamı elde varolan kaynaklara ve hekimlerin ilgisine bağlı kalmaktadır.

Böylece uzlaştırma işinin önemli bir kısmı evlilik danışmanları, araştırma servisleri ve diğer sosyal kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Bu örgütler çok sıkı şartlar altında seçtikleri danışmanları bir eğitimden geçirmektedirler.

Bu durum halen bazı önemli soruları ortaya çıkarmıştır. Günümüzün danışmanlık hizmeti etkili bir biçimde örgütlenmiş midir? Sayıca yeterli midir? Uzmanca bir ilgiye ve araştırmaya dayanmakta mıdır?

Morton Komisyonu, halen varolan örgütlerin gelişmesini sâlık vermiştir. Ancak, mahalli idarelerin sorumluluklarını biraz daha genişletmeleri gerektiğinden başka daha pek çok şey söylenebilir bu konu-

da. Yalnızca evli çift ve çocukları ile uğraşan bir danışmanlık hizmetine ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu hizmetin mahkemeler kanalıyla görülmemesinin üstünlükleri ortadadır.

Araştırma servislerinde çalışanların evlilik konuları ile uğraşmaktan başka işleri de vardır. Halkın gözünde bunlar suçluları topluma kazandırmaya çalışmaktadırlar. Bu durum bunların evlilik konularında yaptıkları yardımı küçültmemekte ise de, eğitilmiş oldukları konunun bu olmadığını unutmamak gerekir.

Artık kendi özel niteliklerine sahip olan ve mahalli idareler tarafından örgütlenmiş ayrı bir evlilik danışmanlığı hizmetinin kurulması zamanı gelmiştir.

Mahalli idarelerin evlilik danışmanlığı görevini alması eğitilmiş personel azlığı, böyle personelin eğitilmesi güçlüğü ve elde bu konuda yapılmış araştırmalar olmaması sorununu ortaya çıkarmıştır. Evlilik konusunda meslekî eğitim görmüş insanlar bugün ancak sosyal hizmetler görenlerle birkaç doktordur. Ve evlilik konusu da bunların uğraştıkları tek iş değildir. Evliliğin tek işleri olduğu evlilik danışmanları ise hiçbir meslekî eğitim görmemişlerdir. Bu çıkmazdan ancak yalnız evlilikle uğraşacak sosyal hizmet görevlilerini eğiterek kurtulunabilir.

Sorunun temelinde yatan sosyolojik ve psikolojik unsurlar yüzünden evlilik konusunda araştırma çok önemli olduğu halde bugün İngiltere'de buna pek rağbet edilmemektedir.

Bu konuda çözümlenmesi gereken bazı büyük sorunları şöylece sıralayabiliriz:

A) Sosyolojik Sorunlar

a. Özellikle evliliğin ilk beş yılı üzerinde duran ve sosyal ve psikolojik güçlükleri kapsayan araştırmalar.

b. Sosyolojik araştırmalar boşanmayı gençlik, evlilik-öncesi hamilelik ve acele evlilikler gibi unsurlara bağlamıştır. Ancak bu şekilde evlilik yapanların hepsi aynı sona varmamaktadırlar. Evliliğin sona ermesinde katkısı olan belirli unsurların açıklanması için daha çok psiko-sosyal araştırmalar gerekmektedir.

c. Birleşik Devletlerde yapılan sosyolojik araştırmalar boşanmayı Kilisede yapılmayan nikâhlara ve düşük sosyo-ekonomik duruma bağlamıştır. İngilteredeki bulgular bunu doğrulamamaktadır. Bu konuda daha geniş araştırmalar yapılmalıdır.

d. İkinci evliliklerin başarısı veya başarısızlıkları ve her iki sonucu etkileyen unsurlar araştırılmalıdır.

Çocuklar Üzerinde Etkisi:

- I. Boşanma yapmamış fakat aralarında geçimsizlik olan ailelere kıyasla boşanmış eşlerin çocuklarının durumları hakkında çok az şey bilinmektedir.
- II. Çocuğun yaşına kıyasla zarar görebilme oranı nedir?
- III. Çocuğun cinsine göre zarar görebilme oranı nedir?
- IV. Ana ya da babasının yeniden evlenip bir aile kurduğu zamanlar çocuğun zarar görebilme oranı nedir?

B) Klinik Sorunlar

a. Eş seçiminde kişilik karakteristikleri olarak rol oynayan unsurlar.

b. Aile hayatının çeşitli dönemlerinde yaşlanma ile kişilik, kişisel ihtiyaçlar ve umutlarda meydana gelen değişiklikler.

c. Bağımlılık, kendini-reddetme ve güvensizlik gibi kişilik özelliklerinin psikolojik etkilenmesinin patolojisi.

d. Etkili ve kabul edilebilir bir doğum kontrolünün geliştirilmesi ve özel bir ihtiyaç içinde olan ailelere yardım edebilme.

e. Cinsel birleşmenin tamamlanamamasının ayrıntılı psikolojik incelenmesi ve bu konuda gerekli yardım.

f. Evlilik sıkıntılarında yardım arayanların bunun için uygun yere başvurmalarının sağlanması. Bazı durumlarda evlilik konseyleri faydalı olabildiği halde bazılarında psikolojik yardıma ihtiyaç vardır. Zamanında bir değerlendirme ve yöneltme boş yere çaba harcanmasını önleyecektir.

g. Doğum sonrası sendromlarının incelenmesi.

C) Tedavi Sorunları

Tedavinin şu noktalar gözönüne alınarak değerlendirilmesi gerekir:

a. Tipi

b. Süresi

c. Yardım arayanların yaşı, toplumsal sınıfı, geçmişleri.

d. Yardım aramadan önceki evlilik süresi.

D) Eğitimsel Sorunlar

Evlilik eğitimi evde başlar, okulda devam eder. Bu özellikle evlenmeden hemen önce ve hemen sonra çok önemlidir. Bu eğitsel programı en iyi şekilde yapabilmek için araştırmalar gerekmektedir.

Sosyologların, psikologların ve psikiyatrların görev aldığı, yeni teknikleri ve bilgileri yayacak, yardım arayanlara en üstün ve etkili yardımı verebilecek araştırma birimlerinin bir an önce kurulması gereği açıkça görülmektedir. Evlilik danışmanlarının sık sık meslekî yetersizliklerinin ileri sürülmesine karşılık bunların çoğunlukla nasıl bir destek gördükleri unutulmaktadır. Bu alanda araştırmacılar ve uzmanlar görev aldıkları takdirde evlilik uzlaştırması işleminin kolaylaşacağında şüphe yoktur.

ONDOKUZUNCU BÖLÜM

YASALAR

BİR EVLİLİĞİN KADERİNİ ne önleme ne de uzlaştırma çözemezse geriye tek bir çare kalmaktadır: Mahkemeye başvurarak boşanma.

İngiltere'de 1857 Evlilik Yasası ile medeni boşanma hakkı tanınmıştır. 1857 yılına kadar boşanma ancak çok karmaşık bir yol izleyerek mümkün olabiliyordu. Boşanmak isteyen bir kimse önce mahkemeye giderek evlilik suçu işlenmiş olduğunu kanıtlar ve en sonunda da Parlâmentoya başvurarak kendisi için özel bir yasa çıkartırdı.

Bütün bu işlerin maliyetinin 700-800 sterlin olduğu hesaplanmaktadır. Bunun için 1713-1852 arası ancak 244 boşanma vakasına rastlanılmış olmasına şaşmamak gerekir. 1857 Yasası ile bu işlem kolaylaşmış ve masraf da 50 sterline kadar düşmüştür. Ancak

halkın çoğunluğu için yine de yüksek olan bu rakam 1914 ve 1949 Hukukî Yardım Yasası ile daha da düşürülmüştür.

Boşanmanın mali yönü böylece çözümlendikten sonra bunun için gerekli nedenlerin neler olduğu sorunu ortaya çıkmıştır. Bu, üzerinde çok tartışılan ve bir kaç kere Krallık Komisyonu'nun kurulması sonucunu doğuran bir konu olmuştur. 1857 Yasası, fesih ve boşanma arasındaki ayırımı tanımakta devam ediyordu.

Evlenmesi yasak olan yakın akrabaların evliliklerinde, ruhsal ya da bedensel yetersizliğin cinsel birleşmeyi imkânsız kıldığı hallerde veya birden fazla insanla evlenmelerde fesih hakkı tanınmıştı. Boşanma ancak kadının ya da erkeğin zina suçu işlemiş olmasıyla mümkündü.

Ancak kadının kocasından zina işlemiş olduğu nedeniyle boşanabilmesi için, erkeğin karısına kötü davranması ya da evini terketmiş olması şartı da aranıyordu. 1923 yılında çıkartılan bir yasa ile cinsler arasında bu eşitsizlik kaldırıldı ve kadınlar da kocalarının zina yapması halinde boşanabilme hakkını kazandılar.

1937 yılında yasalarda yeni bir değişiklik yapılarak terk, zulüm ve tedâvisi imkânsız delilik de boşanma nedeni sayıldı. Ancak, Rowntre ve Carrier'in de işaret ettikleri gibi, 'karakter uyuşmazlığı', 'karşılıklı istek' ve 'evliliğin onarılmaz bir şekilde yıkılması' 1853 yılından beri fesih nedenleri arasında sayıldığı halde 1956'ya kadar bunlar İngiltere'de hiçbir hükümet tarafından kabul edilmemişlerdir.

İngiltere yasalarına göre evlilik rızaya bağlı, hayat boyu süren, tek eşli, eşlere karşılıklı haklar ve yükümlülükler yükleyen bir anlaşmadır. Bu anlaşmanın bozulması boşanma nedenini meydana getirir.

1965 Evlilik Yasası'nın birinci maddesi her iki eşin de boşanma davası açabileceği dört neden saymaktadır: Zina, terk, zulüm ve tedavisi imkânsız akıl hastalığı. Ayrıca yalnızca kadının dava açabileceği üç neden daha vardır: Irza geçme, homoseksüellik, vahşilik.

Eşlerden yalnız birinin suçlu olarak kabul edilmesinin anlaşmanın bozulduğunu göstermesi bakımından hukukî faydaları vardır. Böylece bütün suç uygun eşe yüklenir, zarar gören eş hakkını alır. Ancak, pek çok vakada bu durum bütünüyle gerçeğin reddi demek olmaktadır. Zina suçu işleyen ya da eşini terkeden kadın ya da erkek, gerçekten de diğer eşe karşı bir suç işlemiş olmaktadır.

Ama sözümona suçsuz olan eşin suçunu ve onun suçlu olan eşin asgari ihtiyaçlarını karşılayamadığını kim kanıtlayacaktır? Özellikle zina vakalarında bir eşin gayet açık olan davranışını suçlayarak, belki de diğer eşin isteyerek ya da istemeyerek onu kıskırtmış olması ihmal edilmektedir. Mahkemeler kıskırtmayı kabul etmektedirler ama insan davranışlarının kurnazlığı içinde kesin bir kıskırtmayı seçebilmek de çok güçtür.

İnsanlar farkında olmadan kıskırtırlar, korurlarken zarar verirler, kurtarmak isterken yokederler, bilinçli olarak dostluk kurarlarken bilinçsiz olarak ceza verir ve intikam alırlar. Hiçbir mahkemenin insan

davranışlarının bu küçük farklılıklarını değerlendirilmesi beklenemez. Ama hiçbir toplum da hukuki suçun, suçsuz eşi sorumluluktan kurtardığı konusunda kendisini aldatmamalıdır.

Bir evlilik ne zaman artık onarılamıyacak şekilde çözülmüş sayılmaktadır? Lord Walker bu durumu şöyle tanımlamıştır: Eşlerin hayatlarını etkileyen vakalar ve durumlar artık onların normal bir karı koca olarak ilişkilerini devam ettiremeyecekleri zaman. Bu tanımın pek çok avantajı vardır.

Eşler güçlükleri yenip de gelecekte başarılı olacaklarını düşünüyorsalar zina, terk ve zulüm nedenlerine dayanarak boşanma hiç de gerekli olmamaktadır. Birlikte yaşama eşlerin evlilik ilişkisini devam ettirmekteki **arzu** ve **yeteneklerine** bağlıdır.

Eğer yasalar evliliğin çözülmesi ilkesine doğru değişecekse, bu durum, boşanmaların sayısını arttıracak mıdır? Evlilik dengesi ile yakından ilgili herkes hep bu soruyu sormaktadır. Mahkemeler sorumsuz, gereksiz ve acele sonlanmalara karşı engelleyici bir güç olarak bu tür evlilik çözümlerini önleme sorumluluğunu yüklenmişlerdir. Ancak bunun etkisi evliliğin çözülmesinin doğal akışı karşısında kabul edilecek görüşe bağlı olacaktır.

Evliliklerin çok büyük bir çoğunluğu eşlerin amaç ve özlmlerinin elde edileceği konusunda gerçek bir istek, umut ve vaadi taşırlar. Bunların yüzde seksen ilâ doksanı çeşitli derecelerde bir başarıyı elde ederler, diğerleri ise kötü bir sonuçtan kaçınmak için uzun bir süre mücadele ederler. Mahkemeye başvuran çiftlerin hemen hemen hepsi en büyük umutla-

rını bağladıkları bir birliği koruyabilmek için pek çok ızdırap çekmişlerdir.

Evliliğin çözülmesi ilkesi kimseye suç yüklemeden ve şimdiki davranış yolunun gereksiz zalimliğine başvurmadan en uygar bir cevabı sağlamaktadır. Bu ilkede de, son değerlendirmeyi yine mahkeme yapmakta ve mümkün olduğu her durumda bir uzlaştırma çaresi aramaktadır.

YIRMİNCİ BÖLÜM

ÇÖZÜLME VE GELECEK

BU SON BÖLÜMDE EVLİLİĞİN çözülmesinin gelecekteki eğilimleri konusunda bir kehanette bulunma çabasına gidilmeyecektir. Bunu yapabilmek için elde doğru ve güvenilebilir bilgi yoktur. Bunun yerine, bu yüzyılda giderek artan boşanmaların öneminin ve sonuçlarının bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Goode, çeşitli ülkelerin resmi kaynaklarından topladığı rakamlarda boşanmanın giderek arttığını şu şekilde göstermektedir.

6. Tablo

Seçilmiş bazı batı ülkelerinde boşanma oranları

	Her 1000 evlilikte boşanmaların sayısı	
	1910	1956
Birleşik Devletler	87.4	246.2
Almanya	30.2	89.2
İngiltere	2.2	74.2

Avustralya	12.9	90.4
Fransa	46.3	100.5
İsveç	18.4	175.4

Bu rakamlar boşanmayı kabul eden ülkelerden alınmıştır. İspanya, İtalya ve İrlanda gibi ülkeler, yani bir evlilik hakkı vermeden meşru ayrılmaları tanımaktadırlar. Bu Katolik ülkelerin boşanmaya izin vermemeleri evliliğin son bulmasını hiç şüphe yok ki önleyememektedir.

Bu durum, İngiltere'de yaşayan İrlandalılar arasında açıkça görülmektedir. Bunların diğer insanlardan az ya da çok bir evlilik dengesizliği gösterdikleri hakkında bir kanıt yoktur. Bu insanların evlilikleri bozulunca, dinlerine bağlı olanlar kendi vatanlarında yapacakları gibi ayrılmaktalar, diğerleri ise İngiltere yasalarına göre boşanıp yeniden evlenmektedirler.

Boşanmanın kabulü, bir kısım insanların bunu evliliğin sona ermesinin nedeni, bir kısmının ise bunun tek çözümü olduğu görüşünü benimsemelerine sebep olmuştur. Bu iki güç bugün toplumumuzda kaçınılmaz bir muhalefet yaratmış durumdadırlar. Bir grup bütün geleneksel iddiaları benimseyerek evlilik dengesinin korunmasından yana çıkmakta ve evlilik bağlarının boşanma ile çözülmesinin kolaylaştırılmasının karşısında bulunmaktadır.

Diğer grup ise, en önemli amacın kişinin mutluluğunu arama hakkı ve özgürlüğü olduğunu, devlet ve kiliseden gelen muhalefete rağmen bunun aranmasının gerekli bulunduğunu savunmaktadır.

Parlâmento içinde ve dışında liberalizm ve mu-

hafazakârlık güçleri arasında bir savaşmışçasına tartışılan bu konu, pek basit görünmektedir. Oysa çiftlerin kendileriyle tek tek uğraşanlardan hiçbiri, sorunu böylesine kesin terimlerle tanımlayamamaktadır.

Aksine, hayatlarının en önemli tecrübesini tehdit eden ciddi ve şaşırtıcı bir felâketin pencesi altında bulunan insanlarla karşılaşmaktadır. Çoğunlukla da, ortada durumları güvensizliğin insafında kalmış, çatışan duygu ve heyecanlarla parçalanmış çocuklar bulunmaktadır.

Bir yandan kişinin mutluluğunu en üstün tutanlar boşanmanın faydalılığını abartmaktalar, diğer yandan evliliğin son bulmasını sorumsuzluk ve zevk arama hareketi olarak görenler, insanları başkasından bir sıcaklık ve güvenlik aramaya yönelten adımı attıran ızdırap ve mutsuzluktan habersiz görünmektedirler.

Statükoyu korumak isteyenlerle boşanmanın toplumun daha da kolaylaştırılmasını isteyenler arasındaki bu kısır savaştan uzaklaşmasına ihtiyaç vardır. Psikolojik ve sosyolojik araştırmalar bir evliliğin ne zaman evlilik sayılabileceği temel sorununu aydınlatacaktır. O zaman çağdaş bilgiye dayanan her türlü kurtarma çabası evlilikleri kurtarmak için seferber olabilecektir.

Evliliğin insan bakımından olanaklılığının belirtilmesi, Hristiyan Kiliselerinin bir evliliğin ancak ismen evlilik olarak kaldığını ve Hristiyan öğretisine göre bu bağı korumak için pek az neden bulunduğunu görmeleri bakımından önemli olacaktır. Toplum

tarafından yasalar aracılığıyla bir kadın ve erkeğin kendilerini birbirlerine verdikleri ve bu durumun gerektirdiği görevleri, sorumlulukları ve hakları aldıkları özgür bir sözleşme olarak görülmektedir evlilik.

Şu anda giderek artan psikolojik anlayışımızın ışığı altında yüzeyden açık ve samimi görüldüğü halde, yeminlerinin gerektirdiklerini yerine getiremeyecek yeteneklerde olanların durumunun da gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bazı evliliklerin çok gençken yapılması, hemen ya da yıllar sonra çıkabilecek olan bilinçli ya da bilinçsiz kişilik bozuklukları, evliliğin iki kişi arasında etkili ve sürekli bir ilişki olabildiği halde devam edebileceğinin ışığı altında incelenmelidir. Ağır evlilik güçlüklerinin temeli, böyle bir ilişkiye giren iki kişinin uyumsuzlukları ve yetersizliklerinde aranmalıdır.

O zaman bu evliliklerin gerçekte evlilik sayılıp sayılamıyacıkları sorusunu sormak gerekmektedir.

Eir psikopatın evliliği; kendisini destekleyecek bir ana-baba sembolüne çocuksu ihtiyaç gösteren bağımlı bir kişinin evliliği; evlilik yoluyla tedavi arayan bir homoseksüelin evliliği: Bunlar nikâh töreninin resmiliği dışında hangi anlamda evlilik olarak kabul edilebilirler? Bunlara evlilik adını vermek herkesi kandırmaya çalışmaktan başka hiçbir şey değildir.

Evlilik danışmanlığı ve psikiyatrinin uzmanca yardımı ile bireylerin kişisel yetersizlik ve yoksunluk duygularını geçirtmek ya da bir dereceye kadar iyileştirmek, eşlerini yeni bir ışık altında birtakım hayâllerden uzak görebilmelerini sağlamak, çocuksu

ihtiyaçlarını bir yana bırakıp gerçek üzerine kurulu anlamlı bir ilişkinin yerleştirileceği derecede olgunluğa erdrtirmek mümkün olabilir.

Fakat ne ruh doktorunun ne de evlilik danışmanının her şeyi bir dokunuşta iyiye çeviren bir büyücü cübbesine bürünüp toplumun bütün kötülüklerini ortadan kaldırmaları beklenemez.

İnsan anlayışımızdaki ilerlemeler şüphe yok bize şimdiye kadar çözümlenemeyen evlilik bozuklukları hakkında faydalı bilgiler sağlayacaktır. Fakat bütün evlilikler iki ayrı insanın bir birlik meydana getirmesi için bir takım güçlüklerle karşılaşmasını, çaba göstermelerini gerektirir. Hiçbir kimse bu teknikten birliğe geçişin acısını azaltamaz.

Gerçekten de, ne kadar uzmanca yardım olursa olsun, herhangi bir kimsenin kabul etmeye hazır olduğu acı ve ızdırabı belirleyen günün toplumsal iklimini değiştiremez, ne de çiftlerin birbirlerinde arayacakları şeyleri bir norm altına sokabilir. Burada önemli olan şeyler din ve kişilerin ahlâksal ya da felsefî şartlanmalarıdır. Bir insanın hayatında ne derece bir mutsuzluğa katlanabileceği, insanın boşanmanın ahlâklılığı hakkındaki görüşüne bağlıdır.

Herkes kişisel çaba ve ızdırıp olmadan insan ilerlemesinin olamayacağını bilir. Diğer yandan hiçkimseden insan dışı imkânsız bir şey de beklenmemelidir. Bu iki uç arasında pek çok düşünce vardır. Sorunları ortaya çıkaran da bu aradaki durumlardır.

Bir zaman sonunda düzelme fırsatı olan, fakat o zamana varıncaya kadar geçen süre içinde eşlere çok ağır yükler yükleyen bir evliliğe eşler ne kadar da-

yanmalıdırlar? Hıristiyanlık - ve diğer ahlâk düzenlerinin pek çoğu - ızdırabı yaşamanın önemli ve vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul etmeleri yönünden, anlık tatmin, mutluluk ve ızdıraptan kaçınma değerleri üzerinde duran faydacı felsefelerine karşı çıkmaktadır.

Bunun faydaları aynı dini paylaştan çiftler arasındaki boşanma oranının düşüklüğünde (Tablo 1) görülmektedir. Fakat boşanma ve ayrılma olmaması başarılı bir evliliğin son kanıtı değildir. İsa'nın mutlak boşanma yasağı ancak onun sevgi konusundaki sözlerinin içinde anlamlı olabilir. Aynı çatı altında fakat ayrı yatakodalarında yaşayan bir çiftin meydana getirdiği bir evliliğinde, düşmanlık ve ilgisizlik bulunabileceği ve çocuklara bir düşmanlık ve karşılıklı saygısızlık örneği gösterileceği için, her ne kadar yasalara uyuluyorsa da, sevgi ruhu yok demektir.

Bugün dünyanın karşısına çıkan çeşitli toplumsal sorunlar vardır. Bunların içinde en ön sırada gelenler yoksulluğun ve açlığın ortadan kaldırılması, hastalıkların önlenmesi ve tedavi edilmesidir.

Toplum bu amaçlardan çoğunu elde etmiş olup bunlardan daha az önemli olan sorunlara da eğilmiştir. Psikolojik bozukluklar gösterenlerin ihtiyaçları şu anda bütün dikkati üzerine toplamış olup gerek bedensel gerekse zihinsel bakımdan bakıma ihtiyaçları olan küçük gruplar şimdi ilerlemiş toplumumuzda öncelik sırasını almış bulunmaktadırlar.

Bu uzmanlaşmayı gerektiren sıkıntıların hepsinde ortak bir güçlük vardır: Para, bilgi ve bunlarla uğraşacak nitelikli insan azlığı.

Daha ileri gidersek çocuk suçluluğu, suçluluk, alkoliklik, cinsel sapıklık ve evlilik güçlükleri gibi ancak tanınmaya başlanmış ve psikolojik ve toplumsal yollarla halledilebilecek birtakım toplumsal sorunlar daha bulunduğunu göreceğiz. Ahlâksal ve toplumsal normlar, geçmişte taraflardan daha büyük bir çaba ve disiplin istediğı için bu alanlara giren sorunları tanımlamak çok daha güçtür.

Toplum, suçluları cezaevi ya da toplumsal aforoz ile cezalandırabileceğı halde, bugün artık ne hapisin ne de başka tür bir cezanın bizim bu kimselere karşı kollektif ya da kişisel sorumluluğumuzu kaldıramıyacağı anlaşılmış bulunmaktadır.

Evlilik uyumsuzluğu, insan mutluluğu yasaya uydurulamadığı için, yasaların katılığı ya da yumuşaklığı ile çözümlenecek bir sorumluluk değildir.

Kendi başlarına yardım bulamayanlar için gereken yardım, gerekli kuruluşlardan ve komşularına sıkıntılı anlarında yardım elini uzatmaktan kaçınmayan kadın ve erkeklerden gelecektir.

BİTTİ

İÇİNDEKİLER

1. Çağdaş Evlilik	7
2. Evlilikte Sona Erme ve Zamanı	15
3. Eş Seçme: Toplumsal ve Dinsel Etkenler	22
4. Eş Seçme: Zekâ	33
5. Eş Seçme: Ana Baba Benzerliği ve Kişilik İhtiyaçları	36
6. Bağımlı Olmak	50
7. Yoksunluk	65
8. Kendine Güven Duyma	78
9. Psikopatlık	90
10. Cinsel Zorluklar	98
11. Cinsel Zorluklar II	109
12. Doğum Kontrolü ve Aile	122
13. Ruh Hastalıkları ve Hekimin Rolü	137
14. Nevrozlar	140
15. Psikozlar	144
16. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi	155
17. Evlilikte Yıkılmanın Önlenmesi	169
18. Uzlaşma	182
19. Yasalar	195
20. Çözülme ve Gelecek	200

güncel
kitaplar

**Cinsel Psikolojik
ve Toplumsal açıdan**

BOŞANMA

Evlilikte başarısızlık, yeni bir şey değildir. Boşanma ile sonuçlanan karşılıklı ilişki kesilmesi ise, insancıl bir sorundur. Fakat bazı durumlarda tamiri imkânsız yıkılışları, sürekli acıları ve gelecek için büyük çöküntüleri de beraberinde getirir. Bu kitap, bütün boyutları ile çağımızın en büyük sorunu olan boşanma konusuna eğiliyor ve evlilik, boşanma ve boşanma sonrasında cinsiyet, psikolojik ve toplumsal açıları kadın, erkek ve çocuklar üzerindeki etkisini inceliyor.